

T.C.

**MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**KENTSEL MEKÂNA DUYGULAR ÜZERİNDEN
BAKMAK: MARDİN ÖRNEĞİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK
BİR ANALİZ**

Gülhan ATİLLA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nazife GÜRHAN

Mardin-2025

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

KENTSEL MEKÂNA DUYGULAR ÜZERİNDEN
BAKMAK: MARDİN ÖRNEĞİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK
BİR ANALİZ

Gülhan ATİLLA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nazife GÜRHAN

Mardin-2025

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı 21761009 numaralı öğrencisi Gülhan ATİLLA'nın hazırladığı “Kentsel Mekâna Duygular Üzerinden Bakmak: Mardin Örneği Üzerine Sosyolojik Bir Analiz” başlıklı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 07/05/2025 Çarşamba günü 13:00’de yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir. Tez savunma sınavında oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri	Unvan, Adı SOYADI	İmza
Başkan	Doç. Dr. Nazife GÜRHAN	
Üye	Doç. Dr. Adnan ÇETİN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖZCAN ELÇİ	

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu’nun..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20.....

Enstitü Müdürü

(Unvanı, Adı Soyadı)

ETİK BEYAN

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tez çalışmasının hazırlık, bilgi, belge, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarda bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun davrandığımı,
- Tez çalışmada kullanılan tüm eserlere eksiksiz atıf yaptığımı ve kullanılan tüm eserlere kaynaklar/kaynakçada yer verdiğimi,
- Tez çalışmasının özgün olduğunu,
- Tez çalışmasının Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabullendiğimi bildiririm.

Gülhan ATİLLA

.../.../2025

ÖZET

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KENTSEL MEKÂNA DUYGULAR ÜZERİNDEN BAKMAK: MARDİN ÖRNEĞİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

GÜLHAN ATILLA

2025, 154 Sayfa.

Kent, insanlarla iç içe geçmiş bir bütün olan, yenilenen ve gelişen, iletişim, etkileşim ve duygulanımın çok yoğun olduğu yerlerdir. Bu çalışmada, kent ve duygular arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kent ve duygular arasındaki karşılıklı etkileşime odaklanmaktadır. Araştırmada, kentin duygusal boyutlarının neler olduğu, duyguların kent algısını nasıl şekillendirdiği ve kent-birey ilişkisi bağlamında duyguların rolü gibi temel sorulara yanıt aranmaktadır. Çalışmanın temel amacı, kent mekânı ile duygular arasındaki dinamikleri analiz ederek bireyin yaşam alanını oluşturan kenti duygular bağlamında incelemektir. Kentte yaşayan bireylerin kente duygusal anlam yüklemeleri kentsel mekân tercihinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kentli bireyler için çoğu kentsel alanın duygusal anlamlarla yoğrulduğu söylenebilir. Araştırma, kentli bireylerin yaşadıkları mekânla ilgili duygu durumlarının analizini yapmayı amaçlamaktadır. Duyguların nasıl şekillendiği, kent ve kimlik etkileşiminin nasıl ortaya çıktığı, insanların yaşadıkları kenti deneyimlerken hangi duygular içinde hareket ettikleri ve bu duyguların neye göre değiştiği incelenmektedir. Ayrıca, en önemli noktalardan biri, bireylerin kentin farklı alanlarında yaşadıkları hislerin ve duyguların zaman içindeki değişimlerinin ele alınması ve bu süreçlerin kent mekânının duygusal boyutlarıyla ilişkisini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemi olan görüşme tekniği kullanılarak veri toplama süreci için yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma, kent ve duygular arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, kentsel mekânın sadece fiziksel bir yapı olmanın ötesinde, bireylerin duygusal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılayan dinamik bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Kentsel mekânların zaman içinde bireylerin duygusal durumlarıyla nasıl şekillendiğini ve bu duyguların mekânda nasıl bir değişim gösterdiğini inceleyerek, kentsel alanların duygusal boyutlarının önemi ön plana çıkmıştır. Araştırma sonucunda, kent ve duygular arasındaki etkileşimin bireylerin kentle kurdukları ilişkileri anlamada önemli bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Mekân, Duygu, Kimlik, Aidiyet.

ABSTRACT

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

LOOKING AT URBAN SPACE THROUGH EMOTIONS: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON THE CASE OF MARDIN

GÜLHAN ATİLLA

2025, 154 Pages.

The city is a whole intertwined with people, renewing and developing, where communication, interaction and emotion are very intense. This study focuses on the relationship between the city and emotions. In this context, the study focuses on the interaction between the city and emotions. The study seeks answers to basic questions such as what are the emotional dimensions of the city, how emotions shape the perception of the city and the role of emotions in the context of the city-individual relationship. The main purpose of the study is to analyze the dynamics between urban space and emotions and to examine the city, which constitutes the living space of the individual, in the context of emotions. The emotional meaning that urban dwellers attribute to the city plays a decisive role in their choice of urban space. Therefore, it can be said that most urban spaces for urban dwellers are characterized by emotional meanings. The research aims to analyze the emotions of urban individuals about the space they live in. It examines how emotions are shaped, how the interaction between the city and identity emerges, which emotions people act in while experiencing the city they live in and how these emotions change. In addition, one of the most important points is to examine the changes in the feelings and emotions experienced by individuals in different areas of the city over time and to examine the relationship of these processes with the emotional dimensions of the urban space in depth. In the study, semi-structured in-depth interviews were conducted for the data collection process using the interview technique, which is a qualitative research method, as the research design. By examining the relationship between the city and emotions in depth, the study reveals that urban space is not only a physical structure, but also a dynamic space that meets the emotional and cognitive needs of individuals. By examining how urban spaces are shaped by the emotional states of individuals over time and how these emotions change in space, the importance of the emotional dimensions of urban spaces has come to the fore. As a result of the research, it is understood that the interaction between the city and emotions is a critical factor in understanding individuals' relationships with the city.

Keywords: City, Space, Emotion, Identity, Belonging

ÖN SÖZ

Duygular davranışlara eşlik eden önemli tecrübelerdir. İnsanı belirli hareketlere yönlendirebilen duyguların gereksinimlerle doğrudan bir ilişkisi söz konusudur. İhtiyaçların karşılanma düzeylerine göre farklı duygular açığa çıkmaktadır. Bunların niteliği ise gereksinimlerin bir karşılık bulup bulmamasına göre bireyde haz ya da elem duygularını açığa çıkaracak şekilde değişebilmektedir. Duygulara dair yapılan tanımlamalar duyguların gelişimleri derinlik düzeyleri süreklilikleri ve çeşitlilikleri gibi pek çok faktöre göre şekillenmektedir. Günlük yaşam içerisindeki pek çok davranışın öncesinde veya sonrasında düşünsel, duygusal ve fizyolojik faktörlerin bulunması neredeyse kaçınılmazdır. İnsanın yaşamının her anında duygular hep başrol oynamasına rağmen sosyolojide duygular çok da incelemeye değer bir konu olarak görülmemiştir. İlk başlarda üzerinde fazla durulmayan duygu kavramı zamanla önemslenerek, araştırılmaya ve hakkında konuşulmaya başlanan bir çalışma alanı haline gelmiştir. Çünkü hayatın merkezinde bulunan insanın duygularından soyutlanması ve onlar yokmuş gibi yaşaması mümkün değildir. Dolayısıyla son dönemlerde duygu sosyolojisine olan ilginin giderek arttığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmada duygular ve kent ilişkisinin ele alındığı bu çalışmanın ana konusu kent mekânı ve duygular arasındaki etkileşimdir. Diğer bir ifadeyle çalışmanın konusu kentin duygularıdır. Bu bağlamda bireylerin kentsel mekân tercihlerinde duyguların rolü nedir? Bireylerin üzerinde yaşadığı kentin onlarda hissettirdiği duygular nelerdir? gibi sorular cevaplanmaya çalışılmıştır. Bireylerin belirli mekanlarda yoğunlaşması, bazı mekânların onlarda aidiyet hissinin oluşmasının sağlanmasında da psikolojik bir unsur olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle bireylerin keyif aldıkları ve içinde bulunmak istedikleri mekânlar, onların bu mekanlara aidiyet geliştirmesine neden olur. Kente aidiyet duymak, insanlara anlamlı görünen alanlarla oluşur. Yine bireylerin kendileriyle özdeşleştirdikleri ve kendilerini bir parçası olarak hissederek sevgiyle hatırladıkları mekânlar, çok özledikleri iyi mekânlardır. Taşınma, terk etme veya yıkım sonrasında, bir mekânın sakinleri o mekânı özleyebilir, bir kayıp hissi yaşayabilir hatta onlar için yas bile

tutabilir. Buradaki insanın hissettiği genel kayıp hissine bir göndermeden ötedir; derin bir bağın sona ermesinden kaynaklanan güçlü bir üzüntüdür.

Kentin duygularını ele alan bu çalışma, Mardin kenti özelinde kenti deneyimlemiş belirli bir süre kentte yaşamış bireylerin kentle ilgili duygularını açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Mardin özelinde düşünürsek Eski Mardin ve Yeni Mardin’de yaşayan ve bu kentsel mekânları deneyimleyen yerli halkın hissettikleri duyguların neler olduğu ve bu duyguların kent ile aralarında nasıl bir bağ oluşturduğu açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya başladığım ilk günden sonuna kadar bana yardım eden ve desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. Nazife Gürhan’a çok teşekkür ediyorum. Ders döneminde ve tez döneminde çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Adnan Çetin’e , aynı zamanda tez sürecinde emeği geçen ve bilgilerini benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Dicle Özcan Elçi’ ye çok teşekkür ediyorum. Çalışmayı yaparken bana evlerini açan ve çalışmanın verilerini toplamamı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim. Tez süresi boyunca dostluğunu benden esirgemeyen değerli dostlarım Fatoş Can, Ela Nur Aydın ve İbrahim Şahin’e çok teşekkür ederim. Son olarak bütün bu aşamalarda bana destek olan ve özveride bulunan çok sevdiğim eşim Mehmet Atilla, annem ve biricik oğlum Oğuz Kağan’a sevgilerimi sunuyorum.

Gülhan ATİLLA

Mardin 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar.....	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. “KENT” VE TOPLUM.....	3
1.1. Kentin Tanımı.....	3
1.2. Kent ve Toplum.....	8
1.3. Kent Kuramları.....	10
1.3.1. Klasik Kent Kuramları.....	10
1.3.2. Klasik Kent Kuramlarının Esin Kaynakları.....	12
1.3.2.1. Karl Marx ve Frederich Engels.....	14
1.3.2.2. Weber.....	17
1.3.2.3. Georg Simmell.....	20
1.4. Chicago Okulu ve Kent Sosyolojisi.....	25
1.4.1. Robert Ezra Park: Biyotik \Kültürel Alan Olarak Kent.....	26
1.4.2. Ernest Burgess: Ortak Merkezli Bölge Modeli.....	27
1.4.3. Roderick Mckenzie: Kentsel Büyümenin Ekolojik Süreci.....	29
1.5. Kentsel Yaşam ve Duygular.....	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
2. Duygular Sosyolojisi.....	35
2.1. Duygu Kavramı.....	35
2.2. Duygu ve Toplum İlişkisi.....	40
2.3. Duygu Sosyolojisinde Temel Yaklaşımlar.....	44
2.3.1. Biyolojik Teoriler.....	45
2.3.2. Bilişsel Teoriler.....	45
2.3.3. Duygu Durumsal Teori.....	46
2.3.4. Sosyobiyojik Teori.....	47
2.3.5. İkili Sistem Görüşü.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	49
3. KENT VE DUYGU İLİŞKİSİ.....	49
3.1. Kent Duygu İlişkisinin Klasik Kökenleri.....	50
3.1.1. Emile Durkheim.....	50
3.1.2. Karl Marx ve Frederich Engels.....	52
3.1.3. Max Weber.....	55
3.1.4. Georg Simmel.....	55
3.2. Duygu ve Toplum.....	58
3.3. Çağdaş Kaynaklarda Kent ve Duygu İlişkisi.....	62
3.3.1. Henri Lefebvre Mekânın Üretimi.....	63
3.3.2. Manuel Castells.....	67
3.3.3. John Urry ve Mekânları Tüketmek.....	68
3.4. Mekan ve Kimlik.....	70
3.4.1. Mekân-Kimlik Etkileşimi ile İlgili Temel Kavramlar.....	70
3.4.1.1. Mekânsal Algı.....	70
3.4.1.2. Mekânın Anlamı.....	71
3.4.1.3. Aidiyet ve Yere Bağlılık.....	73
3.4.1.4. Kendileme ve Egemenlik Alanı.....	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	81
4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	81
4.1. Araştırmanın Konusu ve Gerekçesi.....	81
4.2. Araştırmanın Amacı.....	82
4.3. Araştırmanın Önemi ve Literatüre Katkısı.....	83
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı.....	83
4.5. Araştırmanın Yöntemi.....	83
4.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	84
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	86
5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
5.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	86
5.2. Katılımcıların Yaşları ile İlgili Bilgiler.....	86
5.3. Katılımcıların Cinsiyetleri Hakkındaki Bilgiler.....	87
5.4. Katılımcıların Doğum Yerleri.....	88
5.5. Katılımcıların Öğrenim Durumları.....	88
5.6. Katılımcıların Mesleki Durumları.....	89
5.7. Yeni Mardin’de Yaşamayı Seçmek: Kişisel ve Çevresel Etkenler.....	93

5.8. Katılımcıların Duygu Kent ve Mekân Algıları.....	96
5.9. Mardin’de Kent Yerlisi Olmak: Kimlik, Bellek ve Mekan İlişkisi.....	97
5.10. Mardin’de Yaşamak: Semt Sakinlerinin Kent Algısı.....	99
5.11. Sevilen Kent Mekanları ve Temsil Ettiği Duygular: Aidiyet, Huzur, Özlem ve Nostalji.....	103
5.12. Kentsel Hoşnutsuzluklar: Seilmeyen Mekânların Duygusal Yansımaları: Kimliksizleşme, Güvensizlik, Kaygı ve Huzursuzluk.....	108
5.13. Yer ve Duygu Etkileşimi.....	111
5.14. Geçmişe Özlem ve Kent Aidiyeti: Anıların Mekânsal Bağ Kurmadaki Rolü.....	113
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA.....	128
EKLER.....	138
EK-1: Görüşme Formu Soruları.....	138
EK-2: Üniversite Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Kurulu Kararı.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	142

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Grupları.....	81
Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri.....	81
Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Bilgileri.....	82
Tablo 4. Katılımcıların Meslek Bilgileri.....	82

GİRİŞ

Kent, bir toprak parçası üzerinde belirli bir nüfusun, siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik faaliyetleri gerçekleştirdikleri aynı zamanda üretim ve pazarlamanın sistemleştirildiği yerdir. Kentler, genellikle sık nüfusludur ve bu yönüyle kırdan ayrılır. Oturmuş bir alt yapı sistemi olan kentler farklı yönetim biçimleriyle yönetilir. Kentler kendi içinde çalışma gücü, eğitim, kültürel, sağlık, altyapı, ulaşım vb. hizmetleri barındırır. İnsanlar yaşadıkları kent mekânında kültürel, ekonomik ve sanatsal faaliyetlerde bulunurlar. Bu sayede toplumlar arasında duygusal etkileşim ve iletişim artar. Buradan hareketle kentlerin iletişim ve etkileşimin yüksek oranda olduğu yerler olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda kentler duygusal etkileşimlerinde gerçekleştiği yerlerdir. Bireylerin yaşamı boyunca duygular onlara eşlik ederler ve çoğu zaman onların davranışlarını da yönlendirirler. En basit anlamda bireyin doğduğu ev ve mahalle onun için farklı bir duygusal anlama sahiptir. Yine çocukken arkadaşlarıyla oynadığı sokaklar, ergenliğinde arkadaşlarıyla gezdiği mekanlar, ilk âşık olduğu kişiyle oturduğu kafe veya çay bahçesi onun için farklı bir duyguyu temsil etmektedir. Benzer şekilde yakını kaybetmiş birisi için mezarlık acı ve üzüntü veren bir mekân olarak nitelendirilebilir. Bireyler mutlu oldukları yere seyerek gidebilir orada huzur ve güven duygularını pekiştirebilir fakat aynı zamanda kötü anılarını geçirdikleri mekanlar da bulunmak istememek davranışını sergileyebilirler. Bu manada çalışmamızın amacı olarak kent ve duyguların ele alınması çok önemlidir. Kenti ele alan duygular bağlamında bu çalışmanın amacı kentsel mekânda bireylerin yaşadığı duygusal tecrübelerin mekâna duygusal anlamlar yüklenmesine neden olduğunu açığa çıkarmaktır.

“Kentsel Mekâna Duygular Üzerinden Bakmak: Mardin Örneği Üzerine Sosyolojik Bir Analiz” başlıklı bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kent ve duygu kavramları açıklanmaya çalışılmış ve bu kavramlar arasındaki ilişki ele alınmıştır. Sevgi, üzüntü, huzur, samimiyet, güven ve aidiyet kavramı kent ve duygu ilişkisinde açığa çıkan en önemli duygular olduğu için bu kavramlar ayrıca açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla ilgili literatür taraması yapılmış ve yapılan çalışmalardan bilgiler toplanarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kent kavramı ele alınarak toplum ve kent ilişkisi, kent kuramları ve bu kuramların esin kaynakları incelenmiştir. Ayrıca, Chicago Okulu'nun çalışmaları çerçevesinde kentsel yaşam ve duygular konularına da yer verilmiştir.

İkinci bölümde, duygu kavramı ayrıntılı bir şekilde ele alınarak duygu ve toplum ilişkisi üzerinde durulmuştur. Kent ve duygu ilişkisi bağlamında önemli bir konu olan duygu sosyolojisinde temel yaklaşımlar incelenmiş; biyolojik, bilişsel, duygu durumsal, sosyobiyolojik ve ikili sistem görüşlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise kent ve duygu ilişkisi teorik bir temele oturtularak çağdaş kaynaklar ışığında ele alınmıştır. Bu bağlamda, Lefebvre, Castells ve Urry gibi önemli sosyologların kent ve duygu ilişkisine dair görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca, kent ve duygu ilişkisinde öne çıkan mekân ve kimlik kavramları incelenmiş; mekân algısı, mekânın anlamı, aidiyet, yere bağlılık ve kendileme/egemenlik alanı gibi unsurların kimlik oluşumuna etkileri tartışılmıştır.

Saha araştırmasının bulgularını içeren dördüncü bölümde farklı yaş gruplarından katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu analizler doğrultusunda ortaya çıkan ana temalar çerçevesinde çalışma şekillendirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine yer verildikten sonra, görüşme sorularına verdikleri yanıtlar incelenmiş ve kent ile duygular arasındaki etkileşim irdelenmiştir. Kentin bireylerin duygusal durumlarını nasıl etkilediği ve bu etkileşimin kimlik oluşumu üzerindeki rolü analiz edilmiştir. Katılımcıların kentin farklı bölgelerine ilişkin duygu ve düşünceleri açıklanarak, kendilerini güvende ve huzurlu hissettikleri ya da tam aksine güvensiz ve huzursuz hissettikleri mekânlar tespit edilmiştir. Çalışma, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda şekillendirilmiş ve sonuç bölümünde genel değerlendirmelere yer verilerek tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KENT VE TOPLUM

1.1. Kentin Tanımı

Kent, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan nüfusun siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirdiği, aynı zamanda üretim ve pazarlama süreçlerinin sistemli bir şekilde yürütüldüğü bir mekândır. Kentler, genel olarak çok fazla nüfus yoğunluğuna sahip olup bu yönüyle kırsal alanlardan ayrılmaktadır.

Kentler; iş gücü, eğitim, kültür, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi çeşitli hizmetleri bünyesinde barındırır. Bireyler, içinde yaşadıkları kentsel mekânda ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunarak toplumsal etkileşimi güçlendirir ve iletişim ağlarını genişletir. Bu bağlamda, kentlerin yüksek düzeyde iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği mekânlar olduğu söylenebilir.

Kent kavramı, farklı dillerde ve kültürlerde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Tarihsel süreçte birçok olaya tanıklık eden kentler, farklı toplum ve medeniyetler tarafından kendine özgü anlamlarla yorumlanmıştır. Kent mekânları, içinde barındırdığı toplumların izlerini taşır; toplumun kültürel ve ekonomik özellikleri, kentlerin yapılarında somut bir şekilde gözlemlenebilir. Lynch, Kent İmgesi kitabında kente şöyle bir tanımlama yapmıştır:

Kent çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür. Genel hatlarıyla bir süreliğine sabit kalsa da ayrıntıları sürekli değişir. Büyümesi ve formül üzerinde; ancak kısmi bir kontrol sağlanabilir. Kesin bir sonuç elde edilemez. Ancak sürgit evrelerden bahsedilebilir (Lynch, 2010, s.2).

Kentte yaşayan bireylerin yaşam biçimleri ve sosyal ilişkileri, kentsel mekânın her alanına yansımaktadır. Bu nedenle, bazı sosyologlar kent olgusunu farklı bakış açılarıyla ele almış ve çeşitli tanımlamalarla desteklemişlerdir. Weber'e göre kent, yalnızca birbirine yakın konutların bir araya geldiği bir yerleşim alanı olmanın ötesinde, sakinlerinin tarımdan ziyade zanaat ve ticaretle geçimini sağladığı bir yaşam alanıdır (Weber, 2024, s.65).

Weber, kenti, birbirinden bağımsız ailelerin bir arada ve yakın topluluklar halinde yaşadığı, dolayısıyla sosyal ilişkilerin sıkı olduğu bir mekân olarak tanımlamaktadır. Ona göre, yalnızca sanat ve ticaretle ilgili yerel düşünceler bir yerleşimi kent olarak nitelendirmek için yeterli değildir; bunun yerine, kent kavramını anlamlandırmak için belirli olguların açıklanması gerekmektedir. Weber, pazar ve ticari ilişkilerin kente ayırt edici bir özellik sunduğunu vurgulamaktadır. Turner'ın (1996, s. 247) de belirttiği gibi, Weber'e göre feodalizm, kapitalist ilişkilerin gelişimini kolaylaştırmıştır; çünkü feodal koşullar altında özgür kentler, otonom loncalar, serbest emek ve ticarileşmenin yayılması mümkün hale gelmiştir.

Weber'e göre, bir yerleşimin kent olarak nitelendirilebilmesi ve topluluk alanı olarak kabul edilebilmesi için ticaret ortamının varlığı temel bir zorunluluktur. Bununla birlikte, kentleşme için belirli yapısal ve yönetsel koşulları da öne sürmektedir. Weber'e göre ideal kentler, şu temel unsurları içermelidir: savunma amaçlı bir kale, bir pazar, kendine ait bir mahkeme, en azından özerk bir hukuk düzeni, belirli ölçüde idari özerklik ve kent sakinlerinin katılımını sağlayan sivil ve demokratik bir ortam (Weber, 2000, s.30). Weber'in bu yaklaşımı, onun kentleri ekonomik ve siyasi ilişkiler çerçevesinde değerlendirdiğini göstermektedir.

Sanayinin gelişimiyle birlikte kent, modernleşme sürecinde geleneksel toplum yapısını zayıflatan bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Weber, “modern kentin bireylerin düşüncelerini şekillendirdiğini ve onları hem cezbeden hem de rahatsız eden bir mekân olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, Weber kentleşme kavramı üzerine yoğunlaşarak “kent tipleri” ideolojisiyle Batı toplumlarının kentleşme süreçlerine odaklanmıştır” (Sezal, 1992, s.31). Weber, kenti yalnızca tek bir tanımla ele almak yerine, onu siyasal, ekonomik, idari ve toplumsal boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde analiz etmeye çalışmıştır.

Marx, kent olgusunu kapitalist üretim biçimleri çerçevesinde ele alarak, kentleşmeyi üretim ilişkileriyle bütünleşmiş bir süreç olarak değerlendirmiştir. Ona göre, kentlerin önem kazanmasının temel nedeni, kapitalist üretim ve ilişkilerin burada yoğunlaşmasıdır. Marx'ın kent ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Marx, toplumsal olguları genellikle üretim ve pazar ilişkileri çerçevesinde ele aldığı gibi, kent olgusunu da kapitalist üretim biçimleri bağlamında analiz etmiştir. Ona göre, kentin önem kazanmasının ve dikkat çeken bir konu haline gelmesinin temel sebebi, kapitalist üretim ve ilişkilerin kentlerde yoğunlaşmasıdır (Pınarcıoğlu, Kanbak ve Şiriner, 2013, s.74'ten aktaran; Gürhan, 2015, s.8).

Marx, kent ile modern toplum arasındaki ilişkiyi kapitalist üretim biçimleri ve ilişkileri üzerinden açıklar. Dolayısıyla kent, toplumdan ve üretim ilişkilerinden bağımsız düşünülemeyecek bir yapıdır (Marx ve Engels, 1999, s.82). Marx'a göre, kent, üretim ilişkilerinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu nedenle, kentsel yapılar ve toplumsal ilişkiler, kapitalizmin işleyişiyle doğrudan bağlantılıdır. Marx'ın bu bakış açısı, kentleşmeyi ekonomik ilişkilerle açıklayarak, toplumsal yapıları daha geniş bir perspektiften analiz etmeye olanak tanır.

Kent ile ilgili farklı bir perspektif sunan klasik sosyologlardan biri de George Simmel'dir. Aynı dönemde çalışmalar yapan diğer sosyologlardan farklı olarak, Simmel kente özel bir vurgu yapmış ve kentin birey üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Kentin oluşumu ve gelişim süreçlerinden ziyade, bu değişimlerin bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelemiştir. Ona göre, modern kent bireyin toplumsal dönüşümünde temel bir yapı taşıdır. Simmel, kentte yaşayan bireylerin en büyük sorununun, özgürlüklerini ve bireyselliklerini koruma çabası olduğunu belirtmiştir. Bireyin özerkliğini sürdürme sürecinde, gelişen teknoloji, toplumsal normlar, tarihsel birikim ve farklı kültürel etkileşimler önemli bir rol oynamaktadır. Kent, bireysel etkileşimin yoğun olduğu ve toplumsal ilişkilerin giderek karmaşıklaştığı bir mekân olarak tanımlanmaktadır. Simmel'e göre kentin hızla değişen yapısıyla yüzleşen birey, benliğini koruyabilmek adına kendini dış dünyanın çatışma ve tehditlerinden koruyabilecek bir kişilik geliştirme ihtiyacı duymaktadır (Simmel, 1996, s.82). Simmel, kentlerin toplumsal yapıdaki değişimlere olan etkisini sadece fiziksel ya da ekonomik bir dönüşüm olarak değil, bireylerin psikolojik ve sosyal gelişimindeki temel bir yapı taşı olarak ele alır. Kentleşmenin, bireyin özgürlüğü ve bireyselliği üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini inceleyen Simmel, modern kentin bireyi toplumsal dönüşüme tabi tutarak özgürlük ve

bireysellik mücadelesi verirken aynı zamanda kentli bireylerin sosyal ilişkilerdeki karmaşıklıklarla başa çıkmak zorunda kaldığını belirtir.

Simmel, kentlerin gelişen teknoloji, değişen toplumsal normlar ve kültürel etkileşimlerle şekillendiğini öne sürer. Kent, bireylerin yoğun bir şekilde etkileşimde bulunduğu, aynı zamanda sosyal bağların karmaşıklaştığı bir ortamdır. Bu bağlamda, kentte yaşayan bireylerin en büyük zorluklarından biri, bu karmaşık sosyal yapılar içinde özgürlüklerini ve kimliklerini koruyabilmektir (Simmell, 1996, s.48). Kent, birey için hem bir özgürlük alanı hem de sosyal baskıların yoğun olduğu bir mekanizma olarak iki yönlü bir etkiye sahiptir. Bu görüş, kentsel yaşamın birey üzerindeki etkilerini daha geniş bir perspektiften anlamamıza yardımcı olur; bireysel özgürlük ve toplumsal ilişkiler arasındaki dengeyi sorgulayan bir bakış açısı sunar.

Wirth'e göre ise kent, karmaşık toplumsal ilişkilerin yaşandığı ve birbirinden farklı bireylerin bir arada bulunduğu bir mekândır. Kentte bireyler arası ilişkiler genellikle geçici ve zayıf olup, güçlü bağlardan ziyade çıkar temelli bir yapıya sahiptir. Wirth, kentte yaşayan bireylerin, kırsal kesimde yaşayanlara kıyasla daha fazla kişilik özellikleri sergilediğini öne sürmekte ve bunu bireyin yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesi için bir gereklilik olarak açıklamaktadır (Wirth, 2002, s.267). Öte yandan kırsal, bireyin daha az insanla etkileşimde bulunduğunu ve temel yaşamsal ihtiyaçlarını büyük ölçüde kendi imkânlarıyla karşılayabildiğini belirtmektedir.

Kent ve kırsal yaşayan bireylerin kişisel özelliklerine odaklanan Wirth, bu iki toplumsal yapıyı bireyler arasındaki ilişkiler ve karakteristik özellikler açısından ele almaktadır. Bu konu hakkında Duru ve Alkan şunları söyler:

Wirth, kenti, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik” kitabında, nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenlik gibi toplumsal düzen boyutuyla ilintisi olmayan üç özellikte tanımlamıştır. Wirth'e göre kent; göreceli olarak büyük, yoğun ve toplumsal olarak heterojen olan kişilerin devamlı yerleşmesidir. İş bölümünün kent nüfusunda ve bu nüfusun gruplaşmalarında ortaya çıkardığı engin çeşitlilik, kentli nüfus arasında toplumsal bağların oldukça zayıf olmasıyla birlikte gider. (Duru ve Alkan, 2002, s.77)

Wirth'in açıklamalarına bakıldığında, kent ile kırsalın birbirine zıt toplumsal yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Wirth, kent yaşamında bireylerin giderek yalnızlaştığını, toplumsal bağların zayıfladığını ve toplumun giderek daha güvensiz ve umursamaz hale geldiğini öne sürmektedir. Ona göre, kentli toplumlarda kültürel bağlar oldukça zayıftır. Ayrıca Wirth, kenti yoğun nüfusun bulunduğu, farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşadığı ve bireyler arası ilişkilerin yüzeysel olduğu bir mekân olarak tanımlamaktadır.

Kentte bireyler genellikle iş veya belirli bir amaç doğrultusunda zorunlu iletişim kurmakta, sosyal etkileşimler çoğunlukla faydacı temellere dayanmaktadır. Bu nedenle, kent yaşamı bireyleri daha yalnız ve bireyselliği ön planda tutan bir yaşam biçimine yönlendirmektedir.

Simmel, Metropol ve Zihinsel Hayat (The Metropolis and Mental Life) adlı eserinde kent oluşumunu ele alırken, yabancılaşma kavramına özellikle vurgu yapmaktadır. Kent ve kırsal yaşam süren bireylerin davranışlarını karşılaştırarak, onların ortak değerleri üzerinden bir kent eleştirisi geliştirmiştir. Simmel, modernite ve bu modernite içerisinde bireyin kaybolmuşluğuna dikkat çekerek, kent olgusunu bu şekilde değerlendirir. Simmel bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Modern hayatın en derin problemleri, bireyin, bunaltıcı toplumsal baskılar, tarihsel miras, dışsal kültür ve hayatın tekniğiyle yüz yüze olan varlığının özerkliğini ve bireyselliğini muhafaza etme iddiasından kaynaklanmaktadır. (...) Modern hayatı ve sonuçlarını, kültürel beden ruhunu sorgulamak, deyim yerindeyse, metropolün, hayatın birey ve birey-üstü içerikleri arasında kurduğu denklemi çözme gerektirir. Bu tür bir sorgulama, dışsal baskılara intibak sürecinde kişiliğin, kendisini nasıl uyumlaştıracığı sorusunu cevaplamak zorundadır. Bu, benim bugünkü görevim olacak (Simmel, 1950, s.409).

Bu paragrafa baktığımızda Simmel'e göre, kentte yaşayan bireyin yalnızlaştığını söyleyebiliriz. Bu yalnızlık, kent toplumlarında ve kentsel mekânlardaki kalabalık ve telaş arasında topluluk duygusunun, yardımlaşma, sosyal dayanışma ve toplumsal bağların zayıflamasıyla ilişkilendirilir. Simmel, kenti anonimlik ve bireysellekle bağdaştırarak, kentte yaşayan bireylerin iletişimlerinin gelişigüzel ve belirsiz olduğunu, bu durumun ise etkileşimin yüzeysel hale gelmesine yol açtığını belirtmektedir. Bireylerin, diğerlerinden giderek bağımsızlaşarak yabancılaştığını ifade eder.

Kentteki etkileşimlerden hareketle kenti bir sosyal etkileşim ve üretim alanı olarak tanımlayan Lefebvre, kapitalizmin üretim ilişkileri üzerindeki egemenliğine dikkat çeker. Lefebvre, mekânı toplumsal değerler ve anlamlarla şekillenen ve mekânsal algı ve uygulamaları belirleyen bir toplumsal ürün olarak tanımlar. Ayrıca, kent mekânının, toplumsal üretimin toplumun kendisini tekrar üretmesi açısından son derece önemli olduğunu ve farklı sosyal sistemlerde farklı biçimler aldığını vurgular (Lefebvre, 2023, s.57). Lefebvre, kenti aynı zamanda üretim ilişkilerinin biçimlendiği bir yer olarak tanımlar.

Kenti ele alan tanımlamalar genellikle demografik, ekonomik, kültürel ve sosyolojik ölçütler veya kenti kırsal yerleşmelerden ayıran yapısal özellikler temel

alınarak yapılmaktadır. Örneğin, düşünce tarihinde kentin ortaya çıkışını açıklarken yaşamsal faktörlere odaklanan Aristo, kenti insanların daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla bir araya geldikleri alanlar olarak tanımlamıştır (Akgül ve Laleli, 2023, s.322). Tönnies ise kenti toplumsal betimlemeler üzerinden açıklamıştır. Cemaat kavramını detaylandırarak, kenti farklı bir araştırma nesnesi olarak ele almıştır. “Tönnies’e göre, cemaatler, ırk, etnik köken ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden oluşan, fertler arasındaki kişisel, sıcak, samimi ya da içli dışlı bağlantılarla şekillenen küçük, homojen ve mahrem topluluklardır” (Orhan, 2008, s.7). Ferdinand Tönnies’in tanımı, kenti toplumun özelliklerine dayalı olarak tanımladığı için diğer tanımlardan farklılık göstermektedir. Tönnies, toplumu cemaat ve cemiyet olarak ikiye ayırarak, kenti bu sınıflandırma üzerinden tanımlamıştır.

Tüm bu yorumlamalara ve tanımlamalara baktığımız zaman kentler, toplumda meydana gelen değişiklikleri ve yeni oluşan sosyal yapıları bünyesinde barındırır. Bu, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişimlerin kentlere doğrudan yansıdığı anlamına gelmektedir.

Kent, birçok sosyolog tarafından önemsenen ve tanımlanmış bir kavramdır. Bu tanımlamalar, genel olarak kentin kırsal yerleşimlerden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Kentin ekonomik, kültürel ve demografik özellikleri de bu tanımlamalarda ele alınmıştır. Ayrıca kentin bireyin kişilik özelliklerini de etkilediği çoğu tanımlamalarda öne çıkmaktadır. Kent terimi, şehir veya büyük yerleşim yerini ifade eden tanımlarla da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

1.2. Kent ve Toplum

Kent nüfus olarak belirli büyüklüğe ulaşmış tarım dışında farklı üretim kaynaklarının bulunduğu ulaşım ve alt yapı faaliyetlerinin gelişmiş olduğu yerdir. Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni toplumsal yapıları inceleyen sosyologlar, toplumu iki temel kategoriye ayırmaktadır: Klasik toplum ve sanayi sonrası toplum. Klasik toplum, geleneksel yapıları ve ilişkileri ifade ederken, sanayi sonrası toplum, sanayinin gelişimiyle birlikte ticari ilişkilerin ve rekabetin yaygınlaştığı modern toplumu temsil etmektedir. Sosyologlar, toplumsal olguları analiz ederken çeşitli kavramsal çerçevelerden yararlanmışlardır. Örneğin, Tönnies (1988) toplumu “cemaat” (Gemeinschaft) ve “cemiyet” (Gesellschaft) şeklinde kavramsallaştırırken, Durkheim ise toplumsal yapıyı “mekanik dayanışma” ve “organik dayanışma” kavramlarıyla

açıklamaktadır” (Durkheim, 1964, s.106-131). Cemaat, bireylerin karşılıklı güven, samimiyet ve ortak değerler etrafında şekillenen bağlarla bir arada bulundukları, daha geleneksel ve kökensel bir toplum türünü ifade ederken; cemiyet, bireylerin daha çok çıkar ve fayda temelli ilişkiler kurduğu, modern ve sanayileşmiş toplumları tanımlamak için kullanılır.

Tönnies'in bu ayrımı, toplumsal ilişkilerin bireysel özgürlük ve toplumsal yapı arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Mekanik dayanışma, homojen ve küçük ölçekli toplumlarda, bireylerin benzer değerler, normlar ve davranış biçimleri etrafında birleşerek toplumu oluşturmalarını ifade eder. Bu tür toplumlarda, bireyler arasındaki bağlar daha sıkı, dayanışma ise ortak amaçlar ve benzer yaşam tarzlarına dayalıdır.

Kenti bir olgu olarak ele alan Keleş, tarihsel olarak farklı şekillerde ortaya çıkmış kenti günümüz kentleriyle karşılaştıran bir tanımlama yapmıştır. Keleş'in kent tanımlaması şu şekildedir:

Kent, tarih içinde farklı adlarda ve biçimlerde ortaya çıkmış olsa da insanlık tarihinin önemli sosyal olgularından birisidir. Günümüz kentleri ise modernleşme sürecinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojik açıdan kent, tarım dışı üretimin yapıldığı, kontrol işlevlerinin toplandığı, nüfus açısından belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış bir mekân olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1996, s.35).

Keleş, günümüz kentlerini modernleşme açısından değerlendirmekte ve kentin kırsaldaki tarımsal gelişmelerden ziyade, tarımın dışında ticaret ilişkilerinin yaygınlaştığı, nüfus yoğunluğu daha fazla ve karışık toplumları bir arada tutan bir yer olduğunu ifade etmektedir.

Toplum, belirli bir toprak parçası üzerinde ortak halde yaşayan, toplu yaşama kurallarına sahip, ekonomik, kültürel ve toplumsal ilişkiler içinde olan insan topluluklarıdır. Toplum, üyeleri arasında belirli bir düzen, kurallar ve normlar barındırır. Toplumların davranışlarının anlam kazanabilmesi ve amacının belirlenebilmesi için kent kavramı gereklidir. Çünkü bireyler, düşündükleri ve sergiledikleri her şeyi bir mekân üzerinden gerçekleştirirler. Bu nedenle kent ve toplum, birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak düşünülebilir. Kenti toplumdan ve bireyden ayrı bir şekilde tanımlamak oldukça zordur. Lynch, kenti, sürekli içinde yaşayan bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre şekillenen bir nesne olarak görmektedir. Kent içerisindeki temsillerin birey ihtiyaçlarına oranlanarak kanalize edilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir. “O halde duyumsal hazlar

için kentleri tasarlama sanatının mimariden müzikten veya edebiyattan oldukça farklı olmasına şaşmamak gerekir. Bu sanatlardan öğreneceği çok şey vardır, ancak onları taklit edemez” (Lynch, 2022, s.2).

Lynch kitabındaki bu açıklamasında kent içerisinde yaşayan bireylerin kenti şekillendirdiğini ve değiştirdiğini söylemektedir. Kentin uzun vadede değişip gelişebilen bir olgu olduğu üzerinde durmaktadır.

Toplumsal olaylar ve örüntüler, her zaman belirli bir yer üzerinden gerçekleşmektedir. Birey, yerleşim yerlerinin oluşumunda önemli bir faktördür. Bireylerin bir araya gelmesi ve ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirdikleri iletişim ve paylaşımlar, kentlerin oluşumunu ve düzenlenmesini şekillendirmiştir. Bireylerin ihtiyaçları, sosyal ağlar ve ilişkiler, yerin önemi üzerinde en belirleyici etkindir. Alver, mekânı açıklarken, bireyin hem mekândan etkilendiğini hem de mekânı etkileyerek şekillendirdiğini ifade etmektedir. Alver’in bu düşüncesi, şu cümlesiyle desteklenmektedir: “Bir yandan mekân, insanlar tarafından biçimlendirilirken bir yandan da mekân, insanları sadece fiziksel olarak değil, sosyal ve psikolojik olarak da etkilemekte ve biçimlendirmektedir” (Alver, 2010, s.35). Birey, istek ve ihtiyaçlarının gerekliliğine göre yaşadığı mekânı şekillendirirken, aynı zamanda mekânın enerjisinden ve duygularından da etkilenmektedir.

Kısacası, toplumların kenti oluştururken sosyal ilişkilerden ve ihtiyaçlardan faydalandığı düşünüldüğünde, bireylerin davranışlarını yönlendiren ve harekete geçiren güçlerin duygu ve düşünceler olduğu anlaşılmaktadır. Duygular, davranışlara destek veren ve onları anlamlandıran soyut unsurlar olarak tanımlanabilir. Kent kavramı ise, duyguların sergilendiği, davranışların ve düşüncelerin harekete geçirildiği bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, toplumlar ve toplumda kendine yer edinmiş bireyler kent içindeki mekânlarda bağ kurarken, duygularıyla iletişime geçerler. Birey, anlam yükleyemediği bir mekânda kendini güvende hissetmez ve mutlu olamaz. Bu sebeple bireyler, yaşamlarını kendilerine özgü olan kişilik özelliklerinin bulunduğu mekâna veya kente taşır. Bu bağlamda, kent mekânın bireyle bütünleşmesi olgusu oluşmaktadır.

1.3. Kent Kuramları

1.3.1. Klasik Kent Kuramları

Kent kavramı üzerine birçok farklı tanım yapılmış olmasına rağmen, kent araştırmacıları genellikle kenti geniş anlamda tanımlamayı tercih ederler. Kent, gelişimin, yeniliklerin ve buluşların merkezi, ekonomi, sanayi, din, kültür ve politika gibi her türlü faaliyetlerin şekillendiği bir zemin olarak tanımlanmaktadır. Braudel, kenti yalnızca fiziksel unsurların yani mimari yapı, sokaklar gibi birleşimi olarak görmemekte, bunun yanı sıra ekonomik ve ticari faaliyetlerin ötesinde, toplumsal ilişkilerin ve ayrımların mekânsal olarak somutlaştığı bir yapı olarak ele almaktadır. Braudel'in bu düşüncesini şu şekilde ifade edebiliriz:

Bir kent ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, antların, sokakların toplamından çok daha başka bir şeydir; sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân görünümüyle karşımıza çıkar (Braudel, 1990, s. 125; Mazi, 2008, s. 35).

Braudel'in bu düşüncesi, kenti teşkilatlı bir yapı olarak ele alan geleneksel tanımlamalardan farklı bir çerçeve sunmaktadır; kent, sosyal temelleri önemseyen bir tanımlama ile açıklanmaktadır. Braudel, kenti yalnızca bireyin yaşamını sürdürebilmek için çaba gösterdiği bir yer olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapının da önemli bir rol oynadığı ve toplumsal düzenin mekânda somutlaştığı bir yapı olarak tanımlar. Bu tanımlama, günümüz kentlerinin toplumsal yapısını açıklamaya yardımcı olabilir.

Kentleşme süreci, beraberinde toplumsal eşitsizlikleri, çevresel bozulmaları ve kültürel homojenleşmeyi getirebilmektedir. Ayrıca, globalleşmenin etkisiyle kentlerdeki kültürel çeşitlilik ve yerel kimlikler zayıflamış, kültürel homojenleşme süreci hızlanmıştır. Ritzer, bu durumun insanları daha fazla yalnızlaştırıp, toplumsal bağların zayıflamasına yol açtığını savunur. Kentleşme, bireylerin yaşam alanlarını genişletmiş olsa da bazen insanları birbirinden daha da uzaklaştırmış, sosyal bağlar ve toplumsal dayanışma zayıflamıştır. Bu bağlamda, kentleşme süreci yalnızca fiziksel bir büyüme değil, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıları dönüştüren çok daha derin bir süreçtir. Ritzer, kent gelişiminin getirdiği bazı olumsuzlukları şu şekilde açıklamaktadır:

19. ve 20. yy. da çok sayıda insan kısmen endüstri devriminin bir sonucu olarak kırsal kökenlerinden koparak kent ortamlarına hareket ettiler. Bu kitlesel göçe büyük ölçüde kent alanlarında endüstriyel sistemin yarattığı işler neden oldu. Fakat bu göç kent yaşantısına uyum sağlamak zorunda olan insanlar için birçok zorluğu barındırıyordu. Dahası şehirlerin büyümesi aşırı kalabalıklaşma kirlilik gürültü trafik ve benzerini kapsayan görünürde sayısız kent sorununa yol açtı kent yaşantısının doğası ve sorunları

ilk sosyologlardan birçoğunun özellikle Max, Weber ve George Simmell'in dikkatini çekti (Ritzer, 2014, s.8).

20. yüzyılda, büyük kentlere göç, insanların yaşamlarını kolaylaştırma ve daha iyi yaşam koşulları arayışının bir sonucu olarak büyük bir artış göstermiştir. Büyük kentler, daha fazla iş imkânı sunmanın yanı sıra, gelişmiş sağlık ve eğitim hizmetleriyle de dikkat çekmiştir. Kentleşme süreci, kentlerin büyümesi, kalabalıklaşması ve zenginleşmesiyle devam etmiş, bu süreç aynı zamanda iş bölümü ve uzmanlaşmanın artmasıyla daha kaliteli hizmetlerin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Sonuç olarak, kentleşme, sanayi ve ekonomi açısından kendini idame ettiren bir olgu haline gelmiştir.

Bu süreçle birlikte, “kentlileşme” olgusu da gelişmiştir. Kentlileşme, bireylerin ve toplumların kent yaşamının değerleri, normları, tutumları, davranış biçimleri ve yaşam tarzlarıyla tanışması ve bunları benimsemesi sürecidir. Bu kavram, sadece nüfus hareketini ya da şehirleşmeyi değil, aynı zamanda toplumsal yapıda, bireylerde ve kültürde meydana gelen önemli değişimleri de ifade eder. Güneş, (2009) kentlileşmeyi, “kent kültürüne ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesi” olarak tanımlar. Ayrıca, kent ortamında uzmanlaşmanın gelişmesiyle birlikte, nüfusun çeşitlenmesi ve kişisel olmayan ilişkilerin artması söz konusu olmuştur (Tekeli ve Gülöksüz, 1995'ten aktaran; Güneş, 2009, s.52). Modern toplumda kentli, bireysel ve akılcı davranışlar geliştiren bir karakter sergiler.

Sonuç olarak, kentlileşme yalnızca bir yerleşim yerindeki değerlerin benimsenmesi değil, aynı zamanda bireylerin bu değerleri kendi kimlikleriyle bütünleştirmesi ve kent kültürünü sahiplenmesidir. Kentte iş bölümü ve uzmanlaşma arttıkça, kişisel ilişkiler yerini kurumsal ilişkilere bırakır. Bu da iletişimin bireylerden çok, kurumlar arasında gelişmesine yol açar. Kentlileşme, bireylerin ve toplumun kent kültürüne uyum sağlayarak daha modern, bireysel ve rasyonel bir yaşam biçimi benimsemelerini sağlar.

1.3.2. Klasik Kent Kuramlarının Esin Kaynakları

19.yy'da Marx, Engels, Weber ve Simmel başta olmak üzere birçok sosyolog, kent olgusuna dair çeşitli açıklamalar yapmıştır. Marx ve Engels, kenti gelişim ve değişim perspektifinden ele alarak, toplumların ekonomik ve sosyal anlamda ilerlemesini sağlayan temel dinamiklerden biri olarak değerlendirmişlerdir. Kentin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel açıdan da dönüşüm sağlayan bir yapı sunduğunu

vurgulamışlardır. Bu çerçevede Urry, Mekanları Tüketmek kitabında Marx'ın kent ile ilgili düşüncelerine şöyle yer vermektedir:

Marx, sanayileşmenin köy nüfusunu azaltarak kasaba ve kente göçü arttıracığı, bu tür mekânsal değişimlerin yeni yaşam biçimleriyle birlikte insan davranışları ve yaşam süreçleri ile ilgili değişikliklere yol açacağını ve proletarya kültürünün oluşacağını savunmuştur. Marx'a göre, Orta Çağ'a kadar insan toplumlarının tarihi taşranın (kıyın) tarihidir. Modern tarih taşranın kentleşmesidir. Marx açık biçimde, kapitalist sanayileşmenin nasıl endüstriyel kasaba ve kentlerin aşırı hızlı büyümesine yol açtığıyla ilgilenmiştir. Marx kapitalizmin insanların feodal bağlarını koparacağını ileri sürmüştür. Burjuva sınıfı yerel ve bölgesel pazarları yok ettiği için emekçi kitlelerde kırdan kentlere göç etmeye başlamıştır. Daha sonraki yapıtlarında Marx, kapitalist birikimin zaman ve mekân boyunca tarım, endüstri ve nüfusta çarpıcı dönüşümler ürettiğini çözümlemektedir (Urry, 1999, s.18-19).

Urry'in yorumuna göre, Marx'ın kentle ilgili düşüncelerinde, kentin sadece bir ekonomik merkez değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin biçimlendiği ve sınıfların yeniden üretildiği bir alan olduğu vurgulanır. Bu, kapitalizmin dinamiklerine dayalı olarak kentlerin toplumsal yapısını şekillendiren önemli bir faktördür. Marx, kentsel alandaki dönüşümlerin temelinde kapitalizmin üretim ilişkilerinin değişmesini ve genişlemesini görür. Kentleşme sürecinde, işçi sınıfının yoğunlaştığı fabrikaların, iş gücünün emeğiyle kapitalistlerin zenginleşmesini sağlayan üretim alanları olarak ortaya çıkması, kentsel yapıları doğrudan etkileyen bir faktördür. Ayrıca kentteki sınıf farklılıkları ve toplumsal bölünmeler, kapitalizmin mantığına uygun olarak daha belirgin hale gelir. Bu anlamda, Marx'ın kente bakışı, ekonomik temelli ve toplumsal sınıf ilişkilerinin mekânda nasıl somutlaştığını önemseyen bir yaklaşımı ifade eder.

Marx ve Engels, kenti yalnızca fiziksel bir mekân olarak değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümlerin ve üretim biçimlerindeki değişimlerin gerçekleştiği bir alan olarak ele almışlardır. Onlara göre kent, feodalizmden kapitalizme geçişin ve kapitalist üretim ilişkilerinin kurumsallaştığı temel mekândır. Bu bağlamda, Ayaz ve Hardan süreci şu şekilde değerlendirmektedir:

Özellikle 1980'li yıllardan sonra kentleşme yeni boyutlar kazanmış, nüfus yapısı, sosyal yapı ve yerleşim şekillerinin değişmesi ile mahalle yapıları da değişmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinin Türkiye için etkileri uzun sürmüş, yönetimin ordu tarafından ele geçirilmesi kültürel ve toplumsal hayatı da derinden etkilemiştir (Ayaz ve Hardan, 2023, s.159).

Klasik sosyolojinin önde gelen temsilcileri, kent olgusuna dair önemli kuramsal yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Tönnies, Simmel ve Durkheim olmak üzere birçok düşünür, kent sosyolojisinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamış ve özellikle Chicago Okulu'nun çalışmalarına yön verici katkılar sunmuştur. Ancak, kenti derinlemesine ele

olarak onu sosyolojik araştırmaların temel nesnesi hâline getiren, bu alanda etkileri günümüze kadar süregelen kuramlar geliştiren ve kapsamlı alan araştırmalarıyla kent sosyolojisinin kurumsallaşmasına öncülük edenler, esasen Chicago Okulu'na mensup sosyologlar olmuştur.

1.3.2.1. Karl Marx ve Frederick Engels

Karl Marx, kentle ilgili analizlerinde kapitalizmin gelişimini merkezî bir değişken olarak ele almıştır. Araştırmalarında, kent ile kırsal arasındaki karşıtlığı vurgulayarak konuyu tarihsel bir perspektiften incelemiştir. Sanayi Devrimi'nin ardından kent, toplumsal değişimin ve dönüşümün ana mekânı hâline gelmiş, bu süreç sosyologların kent üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Kentleşmeyle birlikte toplumsal yapıda köklü değişimler meydana gelmiş, sınıfsal ayrışmalar belirginleşmiş ve toplumsal çatışmalar kaçınılmaz hâle gelmiştir. Kapitalizmin yaygınlaşmasıyla birlikte üretim ilişkilerine de yansıyan bu olumsuzluklar, ilerleyen dönemlerde yaşanacak sınıf çatışmalarının temel dinamiklerini oluşturmuştur. Bu bağlamda Güllüpınar, Marx ve Engels'in kent çalışmalarına şu ifadelerle katkıda bulunmaktadır:

Genel olarak, Marx ve Engels'in çalışmalarında kenti ayrı bir çalışma nesnesi olarak ele alan ve/veya kenti sistematik olarak açıklayan kuramsal bir yaklaşım bulmak zordur. Ancak, özellikle Engels'in Salford ve Manchester kentlerine ilişkin gözlemlerinden yola çıkarak kaleme aldığı İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu başlıklı çalışması, çağdaşları ve hatta daha sonra gelen sosyal kuramcılarla karşılaştırıldığında; kent mekânının siyasal stratejiler açısından önemi üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmadır (Güllüpınar, 2013, s.53).

Bu bilgilere ek olarak, Marx'ın kapitalizm ve kent içindeki mekânların eşit bir şekilde kullanılmaması meselesine verdiği önem, ilerleyen yıllarda Henri Lefebvre ve David Harvey gibi sosyologların bu temaları araştırma konusu olarak ele almalarına zemin hazırlamıştır. Marx'ın kent ve mekân üzerindeki sınıfsal eşitsizliklere dair tespitleri, bu sosyologların mekânın toplumsal üretimi ve kapitalist sistemdeki rolünü derinlemesine incelemelerini tetiklemiştir. şengül Marx'ın bireysel çalışmalarında ve Engels ile yaptığı çalışmalarında kent kavramına ilişkin önemli nitelikte konularında yer aldığını belirtmektedir. Bununla birlikte hem Marx'ın kendi çalışmaları hem de Engels ile yaptığı çalışmalarda kente ilişkin dikkate değer bir dizi değerlendirme yer almaktadır (şengül, 2001, s.10).

Kent ile ilgili bu değerlendirmelerin en önemli unsuru, Marx'ın kapitalizm üzerine yaptığı çalışmalardır. Marx, kapitalizmin, bireylerin toplumsal yaşamlarındaki üretim ilişkilerini kapsayan bir sistem olduğunu ileri sürer. Kapitalizm, bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen ve sınırlayan bir yapı olarak tanımlanabilir. Bu anlamda Marx hem kapitalizm hem de materyalizm kavramlarına derinlemesine odaklanmıştır. Marx'ın kent ile ilgili görüşleri üzerine Tatlıdil, önemli gördüğü şu noktalara değinmiştir:

Karl Marx'ın tarihsel materyalizm kuramında kentlerin sosyal yapısı irdelenirken endüstriyel kentin doğuşunu gelişmenin bir işareti ekonomik zenginlik ve kırsal yaşamdan uzaklaşma ile birlikte sınıf bilincine yönelik önemli bir adım olarak görülür. Marx ve Engels kentsel gelişmelere hoşgörüyü bakarken aynı zamanda işçi sınıfının kentsel alanlarda yaşadığı koşullarla dengesizliklerle ve sınıflar arası ilişkilerle ilgilenmişlerdir (Tatlıdil, "t.y.", s.36).

Karl Marx'ın kuramında, kentlerin sosyal yapısı ele alınırken endüstriyel kentlerin doğuşu, toplumsal gelişmenin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu süreç, yalnızca ekonomik büyüme ve kırsal yaşamdan uzaklaşma ile değil, aynı zamanda işçi sınıfının sınıf bilincinin şekillenmesinde de önemli bir etken olarak görülmüştür. Marx ve Engels, kentsel dönüşümlerin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekerken, sanayi kentlerinde işçi sınıfının maruz kaldığı sömürü ve sınıfsal eşitsizlikleri de derinlemesine incelemişlerdir. Marx, sanayi alanındaki gelişmelerin köy nüfusu üzerindeki etkilerini araştırarak, kent nüfusunun artışı gözlemlenmiştir. Güllüpınar, Marx'ın kent kuramı ile ilgili ifadelerine şu şekilde değinmektedir:

Marx, sanayileşmenin köy nüfusunu azaltarak kasaba ve kente göçü arttıracak, bu tür mekânsal değişimlerin yeni yaşam biçimleriyle birlikte insan davranışları ve yaşam süreçleri ile ilgili değişikliklere yol açacağını ve proletarya kültürünün oluşacağını savunmuştur. Marx'a göre, Orta Çağ'a kadar insan toplumlarının tarihi taşranın (kırsal) tarihidir. Modern tarih taşranın kentleşmesidir. Marx açık biçimde, kapitalist sanayileşmenin nasıl endüstriyel kasaba ve kentlerin aşırı hızlı büyümesine yol açtığıyla ilgilenmiştir (Güllüpınar, 2013, s.53).

Marx'a göre, kentler, küçük ölçekli kasabaların ve köylerin sanayileşmenin etkisiyle hızla büyüyüp geliştiği mekânlardır. Sanayileşme süreciyle birlikte, köy ve kasabalarda yaşayan bireylerin kentlere göç etmesi, yalnızca mekân değişikliği değil, aynı zamanda bireylerin davranış biçimlerinin ve yaşam tarzlarının da dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Urry, Marx'ın kent kuramına ilişkin şu şekilde açıklamalarda bulunmuştur:

Marx kapitalizmin insanların feodal bağlarını koparacağını ileri sürmüştür. Burjuva sınıfı yerel ve bölgesel pazarları yok ettiği için emekçi kitlelerde kırdan kentlere göç etmeye başlamıştır. Daha sonraki yapıtlarında Marx, kapitalist birikimin zaman ve mekân

boyunca tarım, endüstri ve nüfusta çarpıcı dönüşümler ürettiğini çözümlemektedir (Urry, 1999, s.18-19).

Kapitalizmin gelişimiyle birlikte, küçük pazarlar yerini büyük ölçekli işletmelere bırakmıştır. Bu dönüşüm, kol gücünün yerini makinelerin almasıyla birlikte, geleneksel akrabalık bağlarının zayıflamasına ve ekonomi temelli bir sistemin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sonuç olarak, küçük köylerde yaşayan emekçiler büyük kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Marx, hızla gelişen sanayinin, küçük kasaba ve köylerde yaşayan bireylerin ilgisinin kente kaymasına neden olacağını öngörmüştür. Buradan hareketle, köyden kente yapılan göç ile birlikte ortaya çıkan mekân değişikliklerinin ve yeni yaşam tarzlarının, bireylerin davranışlarını dönüştüreceği söylenebilir. Nitekim Marx'ın düşüncelerinde de bireyin yaşamını belirleyen maddi koşulların ve tarihsel bağlamın önemi vurgulanır (Marx, 2009, s.62). Urry, sanayileşmenin kente etkisini şu şekilde açıklamıştır:

Karl Marx modern tarihi açıklarken taşranın kentleşmesiyle ilinti kurar. Marx'ın ilgi alanı hızlı sanayileşme endüstri faaliyetlerinin yoğun olduğu kentlerin hızla büyümesine nasıl etki ettiğidir. Marx gelişen sanayinin endüstrileşmenin insanların etnik bağlarını koparacağını öne sürmüştür zengin sınıfın yerli pazarları hiçe saymasıyla emekçi sınıfın büyük pazarların olduğu kentlere göç etmek zorunda olduğunu açıklamaya çalışmıştır (Urry, 1999, s.18-19).

Kenti sosyolojinin çalışma konusu haline getiren bir diğer önemli sosyolog ise Engels'tir. Engels kalabalıklar içerisinde yalnızlığa yönelmiş bireylerin birbirleriyle iletişimlerinin düşük olduğunu ve bunun artarak ilerlediğini düşünmektedir. Güllüpınar, Engels'in kentin öne çıkan bireyselliği ve ruhsuzluğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Engels (1987, s.70-71) yaşadığı dönemde Londra'yı anlatırken bir yanda muhteşem yapılar ve limanları diğer tarafta ise insanın midesini bulandıran, insan doğasını isyana getiren sokaklardaki yüz binlerce insanın ilgisiz bir şekilde birbirlerinin önünden geçmeleri gerçeğini vurgular. Engels, sokaklardaki bu kalabalık arasındaki tek sözsüz anlaşmanın birbirlerinin yolunu kesmemek için herkesin kaldırımında kendi yakasında yürümesi olduğunu belirtir. Dolayısıyla Engels, büyük kentlerde insan yığınlarının özellikle insana özgü olan diğerlerinin farkında olma durumundan vazgeçerek, tamamen bireyciliğe geçtiklerini düşünmektedir (Güllüpınar, 2013, s.54).

Engels, Marx'tan farklı olarak aşırı kentleşmenin ve kapitalizmin olumsuz etkilerinin yalnızca pazarlar ve işyerleriyle sınırlı olmadığını, bu olumsuz etkinin yoksulluk ve sefaletin tüm kent mekânına yayıldığını vurgulamıştır. Ayrıca, büyük kentlerde artan kalabalık nüfusun toplumsallıktan çok bireyselleşmeye yol açtığını ileri sürmüştür. Engels, işçi sınıfının yaşam koşullarını şu şekilde betimlemiştir: Kentin en kötü yerlerinde bulunan en kötü evlerden bahsederken, bu evlerin genellikle tek ya da iki

katlı, bodrum katı ve üst katlarında iki ya da üç oda ve bir mutfaktan oluştuğunu belirtmiştir. Emekçilerin, kapitalizmin olumsuz koşullarıyla özellikle kapitalizmin ilk dönemlerinde büyük bir mücadele verdiklerini açıklamıştır. Tılıç, kapitalizmin kente yaptığı olumsuz etkileri şu şekilde açıklamıştır:

Kapitalizmin kent mekânında yarattığı sonuçlara ilişkin ilk ve kapsamlı değerlendirmeyi Engels yapmıştır. Engels kapitalizmin kendi mantığına ve imajına uygun bir biçimde kentleri nasıl dönüştürdüğünü, Manchester kenti özelinde gösterirken, kapitalizmin yarattığı sömürü ve sefaletin sadece işyerine özgü olmadığını, kent mekânında da benzer bir sefalet, yoksulluk ve çelişkinin ortaya çıktığını tüm çıplaklığıyla göstermiştir (Tılıç, 2013, s.54).

Engels, kapitalizmin mantığı doğrultusunda kentlerin nasıl şekillendiğini ve dönüştüğünü incelemiştir. Özellikle Manchester örneğini kullanarak, kapitalizmin kentlerde yarattığı dönüşümün sadece ekonomik ilişkilerle sınırlı olmadığını, mekânın yapısal değişimlerini ve bununla birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunları da gözler önüne sermektedir. Engels, kapitalizmin işyerlerinde yarattığı sömürü ve sefaletin, sadece işyerleriyle sınırlı kalmadığını, kent mekânında da benzer sorunların ve çelişkilerin yoğun bir şekilde var olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kentleşme süreci ve kapitalizmin gelişimi, sosyal eşitsizliklerin ve yoksulluğun yayıldığı, karmaşık ve çelişkili bir yapının oluşmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak Marx ve Engels, kent içerisinde işçi sınıfına odaklanarak, işçi sınıfı bilincinin oluşturulması için çaba sarf etmişlerdir. Kentte işçi sınıfının giderek büyüdüğünü, iş bölümünün gelişmesiyle birlikte işçi sınıfının büyük bir alanı kapsadığını, kitleleştiğini ve kitle bilinci kazandığını vurgulamışlardır. Bu doğrultuda, kentleri, işçi sınıfının güçlü bir şekilde varlık gösterdiği ve sınıf bilincini geliştirdiği yerleşim yerleri olarak görmüşlerdir. Ancak, bu süreçte köylüleri geri bir zihniyet ve yaşam tarzına sahip olarak değerlendirmişlerdir. Köylülüğü, modern sanayileşmeye ve kentleşmeye karşı geride kalmış bir toplum kesimi olarak tanımlamışlardır.

1.3.2.2. Weber

Max Weber'e göre kent, farklı toplumsal ilişkilerin şekillendiği ve güçlü bir sosyal yapıya sahip olan bir mekândır. Kentler, içinde yaşayan bireylere özgürce kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar sunar. Weber, kentlerin özellikle ekonomik boyutuna odaklanmış ve kent yaşamının tarımsal faaliyetlerden ziyade ticaretle şekillendiğini ileri

sürmüştür. Ona göre kent, pazar ekonomisinin merkezlerinden biri olup, ticari faaliyetlerin, üretimin ve hizmetlerin yoğunlaştığı bir alandır.

Kentler yalnızca üretim süreçleriyle değil, aynı zamanda tüketim ve ticaret açısından da merkezi bir konuma sahiptir. Weber, kenti, feodal topluluktan kapitalist toplum yapısına geçişi açıklayan temel unsurlardan biri olarak ele almıştır: “Weber, kenti feodalizmin öngördüğü topluluktan kapitalizmin oluşturduğu sömürülen toplum yapısına geçişi açıklamak için kullanmıştır” (Aslanoğlu, 2000, s.76). Bu bağlamda, Güllüpinar Weber’in ideal kent kavramını şu şekilde özetlemektedir:

Weber’e göre kent, ekonomik açıdan içinde yaşayanların tarımdan daha çok ticaretle uğraştığı bir mekândır. Siyasi açıdan ise kentlerin özerk bölgeler olduğunu düşünmektedir. Weber modern kentlerin doğuşunu karakterize eden özellikleri açıklamaya çalışmıştır. Buna göre kent; bir yerleşim yerinin kent statüsüne sahip olabilmesi için ticari ilişkilerin egemenliğinde şu özelliklere sahip olmalıdır: Savunma amaçlı bir kale, pazar yeri, göreceli özerkliğe sahip kent yasalarını uygulayan mahkeme ve kentte yaşayan kentlilerin seçtiği yöneticiler. Weber, kentlerin feodalizmden kapitalizme geçişte önemli olgular olan ussallık, vatandaşlık hakları ve kapitalist girişimcilik konularında önemli roller üstlendiğini vurgulamaktadır ve kentin bu gelişmelerin yaşandığı mekânlar olduğunu öngörmektedir. Weber, kentlerin gelişimini analiz ederken özellikle kentler de hesaplayıcı rasyonelliğin-akılcılığın gelişmesini öne çıkarmaktadır (Güllüpinar, 2013, s.56-57).

Weber’in açıklamalarına göre kent, küçük kasabalardan büyük yerleşim alanlarına geçiş sürecinde, tarımsal üretimden ticarete yönelmenin yanı sıra her alanda gelişim ve ilerlemenin kaydedildiği bir mekândır. Weber, kentlerin kendi kendini yöneten yapılar olduğunu ve belirli bir siyasi otoriteye doğrudan bağlı olmadığını ileri sürer. Ona göre modern kent, belirli temel unsurlara sahip olmalıdır: Savunma açısından bir üsse sahip olması, ekonomik olarak bir ticaret merkezi işlevi görmesi, bağımsız bir mahkemeye ev sahipliği yapması ve yöneticilerinin demokratik seçimler yoluyla belirlenmesi.

Weber, kenti ekonomik ve siyasi bir perspektiften değerlendirmenin önemini vurgular. Ona göre, belirli bir özerkliğe sahip ve içinde ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü bir yerleşim alanı, kent kavramının temel çerçevesini oluşturur. Bu bağlamda, kentler ekonomik ve siyasi açıdan büyük önem taşır ve Weber’in ideal kent modelinin temelini oluşturur.

Kent, politik bir açıdan ele alındığında, idari bakımdan gelişmiş, kendi yasalarını ve tüzüğünü oluşturabilen, herhangi bir dış otoritenin yönetimi altında bulunmayan özerk bir topluluk olarak tanımlanabilir. Kentler büyüyüp geliştikçe, akrabalık ilişkileri toplumsal yapının yalnızca küçük bir kısmını oluşturmakta; toplumları bir arada tutan

temel unsurlar ise ortak değerler sistemine dayanmaktadır. Weber, kenti mlerken mekânsal kavramlar olarak büyüklük veya yoğunluğu reddedip, Orta Çağ kentinin ortaya çıkışının feodal sisteme bir tepki olduğunu savunmuştur. Ona göre özerklik kentin en önemli özelliğiydi ve insanlar ilk kez bireysel yurttaşlar olarak kentte bir araya gelmişti (Urry, 1999, s.20). Bu doğrultuda, Güllüpinar, Weber'in antik ve modern dönem kent anlayışını şu sözlerle özetlemektedir

Weber kenti analiz ederken kenti feodalizmden kapitalizme geçişin bir ideal tipi olarak görmüştür. Weber, kenti ekonomik ve politik yönden tanımlayarak ideal kent tipine ulaşmaktadır. Politik olarak kent, politik ve idari düzenlemelere sahip bir topluluk, bağımsız bir birlik olarak düşünülebilir. Antik dönemde kentler akrabalık temeline dayanır. Modern dönemde ulus-devlet temeline dayalıdır (Güllüpinar, 2013, s.56).

Kent sadece fiziki bir yer değil; aynı zamanda belli ekonomik ilişkilerin ve politik düzenlemelerin bir araya geldiği karmaşık bir yapıdır. Yazıda politik boyuta dair “bağımsız bir birlik” olarak tanımlanması da Weber'in Batı kentlerinin özerk yapısına dair vurgusuna işaret ediyor.

Weber'e göre, bir kentin ekonomik ve siyasi açıdan yeterli bir seviyeye ulaşması, ideal kent kavramının oluşumunu sağlar. Kentin gelişiminde en önemli faktör olarak, belirli kurallara sahip, bağımsız bir topluluğun varlığını görür. Weber, antik kentlerde akrabalık bağlarının daha güçlü olduğunu, buna karşın modern kentlerde topluluk duygusunun, birlik ve beraberlik anlayışının ön plana çıktığını vurgulamaktadır. Aslanoğlu, Weber'in kent mlemesinin önemini açıklarken şu ifadelerden yararlanmaktadır:

Söz konusu kent feodalizmden kapitalizme geçişte, rasyonelliğın, vatandaşlık haklarının, kapitalist girişimcinin geliştiği mekân olarak önemlidir. Weber'e göre loncalar, kentin iş alanlarıyla giderek daha az ilgilenmeye, siyasi kontrol ile de daha fazla ilgilenmeye başladılar. Dolayısıyla, vatandaşlık hakları lonca örgütlenmeleri üzerinde temellendi. Sonuç olarak, Weber'e göre kentin önemi, kurumsal bir meşruluk kaynağı olarak kapitalist girişimciyle ve vatandaşlık haklarının doğuşuna kaynaklık etmesidir (Aslanoğlu, 2000, s.58-59).

Weber kentin önemini vurgularken ekonominin aslında özlük haklarına etki ettiğini vurgular. Kapitalizmden sonra gelişen ticaretin ve lonca faaliyetlerinin özlük haklarının oluşmasına önayak olduğunu ileri sürer.

Weber, kentlerin feodalizmden kapitalizme geçişte önemli olgular olan ussallık, vatandaşlık hakları ve kapitalist girişimcilik konularında önemli roller üstlendiğini vurgulamaktadır. Weber, kente yönelik tüm sosyolojik analizlerinde kentin doğasına hâkim olan ekonomik kurallarla ilgilenmiş; her fırsatta kentleşmenin ve kentliliğın Batı demokrasisinin gelişimiyle ilintili yönlerine vurgu yapmıştır (Güllüpinar, 2013, s.56).

Weber, kent üzerine yaptığı incelemelerde "ideal tip" kavramını ortaya atmıştır. Ona göre ideal kent kavramı, feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde kentin bir ideal tip olarak değerlendirilmesinin bir sonucu olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda, ideal tip olarak nitelendirilen kent, tarımsal üretimden çok ticaretle uğraşılan bir yerleşim alanıdır. Aynı zamanda, siyasi açıdan herhangi bir otoriteye bağlı olmayan, özerk bir yapıya sahiptir.

Weber, modern kent kavramını tanımlarken belirli temel unsurlara vurgu yapmıştır. Ona göre, bir kentin modern sayılabilmesi için şu unsurlara sahip olması gerekmektedir: Savunma amacıyla inşa edilmiş bir kale, ticaretin gerçekleşeceği bir pazar yeri, belirli kurallar çerçevesinde işleyen ve bu kuralları uygulayan bağımsız mahkemeler ile kent sakinlerinin kendi iradeleriyle seçtiği yöneticiler tarafından yönetilen özerk bir yönetim sistemi. Bu unsurlar, Weber'in ideal kent anlayışının temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır

1.3.2.3. Georg Simmel

Georg Simmel, feodalizmden kapitalizme geçişle birlikte kentleşmenin hız kazanması sonucunda, kentlerin büyüyerek birçok insanın bir arada yaşamasına yol açtığını belirtir. Ona göre bu süreç, toplumların ayrışmasına, toplumsallık bilincinin zayıflamasına ve bireylerin mekâna olan aidiyet ve bağlılıklarının belirsizleşerek yabancılaşmasına neden olmuştur.

Simmel'in kent ile ilgili görüşleri, Marx ve Weber gibi düşünürlerin yaklaşımlarını tamamlamakla birlikte, onlardan farklı olarak kent mekânını bireylerin birer yansıması olarak ele almasıyla ayrılmaktadır. Simmel'e göre bireyler, yaşadıkları mekânla kurdukları bağa göre davranışlarını ve etkileşim biçimlerini şekillendirirler: "Simmel, Marx ve Weber'in kent ile ilgili düşüncelerine ek olarak ve onlardan farklı olarak kent mekânını bireylerin birer yansıması olarak gördüğünü, Simmel'e göre bireyler yaşadıkları mekânda davranışlarını ve etkileşimlerini kent mekânı ile kurdukları bağa göre şekillendirirler" (Alver, 2010, s.24).

Bunun yanında, Simmel, bireyin içinde bulunduğu toplumla ilgili sorunları irdeleyen ve bu sorunları önemseyen sosyologlardan biridir. Onun çalışma alanı, diğer birçok sosyoloğa kıyasla daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Sanat, edebiyat, estetik, mimari, insanın fiziksel görünümü, moda kültürü, düşünce yapıları ve kent yaşamı gibi

konular, Simmel'in araştırmalarında ele aldığı temel alanlardandır. Swingewood Simmell'in ilgilendiği konuyu şu şekilde özetlemektedir:

Özellikle Frankfurt Okulu'nda George Lukacs ile birlikte yaptığı, şeyleşme ve kùltür kavramları üzerine yürüttüğü çalışmalar ile Para Felsefesi adlı eseri, önemli katkılar sunmuştur. Bu doğrultuda, Swingewood, kentleşme ve birey arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklar: "Para felsefesi bir düzeyde paranın modern sanayi toplumundaki toplumsal ve kùltürel anlamının soyut tarihsel olmayan genetik olmayan fenomenolojik bir analizidir. Simmell şehirleşme alanıyla ilgili bir çalışmasında hızlıca gelişen kùltür ile bireyin bu gelişimi anlayıp ayak uydurması ile alakalı boşluğu önemsiyordu (Swingewood, 2020, s. 172).

Simmel, bireyin hızlı gelişim ve örgütlenmeyi kaçınılmaz bir gereklilik olarak gördüğünü, ancak bu sürecin bireyin müdahale edemeyeceğı bir yapıya dönüşerek sonunda onu ihmal eden bir sistem haline geldiğini vurgular. Modern kùltürün bireyleri sanayi öncesi topluma kıyasla daha fazla gruplara ve örgütlere dahil ettiğini belirtirken, aynı zamanda bireyselliğın zayıflamasına neden olacak şekilde bireyi akrabalık ilişkileri ve geleneksel lonca sistemlerine karşı farklı bir konuma yerleştirdiğini savunur.

Simmel boş bir mekâna anlam kazandıran toplumsal etkileşimlerdeki mekânsal biçimlerin beş temel özelliğini çözümlemiştir. Bu özellikler şunlardır: Bir mekânın eşsiz ya da biricik niteliği; bir mekânın mekânsal olarak "çerçevelelenmiş" parça ve etkinliklere bölünebilme biçimleri; Toplumsal etkileşimleri mekân içine yerleştirilebilme düzeyi, Özellikle kentteki yakınlık/uzaklık derecesi ve görme duyusunun rolü; Konumların değişme olanağı ve özellikle "yabancınn" gelişinin sonuçları. Simmell mekânı, toplumsal örgütlenmenin mekândan koparılması nedeniyle giderek önemini yitiriyor olarak görme eğilimindedir. (Urry, 1999, s.20)

Simmel, kùltürel homojenlikten uzaklaşan ve giderek kùltürel heterojenleşmeye yōnelen bir toplum yapısının oluştuğunu dile getirerek, bu dönüşümün birey üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Tatlıdil, George Simmel'in kent ve birey ilişkisini şu şekilde analiz etmektedir:

Georg Simmel Tōnnies'in fikirlerini özellikle kent çevresine uyarlamıştır. "The Metropolis and Mental Life" adlı makalesinde, kent yaşamı herkesin birleştiği bir kişilik tipi yaratır, görüşünü tartışmıştır. Bu tip bir yaşam anlayışı kent yaşamının koşuşturmasını, karmaşıklığını ve çıkarıcılığını hızlandırır ve yōnlendirir. Pazar ekonomisinde kent para, kişisel kazanç, rasyonel çıkar hesaplaşması ilişkilerinin temel formlarını ortaya koyar. Duygu ve hobileri biçimlendirmeye bu hızlı yaşam içinde zaman yoktur. Simmel tartışmalarında kentsel yaşamda koşuşturan bireyler heyecanlarını kaybederek kapalı ve çekingen hale gelmektedir. İnsanlar arası ilişkilerde "birey" esasından ziyade bireyi obje olarak ' algılama ön plana çıkmaktadır (Tatlıdil, "t.y.", s 37).

Georg Simmel, kent yaşamının bireyleri tek tipleşmeye zorladığı görüşüne eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Ona göre, kentin ticari amaçları, kişisel tasarruflar ve ekonomik kaygılar bireyler arasındaki ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Kentin

kalabalık ve yoğun temposunun bireylerin ilgi duyduğu şeyleri yapmalarına engel olduğunu, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmek için kentin sunduğu ekonomik ve ticari koşullara uyum sağlamak zorunda kaldığını belirtir. Bu süreç, bireyin özgünlüğünü ve canlılığını yitirmesine, adeta mekanikleşerek bir “robot” gibi davranmasına yol açmaktadır.

Ayrıca, Swingewood’a göre “Simmel, toplumsal gelişmeyi düalist bir biçimde ele alarak uyum ile çatışmayı, çekim ile itimi, sevgi ile nefreti eşzamanlı olarak somutlaştıran bir anlayış ortaya koymaktadır” (Swingewood, 2020, s.172). Simmel, toplumsal gelişimi zıt kavramlar üzerinden çözümleyerek, kent ile toplum arasındaki dinamikleri bu karşıtlıklar bağlamında değerlendirmiştir.

Simmel, kentin yalnızca fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda kültürel ve bireysel isteklerin şekillendiği bir alan olduğunu vurgular. Kent kültürünü incelerken bireysel arzuların kentsel gelişime nasıl katkıda bulunduğuna odaklanmıştır. Ancak, bireylerin kendi özlük haklarını koruma içgüdüsünü bir sorun olarak ele alır. Ona göre, kentli birey, duygularından ve köklerinden uzaklaşmış, tamamen kendi çıkarlarına odaklanan, her türlü sorunun para ile çözülebileceğine inanan ve sınırsız ihtiyaçlara sahip bir varlık hâline gelmiştir.

Simmel kent konusunda özellikle kültürel boyutlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Kentsel yaşamın nasıl bireysel bilinç dönüşümlerine yol açtığını ele almıştır. Simmel’e göre kent hayatının en temel sorunu, toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanmaktadır. Kentli insan para ekonomisinin de egemen olduğu, herkes ve her şeyi sayılara indirgeyecek biçimde rasyonelleşmiş, dakiklik, hesaplana bilirlilik ve kesinlik ’in egemen olduğu, kendisi için hiçbir şeyin özel bir anlamının olmadığı sınırsız zevk peşinde koşan, sürekli birbiriyle çelişen tepkiler veren “bezgin tutum” un yaygın olduğu bir yaşam tarzına sahiptir (Güllüpnar, 2013, s.56).

Değişen kültürel yapı ve gelişen kent yaşamı karşısında bireyin içsel duygularından ve düşüncelerinden ödün vermemeye çalışması, onun özerkliğini ve bireyselliğini koruma çabasının bir sonucudur. Ancak modern kent yaşamında her şeyin parayla ölçüldüğü ve maddi gerçekliğin ön plana çıktığı bir toplumda, insanlar birbirlerine olan ihtiyaçlarını giderek kaybetmekte ve bunun yerine paraya bağımlı hâle gelmektedir. Para, bireyler için en önemli değer hâline gelirken, toplumsal bağlar zayıflamakta ve bireyler yalnızca ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamaktadır. Bu durum, doyumsuz bir tüketim kültürünü ortaya çıkarırken, paylaşım eksikliği nedeniyle tüketim bir süre sonra bireylere tatmin sağlamamaya başlar. Sonuç

olarak, bireyler bu kısır döngü içinde tükenmişlik hissine kapılır ve sürekli bir çatışma ortamı oluşur.

Simmel, kalabalık kentleri bireylere özgürlüğün sağlandığı mekânlar olarak tanımlarken, özgürlük ile yalnızlık arasındaki çift yönlü ilişkiye dikkat çeker. Kentte birey, kendini isteyerek ya da istemeyerek özgür hisseder. Ancak bu özgürlük, bireyin kalabalıklar içinde duygularından arındığı, toplumsal bağlardan uzaklaştığı ve daha bireysel hareket etmeye yönlendirildiği bir süreci beraberinde getirir. Simmel'in kent ile ilgili görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

Simmel'e göre kentli insan, davranışlarını kendisi olarak gerçekleştiremediği ve bölünmüş bir kişiliğe sahip olduğu için, bir "yabancı (stranger)" dır. Metropol her türlü kişisel hayatı gölgeleyen bir kültürün hakiki yurdudur. Doğal olarak yabancı, "yurdu/toprağı olmayan"dır. Yurt/toprak sadece fiziksel bir değer değil, ayrıca maddi hayatın süreklilik kazandığı sembolik bir duygudur. Kentin yurt haline gelebilmesi için, insanların hem akıllı hem de duygusal varlıklar olarak etkileşimde bulunmaları gerekir. Bu, günümüzün küçük kasabalarında veya Eski Yunan sitelerinde mümkündür. Ulusal, sosyal, ticari ve insani ortak özelliklerimiz, modern toplumlarda yabancıyı bize yakınlaştıran bağlardır. Ne var ki bu bağlar, geniş bir coğrafyaya yayıldığı ve bireyle ilişkisi geniş bir grup aracılığıyla olduğu için, soyut bir yakınlığa dönüşür (Simmel, 1950'a; 1950'den akt: Özyurt, 2007, s.115).

Yabancılar arasındaki ilişki, doğası gereği gayri şahsi bir ilişkidir. Karşılaşılan yüzlere kayıtsız kalınır ve insana değil, paraya daha fazla değer verilir. Yabancı kelimesinin sözlük anlamı, bulunduğu yere ait olmayan, oranın insanı olmayan birini tanımlar. Simmel'in yabancı kavramı, kişinin yaşadığı büyük kent içinde kültürünü ve kişiliğini yansıtamaması, aksine bu kültürel kimliğin farklı biçimlerde bir mekân üzerinden ortaya çıkmasıyla açıklanır. Ona göre, yabancı, "yurdu toprağı olmayandır". Ancak Simmel, yurdu sadece fiziksel bir yer olarak değil, aynı zamanda manevi değerlerin toplandığı, soyut kavramlardan oluşan bir duygu olarak tanımlar. Martindale, Simmel'in kent sosyolojisine bakış açısının farklılığını şu şekilde açıklar:

Simmel'in kent sosyolojisinde, kentsel yaşamın psişik formları, kentli insanın kişiliğini ve davranışını etkileyen kurumlar, ilişkiler ve düşünceler kent sosyolojisinin odağına yerleşir. Ona göre, kent sosyolojisinin "öncelikli konusu tam olarak kentlilerin zihinsel yapısıdır". Bu nedenle de Simmel'in kent teorisi "sosyal psikolojik kent teorisi" olarak değerlendirilmiştir (Martindale, 2005; Yörük, 2005'ten akt; Özyurt, 2007, s.115).

Simmel, modern kenti psikolojik temellere dayandırarak, kentte yaşayan bireylerin sosyal ilişkilerini inceler. Ona göre, modern kent, bireylere daha özgür bir yaşam ortamı sunarken, aynı zamanda kişiler arasındaki yabancılaşmayı da artırır. Kent dışında, köy ya da kasaba gibi daha küçük yerleşim yerlerinde insanlar, ait oldukları

akrabalık bağları ve yerleşik kurallar doğrultusunda daha utangaç ve çekingen bir şekilde yaşarlar. Oysa kentte, kalabalık bir yaşam alanında bulunan bireyler, kendilerini daha rahat ifade edebilirler ve çevreden ya da belirli kurallardan bağımsız olarak daha özgür bir yaşam sürerler.

Kentte yaşayan bireyler, sürekli etkileşimde bulundukları ve çok sayıda uyarıcıyla karşılaştıkları için, zamanla bu uyarıcılara daha az tepki verirler. Bu durum, hayatı giderek daha “normal” ve sıradan hâle getirir. Sonuç olarak, bireylerin duyarsızlaşmasına neden olur. Kent insanının akrabalık bağları ve insan ilişkileri daha yüzeysel olduğu için, yabancılaşma, kent yaşamında belirgin bir kavram hâline gelir.

Simmel’in kentle ilgili görüşleri, bireylerin kent yaşamının gerektirdiği psiko-sosyal duygularla nasıl başa çıkacaklarını anlamak üzerine yoğunlaşır. Bu açıklamaları, psikolojiye de farklı bir bakış açısı sunar. Simmel, kent yaşamının birey üzerinde bıraktığı izleri ve modernleşen kentlerin bireye yüklediği sorumlulukları açıklamak amacıyla çeşitli analizler yapar. Giddens ve Özyurt, Simmel’in modern kent kuramının özelliklerini şu şekilde açıklar:

Simmel’e göre, modern kentli insan, modernlik öncesinde veya kır yaşamında sosyal grupların üyelerine vermediği, özgürlük ve kişilik sahibi olma fırsatına sahiptir. Kentsel ortamda “temkinlilik” ve “karşılıklı kayıtsızlık”, bedeli “kaybolmuşluk” ve “yalnızlık” olan bir özgürlük sağlar. Simmel, kentsel yaşamı tersine çevrilemez gördüğü için, modern kentsel yaşamın ortaya çıkardığı özellikleri ve kentli insanın karşılıklı yabancılığını patolojik olarak nitelendirmez. Mevcut koşullar altında tek toplumsallaşma biçimi olan farklılaşmayı destekler (Giddens’den akt: Özyurt, 2007, s.115).

Simmel, kent insanının kırsal alanda yaşayan insanlara göre daha şanslı olduğunu vurgular. Kent insanı, yaşadığı ortam itibarıyla kırsal kesimdeki bireylerden daha özgürdür ve kişiliğini daha rahat sergileyebileceği bir alanda bulunur. Kentteki bireyler, birbirlerine karşı umursamaz bir tavır sergileyerek, giderek yalnızlaşan bireyler hâline gelirler. Simmel’e göre, kent insanı, modern kent yaşamının yüklediği aşırı sorumluluklardan bıkmış, bu nedenle çekingen, bezgin ve boş vermiş bir davranış sergiler.

Kentte yaşayan bireyleri yabancılaşmış olarak gören Simmel, bu durumu, kentin sunduğu bölünmüş ve paramparça bir zihinsel yapıya dayanarak açıklar. Kentli insanı, ona dayatılan hızlı modernleşme ve kentleşme süreçlerinin altında ezilmiş, soyutlanmış duygularından ve geleneklerinden ödün vermiş bireyler olarak tanımlar.

Simmel’de kentsel yaşamın psikik formları, kentli insanın kişiliğini ve davranışını etkileyen kuramlar, ilişkiler ve düşünceler kent sosyolojisinin odağına yerleşir. Ona göre kent sosyolojisinin “özellikli konusu tam olarak kentlilerin zihinsel yapısıdır.” Bu nedenle de Simmel’in kent teorisi sosyal psikolojik kent teorisi olarak değerlendirilmiştir. Kentsel ortamda temkinlilik ve karşılıklı kayıtsızlık, bedeli kaybolmuşluk ve yalnızlık olan bir özgürlük sağlar (Güllüpınar, 2013, s.57).

Simmel, konuya genellikle bireysellik ve bireyin özellikleri üzerinden yaklaşmıştır. Kentin büyümesi ve gelişmesi, bireyin katkılarıyla mümkün olsa da kent, bireyi zamanla kendine ekonomik açıdan bağımlı hâle getirir. Bu süreç, bireyi eski değerlerinden ve tutumlarından, geleneksel normlardan uzaklaşmaya ve onları terk etmeye zorlar. Modern kentler, sanayi öncesi toplumlardan daha özerk bir yapıya sahip görünse de birey gerçekte özgürlükten uzak, çekingen, bağımlı ve yalnız bir varlık hâline gelir.

1.4. Chicago Okulu ve Kent Sosyolojisi

Chicago Sosyoloji Okulu, 1920 yılında kurulmuş olan ve kent sosyolojisi üzerine önemli çalışmalar yapmış bir yapıdır. Bu okul, kent hayatını ve kentte yaşayan bireylerin deneyimlerini inceleyerek, bu konularla ilgili derinlemesine araştırmalar gerçekleştirmiştir. Chicago Okulu, özellikle kentsel yaşamla ilgili önemli meseleleri ele almış, bu meseleler arasında yoksulluk, göç, suç ve toplumsal etkileşimler öne çıkmaktadır. Bu okulun çalışmaları, sosyolojinin gelişimine ve ilerlemesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Kentlerin sosyolojik analizine dair ilk kuramsal çerçeve de Chicago Okulu tarafından geliştirilmiştir. Bu okula katkı yapan önemli düşünürler arasında Robert Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie ve Louis Wirth yer almaktadır.

1920’lerden 1940’lara kadar, Chicago Üniversitesi’yle bağlantılı çok sayıda yazar, özellikle Robert Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth yıllarca sosyolojideki kuram ve araştırmaların ana temeli olan düşünceler geliştirmişlerdir. Bu anlamda Chicago Okulu tarafından geliştirilen iki yaklaşım özellikle dikkate değerdir. İlki, kent analizinde Park’ın kullandığı ekolojik yaklaşımdır. Park’ın öğrencileri olan Burgess ve McKenzie ise ekolojik yaklaşım içinde kentlerin büyüme süreçlerini analiz etmişlerdir. İkincisi, Wirth’in kentliliği “bir yaşam biçimi” olarak ele alan yaklaşımdır (Güneş, vd. 2013, s.59-60).

Chicago Okulu’nun 1920-1940 yılları arasında sosyolojiye önemli katkıları olmuştur. Robert Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth gibi isimler, kent sosyolojisinde iki temel yaklaşım geliştirmiştir. İlki, Park’ın ekolojik yaklaşımı olup, Burgess ve McKenzie tarafından kentlerin büyüme süreçlerini incelemek için kullanılmıştır. İkincisi ise, Wirth’in kentliliği bir yaşam biçimi olarak ele alan yaklaşımdır.

1.4.1. Robert Ezra Park: Biyotik /Kültürel Alan Olarak Kent

Ekolojik kuram üzerine çalışan sosyologlar, ilk defa kent ve içinde yaşayan bireylerin sosyal yaşam evrelerinin bütünleşerek, kentin sosyal ilişkilerinin ne yönde etkilendiğine odaklanmışlardır. Ekolojik kuram, sanayileşme sonrası modernleşen kentlerdeki hızlı büyüme ve ayrışma kavramlarına yönelerek, bu sorunları açıklamayı amaçlayan bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Robert Park, toplulukla ilgili görüşlerini şu şekilde özetler: “Bir topluluğun temel özellikleri şunlardır: Coğrafi olarak düzenlenmiş, yaşadığı topraklarda aşağı yukarı tamamıyla kök salmış, karşılıklı bağlılık ilişkisiyle yaşayan bireysel birimlere sahip bir nüfus...” (Park, 1936, s.3). Bu alanda önemli çalışmalar yapan sosyologlar arasında Robert Park, Roderick McKenzie ve Ernest Burgess yer almaktadır. Kent ekolojisi, bireylerin ve bireylerin oluşturduğu örgütlerin ile kurumların, fiziki ve beşerî koşullar altında nasıl şekillendiğini incelemektedir. Chicago Okulu'nun önde gelen sosyologlarından biri olan Robert Ezra Park'ın kent kuramını Güllüpınar, şu cümlelerle açıklar:

Kent sosyolojisinde getto, çöküntü alanları ve lüks konut vb. kavramsallaştırmaları ilk kez bu yaklaşım gündeme getirmiştir. Ekolojistler ilk kez kentsel mekân ile sosyal süreçler arasında bir ilişki kurarak, kent mekânının sosyal yapıyı nasıl etkilediğini sorun etmişlerdir. Kenti ilk kez sistemli bir şekilde inceleyen kentsel ekoloji kuramı insan toplulukların çevreye uyumunu sorgulamaktadır. Başka bir şekil de söyleyecek olursak, kentsel ekoloji bireylerin ve kurumların fiziksel dağılım, yerleşim ve örgütlenme biçimlerini analiz etmektedir (Güllüpınar, 2013, s.60-61).

Robert Ezra Park, kentleri tıpkı sistemli bir organizma gibi görmektedir. Kentte bireylerin, yaşamlarını sürdürebilmek ve bu süreçte diğer bireylerle uyum yakalayabilmek amacıyla rekabet ettiklerinden bahseder. Park, kentlerin önemli özelliklerini, toplumsal ve sosyal etkileşimleri tanımlamaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Simmel'in öğrencisi olan Park, kent yaşamının dinamiklerinden ve çöküntüsünden derinlemesine etkilenmiştir. Kentin karanlık yüzünün, gerçek kent yaşamı içinde nasıl ve neden ortaya çıktığını anlamaya çalışmıştır. Tartışmalarında, kent yaşamının kendine özgü kurallara sahip olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Park, Chicago Okulu'nda, Avrupa'dan göç eden birçok öğrencisiyle bir araya gelerek kent sosyolojisi disiplininin temellerini atmıştır. Park, özellikle sanayi devrimi sonrası kentleşme sürecinde insanların hangi alanlarda yaşamayı tercih ettiklerini, yaşam alanlarının nasıl şekillendiğini, ticaretin nasıl evirildiğini, etnik grupların oluşumunu ve daha pek çok farklı özelliği inceleyerek mekânların nasıl oluştuğunu ve bu mekânlardaki

sosyal ilişkilerin nasıl bir hâl aldığını araştırmıştır. Ekolojik yöntem, kentlerin oluşumunun ve kurulumunun kendiliğinden geliştiğini savunur; Park, herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığını belirtir. Güllüpinar, Park'ın kent kuramına dair şu açıklamaları da yapmıştır:

Park temel olarak, kentleşme sürecinde gelir, etnik topluluk ve özellikler açısından farklı yerleşim alanlarının nasıl oluştuğunu ve bu mekânsal ve sosyal mekânlar arasındaki bağların nasıl kurulduğu sorusunu sormaktadır. Ekolojik bakış açısı kent örgütlenmesi bilinçli düzenleme ve planlamanın önemini daha az vurgulama eğilimindedir, kent gelişimini “doğal” bir süreç olarak nitelendirir. Park, Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Park, kentleşme sürecini, doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darvini ilkelerle açıklamaya çalışmaktadır. Kent, en güçlü olanın hâkim ve merkezde olduğu, en zayıf olanın ise kent merkezinin arka taraflarında kaldığı bir sosyal ormandır. Ekolojistlerin Darwinizm'den aldığı iki kavram rekabet ve hakimiyettir. Doğadaki canlılar gibi insanlar da kentte yaşamlarını sürdürmek için, kendileri için en uygun olan çevresel koşulları seçerler. Ekolojik yaklaşıma göre; doğada görülen istila, rekabet, birbiri ardına gelme, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, yerine geçme vb. eylemler kentsel mekânda insanlar tarafından tekrar edilmektedir (Güllüpinar, 2013, s.60).

Darwin'in evrim teorisinden etkilenen Robert Ezra Park'a göre, kent, gücü elinde bulunduran ve parasal yönden zengin olan bireylerin merkezde yer aldığı, güçsüz ve zayıf olanların ise en ücra köşelere itilerek uzaklaştığı bir yapıdır. Bu bağlamda, özellikle iki kavram öne çıkar: rekabet ve hakimiyet. Kentleşmenin ilk araştırılmaya başlandığı dönemlerde de tıpkı günümüzde olduğu gibi, bu kavramlar insanların ilgisini çeken temel unsurlardır. Park, kentlerin oluşumu sürecinde, farklı kentsel alanların nasıl şekillendiğini ve bu kentsel ile sosyal ilişkilerin yaşandığı mekânlar arasındaki bağların nasıl kurulduğunu sorgulamaktadır.

1.4.2. Ernest Burgess: Ortak Merkezli Bölge Modeli

Ortak merkezli bölge modeline göre kent, belirli işlevsel ve mekânsal bölgelere ayrılmaktadır. Ernest Burgess, kent büyümesini, merkeze en yakın halkadan başlayarak dışa doğru genişleyen ve çevresindeki diğer halkaları içine alan bir süreç olarak tanımlamıştır. Tatlıdil, Burgess'in bu modelini şu ifadelerle açıklamaktadır:

Ernest Burgess'in yoğunlaşmış kentsel sınırlar kuramının (Concentrating Urban Zones Theory) esası' Park'ın yaklaşımının işlenmiş biçimi olarak ileri sürülebilir. Kentsel alanların, toplumun değişik özelliklerine sahip bireyler topluluğunun yoğunlaşarak işgali, kademeli akımı ve denge düşüncesinden oluşmuştur. Burgess'in çalışmasında havuza düşen bir damlanın oluşturduğu halkalar gibi özel sosyal sınıfların yerleştiği halkaları oluşturma eğilimi vardır. Kentin merkezinde iş bölgesi bulunur. Bunun etrafında bir geçiş halkası, daha sonra işçi sınıfının evlerinin oluşturduğu kemer ve daha sonra yüksek

sınıfların yerleşim alanı olan apartman binalar ve son olarak da kente yerleşmiş kent çalışanlarının oturduğu banliyö sınırları vardır. Bu yerleşim halkalarına dağılmış olan nüfus arasında bir sosyal tabakalaşma modeli ortaya çıkmaktadır (Tatlidil, “t.y.”, s.38).

Ernest Burgess, kenti birbirinden farklı bireylerin oluşturduğu, yoğun ve karmaşık bir yapı olarak tanımlamaktadır. Halkalar genişledikçe, kente yeni yerleşen bireyler bu alanlara dağılmakta ve bu bölgeler banliyö olarak adlandırılmaktadır.

Burgess’in halka modeli, kentlerde sosyal tabakalaşmanın oluştuğunu göstermektedir. Bu model, kentlerin sistemli planlamalar doğrultusunda büyüdüğünü ve her halkanın belirli bir sosyoekonomik faaliyeti temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, kentin gelişim sürecini ve toplumsal olguları açıklamayı amaçlayan bu yaklaşım, kent sosyolojisi açısından önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

İlk halka, kentsel yapının merkezini oluşturur ve en yoğun ticaret ile finans faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgedir. İkinci halka, kent merkezine en yakın konumda yer almakta olup, genellikle işçi sınıfının yaşadığı eski yapıları barındırır. Bu bölge, aşırı nüfus yoğunluğu ve sosyal sorunlar açısından dikkat çeker. Üçüncü halka, ikinci halkaya kıyasla daha planlı ve düzenlidir; aynı zamanda kentsel gelişimin daha ileri düzeyde olduğu bir bölgeyi ifade eder. Dördüncü halka ise, ekonomik düzeyi daha yüksek bireylerin yaşadığı ve genellikle “banliyö” olarak adlandırılan alanları kapsar. Bu bölgede konutlar daha geniş ve konforlu olup, üst gelir gruplarına hitap etmektedir. Kentin en dış sınırını temsil eden beşinci ve en büyük halka, banliyölerin konumlandığı alanları, geniş yeşil bölgeleri ve lüks konutların yer aldığı apartmanları içerir. Burgess’in kent kuramını Güllüpınar şu şekilde açıklamaktadır: Bu kurama göre, kent biyolojik çevredeki süreçlerle karşılaştırılabilecek olan rekabet, işgal ve yerini alma süreçleri yoluyla doğal alanlara bölünmüştür. Burgess, kendi kuramı olan ortak merkezli daireler kuramında kentsel büyümenin bir halkanın genişleyerek diğerini içine almasıyla gerçekleştiğini iddia etmektedir. Burgess’e göre kent, iş merkezinden uzaklaşarak genişlemekte ve dairesel bir şekilde büyümektedir (Güllüpınar, 2013, s.60). Burgess’in kentsel büyümeyi açıklayan ortak merkezli daireler modeli, kentlerin mekânsal yapısını belirli halkanın çevresinde açıklamaktadır.

Burgess Ortak Merkezli Bölge Modelinde, kentlerin yapısal gelişimi beş ana bölgeye ayrılmaktadır:

Ona göre, birinci dairede iş ve ticaret bölgesi yer alır. Ticari iş merkezleri, perakende satış mağazaları, dükkânlar, bankalar, oteller, tiyatro, müze gibi kurumlar bu bölgeyi kuşatır.

Gün içinde nüfus çok iken, mesai bitiminde nüfus azalmaktadır. İkinci daire nüfus ve arazi kullanımının kaygan ve değişken olduğu geçiş bölgesidir. Bu bölge niteliksel açıdan daha kötü olan oturma bölgelerini içerir. Amerikan kentle rinde göç edenlerin ilk yerleştikleri yerdir ve iş gücü pazarını oluşturur. Ticari faaliyetler geçiş bölgelerine yerleşip eski kullanıcıları buradan taşınmak zorunda bırakmaktadır ve bu durum arazi fiyatlarında değişikliğe neden olmaktadır. Üçüncü daire işçilerin oturduğu bölgedir. Bu bölge, geçiş bölge sinden kaçan ve çalıştıkları yere daha kolay gitmeyi isteyen sanayi işçileri ve ikinci kuşak göçmenleri kapsamaktadır. Bu bölgede oturan işçi sınıfının yaşam standartları yük sektir. Dördüncü daire üst sınıfların yaşa dığı bölgedir. Bu bölgede zenginlerin büyük mülkleri ile birlikte orta sınıf konutları yer almaktadır. Beşinci dairede ise yöre kentler (banliyöler) yer alır (Haris ve Ullman, 2002, s.66; Thorns, 2004, s.27).

Bu model, kentsel yapıların, sosyoekonomik düzeylere göre belirli bir düzende ve merkezden dışa doğru şekillendiğini göstermektedir. Kentlerin gelişim süreçleri, toplumsal sınıfların yerleşim alanlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak Burgess, kentleri fiziksel yapılarına ve işlevsel özelliklerine göre sınıflandırmıştır. Bu bağlamda, ilk halka kent merkezini temsil eder ve kent için özsel bir anlam taşır. İkinci halka, kentin en gelişmemiş bölgesi olup, imalat ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlardır. Üçüncü halka, mavi yakalı işçilerin yaşam alanlarını oluştururken; dördüncü halka, memur sınıfı ve orta sınıf olarak tanımlanan grupların yerleşim alanlarını kapsar. Beşinci halka ise banliyöleri, yani kentin en uzak noktalarını temsil eder. Kentin genişleme süreciyle birlikte, bu halkalar birbirine entegre olur ve gelişim süreci içerisinde her bir bölge, kent yapısına dahil olur. Dolayısıyla, kent gelişiminin etkisi tüm bu bölgeleri kapsar ve her bir bölge, bu gelişim sürecinden kaçamayacak şekilde kent yapısına tabi hale gelir.

1.4.3. Roderick Mckenzie: Kentsel Büyümenin Ekolojik Süreci

Kentlerin büyüme ve gelişme süreçlerinde, büyümeyi doğal hale getiren ve sistematik bir şekilde yönlendiren bir dizi etmen bulunmaktadır. McKenzie, bu süreçlerin gelişimin temellerini oluşturduğunu vurgulayarak odağını bu faktörlere yönlendirmiştir. McKenzie, kentleri doğal faktörlere bağlı olarak sürekli ve düzenli bir şekilde büyüyen ve evrilen yerleşimler olarak tanımlar. Kentlerin oluşumunu, bireylerin davranışları ve mekânları ihtiyaçları doğrultusunda nasıl kullandığıyla ilişkilendirerek araştırır. McKenzie, ticari ilişkilerin ve ekonomik çıkarların kent mekânlarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığını öne sürer. Ayrıca, farklı statüdeki grup ve bireylerin kentin merkezi bölgelerinde stratejik pozisyonlara sahip olduğunu belirtir. McKenzie'nin kentsel yaklaşımı, modern kent düzenlemeleri ve araştırmaları için temel bir referans noktasıdır. Kentin gelişim ve değişim süreçlerinde sosyo-ekonomik faktörler ile fiziksel

çevrenin birlikte ele alınmasını savunur. Rekabet, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, istila ve tamamlanma gibi kavramlar, kentsel yapının evrimi ve toplumun şekillenmesinde belirleyici unsurlar olarak öne çıkar. Kentin gelişim sürecinde temel aldığı bu dinamikleri, Güneş şu şekilde özetlemektedir:

McKenzie'nin geliştirdiği kent kuramı, özellikle 20. yüzyılda kentlerin büyümesi ve sanayinin kol gücünden makine gücüne evrildiği dönemde, kentlerin toplumsal yapısını nasıl şekillendirdiğini çözümlemeye yönelik bir teorik çerçeve sunmaktadır. McKenzie, ekolojik birimler arasındaki kentsel gelişme dinamiğini sağlayan temel süreçleri, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrımlaşma ve istila-ardıllık olarak tanımlar. Bu süreçler, kentin gelişimini ve fiziksel yapısını oluşturan doğal alanları meydana getirmektedir (Güneş vd., Kent Sosyolojisi, 2009, s.64).

Bu bağlamda, benzer işlevleri yerine getiren birimlerin bir araya gelmesiyle yoğunlaşma süreci başlar. Kentsel işlevlerin farklılaşması sonucu, yönetim ve örgütlenmenin bir arada birleşmesiyle merkezileşme gerçekleşir. Aynı işlevdeki birimlerin bir araya gelmesi, farklı birimler arasında ayrımlaşma sürecini doğurur. Ayrıca, belli bir işleve sahip ekolojik birimin yerini başka bir işlevin alması ve eski işlevin yerini yenisinin almasıyla istila-ardıllık süreçleri ortaya çıkar (Özgür ve Turut, 2018, s.18). McKenzie'nin kent kuramı, 20. yüzyılda kentlerin büyümesi ve sanayinin makine gücüne evrilmesi sürecinde, kentlerin toplumsal yapısını şekillendiren dinamikleri açıklayan bir teorik çerçeve sunar. Kentleşme sürecini ekolojik bir bakış açısıyla ele alan McKenzie, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrımlaşma ve istila-ardıllık süreçlerini, kentsel gelişimin temel dinamikleri olarak tanımlar. Bu süreçler, kentin fiziksel yapısını ve doğal alanlarını biçimlendiren temel unsurlar dır.

Ekolojik süreçler, belirli bir doğal sıralamaya uygun olarak kendiliğinden gelişen dinamiklerdir. Daha önce de vurgulandığı üzere, bireyler kentsel alanlara yerleşirken hayata tutunmayı kolaylaştırmak amacıyla çevrelerini biçimlendirir. Bu süreç, aynı zamanda ekolojik yapının dönüşümünü de beraberinde getirir. Kent içinde yaşayan bireyler tarafından oluşturulan ticaret merkezleri, zamanla en işlevsel mekânlarda kurulan işletmeler aracılığıyla kent ekonomisinin en güçlü ve etkili unsurları hâline gelir.

Kentsel gelişim ve büyüme süreçlerini açıklamak amacıyla McKenzie tarafından ortaya konulan temel kavramlar şu şekildedir:

Konsantrasyon (Yoğunlaşma): Bir bölgede yaşayan insanların yoğunluğudur. Aynı işleve sahip birimlerin aynı mekânda yoğunlaşması eğilimidir.

Merkezileşme: Kentsel işlevlerin farklılaşması sonucu denetim ve örgütlenmenin merkezileşmesi eğilimidir. Aynı yerde yaşayan kalabalıklara verilen hizmet ise merkezileşme olarak tanımlanır.

Ayrılma: Belirli faaliyetlerin kentin belli bir kesimde yapılmasını ve diğer bölgelerden ayrılmasını ifade eder. Aynı işleve sahip ekolojik birimlerin aynı mekânda toplanması eğilimi sonucu olarak birbirinden ayrılmış olanların ortaya çıkma sürecidir.

İstila ve Tamamlanma (Ardıllık): Daha önel belli bir işleve sahip olan ekolojik birim içinde yeni bir işlevin gelmesi sonucu eski işlevin başka bir alana kayarak yerini yeni işleve bırakması sürecidir (Güllüpınar, 2013, s.60).

McKenzie, bireylerin kentsel alanlara yerleşirken kentin coğrafi konumu ve çevresel koşullarını dikkate alarak yerleşim yerlerini belirlediklerini ve bu süreçte doğal ekolojik dinamiklere bağlı olarak tutunma stratejileri geliştirdiklerini öne sürmüştür. Ona göre, kentlerin büyümesi ve gelişmesi, sistemsal baskılar sonucunda değil, ekolojik ve doğal dengeler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Yerleşimlerin öncelikli olarak barınma ihtiyacından doğduğunu vurgulayan McKenzie, aynı zamanda ticaretin ve iş bölümünün kentsel yerleşimlerin biçimlenmesinde doğrudan etkili olduğunu savunmuştur. Son olarak, kentsel büyüme süreçlerini daha kapsamlı bir şekilde açıklayabilmek adına, kentlerin gelişim aşamalarını belirli süreçler çerçevesinde sınıflandırmıştır.

1.5. Kentsel Yaşam ve Duygular

Kentsel yaşamın dinamiklerini ele almadan önce, kentlerin oluşum süreçlerinden bahsedilmiştir. Kentsel yaşamın var olabilmesi için modern kentleşme sürecinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Özellikle hızlı sanayileşme ve gelişmiş kentlere yönelik yoğun göç hareketleri, kentlerin nüfusunu artırmış ve kentsel gelişimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu süreçle birlikte kentleşme olgusu hız kazanmıştır. Sanayileşme sonrasında emeğin yerini büyük ölçüde makine ve teknolojik ekipmanların alması, bireyin üretim sürecindeki rolünü ikinci plana itmiş ve birey, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecek kentlere yönelme eğilimi göstermiştir. Dolayısıyla sanayileşme, kentlileşme sürecine zemin hazırlayan temel faktörlerden biri olmuştur. Bu bağlamda, Özyurt, Lefebvrenin kentleşme ve sanayileşme kavramlarının önemini şu şekilde vurgulamaktadır:

Dünyanın kentlileşmesi, diğer bir ifadeyle kentli toplumun oluşumu, dünyanın modernleşmesinin bir sonucudur. Modernleşmenin sosyolojik açıdan Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinin de belirgin özelliklerinden biri sanayileşme ise bir diğeri kentleşmedir. Kentleşme, bir bakıma sanayileşmenin altyapısını oluşturan bir süreçtir. Sanayi

toplumunun temel özelliği, “kentlerin, daha doğrusu kent toplumunun gelişmesi” dir. Modern toplumların çözümlenmesini amaçlayan sosyolojinin kendisine başlangıç olarak sanayileşme ve kentleşme biçimindeki “bu çifte görünümlü süreci alması” gerekir (Lefebvre, 1998, s.53).

Buradan hareketle sanayileşmenin kentleşmeyi tetiklediği ve bunun sonucunda modern toplumların temel dinamiklerinin değiştiği söylenebilir. Özellikle sanayileşmenin, bireylerin ekonomik gereksinimlerini karşılamak amacıyla kentlere yönelmesine yol açtığı ve bunun sonucunda kırsal toplumun kente bağımlı hâle geldiği belirtilmektedir. Bu noktada, modernleşmenin köylüleri kentleşmeye zorladığı ve günümüzde kentleşmenin küresel bir olgu hâline geldiği fikri öne çıkarılmaktadır. Aynı zamanda kentleşmenin modernleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmakta ve sanayileşme ile kentleşme arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Lefebvre ve Giddens gibi önemli sosyologların görüşlerine atıfta bulunularak kent sosyolojisinin, yalnızca sosyolojinin bir alt dalı olmanın ötesinde, modern toplumları anlamada merkezi bir konumda olduğu belirtilmektedir.

“Kent sosyolojisi diğerleri gibi sosyolojinin yalnızca bir dalı olmaktan fazla bir şeydir: genel sosyolojik ilginin en önemli sorunlarından bazılarının tam kalbinde yer alır” (Giddens, 2000, s.152). Bazı felsefeci ve sosyologlar, kentleşme ve modernleşme süreçlerine dair çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Her bir sosyolog ve felsefeci, kendi ilgi alanı ve perspektifine göre modernleşmeyi farklı biçimlerde yorumlamıştır. Modernleşme, özellikle köylüleri kentleşmeye zorlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır; günümüzde kentleşme, neredeyse tüm dünyada yaygınlaşmış bir fenomen haline gelmiştir. Köylüler, gerek ekonomik faaliyetler (örneğin pazar yerleri) gerekse sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda kentlere bağımlı hâle gelmişlerdir. Bu bağlamda, Özyurt, bazı sosyolog ve felsefecilerin kent ve kır toplumuna dair betimlemelerini şu şekilde derlemiştir:

Toplum felsefecileri ve sosyologlar, geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş (Saint-Simon), cemaat ’ten cemiyete geçiş (Tönnies), basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş (Spencer), mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş (Durkheim), kutsal toplumlardan laik toplumlara geçiş (Howard Becker) olarak tanımlamışlardır. Robert Redfield ise modernleşme sürecini “kır toplumu”ndan “kentsel toplum”a geçiş olarak değerlendirmiştir (Özyurt, 2007, s.113).

Saint-Simon, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi, Tönnies ise cemaatten cemiyete geçişi vurgulamaktadır. Spencer, basit toplumlardan karmaşık toplumlardaki dönüşümü, Durkheim ise mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişi ele

almıştır. Howard Becker ise modernleşmeyi kutsal toplumlardan laik topluma geçiş olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, Robert Redfield, modernleşme sürecini kır toplumundan kentsel topluma geçiş olarak değerlendirmiştir. Bu yazı, modernleşme sürecinin çeşitli sosyolojik ve felsefi bakış açılarıyla nasıl farklı şekilde ele alındığını gösteren önemli bir derlemeyi sunmaktadır.

Toplum, ortak amaçlar ve benzer tutumlar doğrultusunda bir arada yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Bireyler arasındaki sosyal etkileşimler ve ortak bilinç, toplumsal bağlar ve duygular aracılığıyla şekillenir. Özellikle geleneksel toplumlarda toplumsal dayanışma, iş birliği, kültürel ve akrabalık bağları daha güçlü ve yakınken, modern toplumlarda, özellikle günümüzün bireysel odaklı yapılarında, toplumun ortak değerleri ve topluluk duygusu yeterince yer bulamamaktadır. Tönnies ve benzeri birçok sosyolog, modernleşen toplumlarda topluluk duygusunun neden yok olduğuna dair araştırmalar yapmışlardır. Bu düşünürler arasında Simmel, Weber, Durkheim ve Marx da yer almaktadır. Bu sosyologlar, anonimleşme ve yabancılaşma kavramları üzerinden, toplumsal duyguların zayıflaması ve mekânsal ilişkilerin çöküşünü açıklamaya çalışmışlardır. Modernleşme süreci, toplumu farkında olmadan dönüştürürken, bu dönüşümün duygusal ve toplumsal bağlar üzerindeki etkisini Dirimeşe, toplumsal değişimin duygularla ilişkisini açıklarken şu ifadelerle dile getirmiştir:

Toplumsal değişimler, içinde yaşayan bireylerin değişimi kabul etmesi ve ilişkilerinde bu değişimlere göre hareket etmesiyle ortaya çıkar. Değişimi kabul etmek ve bunu yaşantısına yerleştirme kararı ise zihinsel ve duygusal bir seçimi gerektirir. Duygular insanlar arası ilişkilerin yapı taşlarından biridir ve salt psikolojik bir kavram olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü sosyalleşme ve sosyal hayatın içinde olma bilişsel olduğu kadar duyuşsal seçimler ile gerçekleşir. Özellikle günümüzde kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın insanların zihinsel ve duygusal tercihlerini yönlendirmeye ve yönetmeye çalıştığı tüketim kültürünün geliştiği dünyamızda, toplumsal yapıların da etkilendiği ve değiştiği görülmektedir (Dirimeşe, 2022, s.52).

İnsanlar bir arada yaşarken, belirli toplumsal kurallara uymak zorundadırlar. Toplumsal normları kabul ettikleri gibi, toplumsal değişimleri de kendi istekleri doğrultusunda benimseyebilirler ve bu değişimleri yaşamlarına ne ölçüde entegre edeceklerine karar verme özgürlüğüne sahiptirler. Eğer değişimi kabul ederlerse, bu değişiklikleri davranışlarına yansıtırlar ve aynı zamanda duygu ve düşüncelerine de entegre ederler. Duygular, bireyler arasındaki bağların kurulmasında ve iletişimin sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Gerçekten de duygularımız olmasaydı, düşüncelerimizi eyleme dönüştürmemiz mümkün olmazdı; düşüncelerimizi davranışa aktarabilmek için onları güçlendirmemiz gerekmektedir ve bu güçlendirme, duygular

aracılığıyla gerçekleşir. Bu nedenle, duygular insan zihni ve toplumsal yaşam için son derece önemli bir bileşendir.

Mazumdar, sosyologların topluluk ve kent ilişkisini ele alırken şu ifadeyi kullanmaktadır: “Sosyologlar genel anlamda topluluğun, birbirleriyle etkileşen insanlardan oluştuğunu kabul etmişler ve fiziksel alanla fazla ilgilenmemişlerdir. Onlar için şehir, öncelikle sosyal hayatın bir sahnesi ya da belki de bir zemini olarak kabul edilmiştir. Çok az sosyolog, kendilerini kentsel sosyolog olarak tanımlamış ya da çalışmalarında mekân ve alana yer vermiştir” (Mazumdar, 2007, s.3). Bu ifadelerden hareketle, sosyologların genellikle kent ve toplum ilişkilerini fiziksel koşullardan bağımsız bir biçimde ele aldıkları sonucuna varılabilir. Konuya ilgi gösterilmiş olsa da genellikle ayrıntılı bir şekilde incelenmediği söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DUYGULAR SOSYOLOJİSİ

2.1. Duygu Kavramı

Duygu, bireylerin dışarıdan gelen uyarıcılara tepki olarak düşünsel süreçlerini şekillendirmesine ve bu süreçlerin sonunda davranışa yönlendiren bir etmen olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, duygu, davranışın somutlaşmamış bir halidir. Bireye yöneltilen uyarıcının doğasına bağlı olarak duygu, iyi ya da kötü olarak nitelendirilebilir. Eğer uyarıcı, kişide mutluluk, sevinç, huzur gibi olumlu hisler yaratıyorsa, bu durumda olumlu duygular ve dolayısıyla olumlu davranışlar ortaya çıkacaktır. Öte yandan, korku, öfke, üzüntü veya kaygı gibi olumsuz duygular tetiklendiğinde, buna bağlı olarak olumsuz davranışlar da meydana gelebilir. Yücedağ, duygu kavramının toplumsal alanda nasıl şekillendiğini ve evrimsel gelişimini şu şekilde açıklamaktadır:

Duyguların gündemimize gelmesi 1830 ları bulur. Aslında bu tarihten sonra da meseleye kafa yoranlar ağırlıklı olarak nörologlar ve fizyologlardır. Darwin i de yine bu tarihlerde görmeye başlarız. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki duygusal benzerliği ele aldığı *The Expression of the Emotions in Man and Animals* çalışması duygu çalışmalarının gündeme gelmesinde önemli bir yere sahip olur. Ardından William James ve Sigmund Freud duygular meselesini psikoloji-psikanaliz açısından ele alarak duyguların psi-merkezli bir açıklamasına girişirler (Yücedağ, 2023, s.11).

Duygular, 1890'lı yıllarda ve sonrasında edebiyat, felsefe ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerde araştırılmaya başlanmıştır. Ancak, duygu sosyolojisinin temelleri, özellikle 1970'li yıllarda atılmaya başlanmıştır. Duygu sosyolojisi, toplumsal bağlamda bireyi merkez almayı ve sosyolojik tanımlamalar arasında duygusal geçişlerin analiz edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu alan, bireyi ön plana çıkarmayı hedefler; yani, bireyin duygularının toplumsal yaşam ve düzen üzerindeki önemli etkisini ortaya koymayı amaçlar.

Duygu kavramı, birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve bu tanımlamalar, duygu sosyolojisinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Cabestan duyguyu şu sözlerle açıklamaya çalışmıştır: “Tanımlamalara bakıldığında duygu ile ilgili bir den fazla tanımlama yapılmıştır. Farklı kuramlar geliştirilmiştir. Birey kızgın, üzgün veya mutlu olmayı kendisi seçemediği için duygu özneye hükmeden bir fenomen olarak tarif edilmektedir” (Cabestan, 2004, s.81). Birey, duygularını kontrol etme gücüne sahip değildir; yaşadığı her olay, mutlaka duygusal bir etkilenim yaratır ve bu duygusal durum, bireye nasıl davranması gerektiğini hissettirir.

Bireyin deneyimleyeceği duygunun türü, içinde bulunduğu koşullar tarafından belirlenir. “Birey içgüdülerinden hareketle ve aldığı uyaranlarla olaylar karşısında üzüntü veya haz duyar. Bireylerin yaşadıkları ve bunun sonucunda hissettikleri yaşayacağı duyguların habercisidir” (Başaran, 2000, s.117). Birey, yaşamış olduğu deneyimler sonucunda üzülür veya mutlu olur. Olaylar, bireylerin hislerini ve içgüdülerini şekillendirir ve bu da duygusal tepkilerini yönlendirir. Konrad, Hendl ve Titrek, farklı durumlar karşısında ortaya çıkan duyguların ortak özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Duygu dünyası önceden tespit edilemez. Duygular kendiliğinden, irade dışında gelişir.
2. Herhangi bir duyguya kapıldığı zaman aynı anda heyecan da hissedilir.
3. Duygular bazen hoş olabilir, bazen de hoş olmayabilir.
4. Duygular kendini beden diliyle ve yüz hareketleriyle (jest ve mimiklerle) dışa yansıtır. Arzuları, amaçları ve hareketleri etkiler (Konrad ve Hendl, 2003’ten akt: Titrek, 2007, s.5)

Duygular genellikle kontrol edilebilir, ancak bazı durumlarda bu kontrolün sağlanması ve duyguların tespiti oldukça zor olabilir. Birey, ne yapacağını bilemediği durumlarda nasıl heyecanlanabiliyorsa, duygularını da tahmin edemediği için benzer şekilde heyecanlanabilir. Duyguların olumlu veya olumsuz olmasını belirleyen faktör, yaşanan durumun niteliğidir. Duyguların dışa vurumu ise, bireylerin davranışları aracılığıyla gerçekleşir. Bireyin fiziksel davranışları, onun duygusal durumları hakkında önemli ipuçları sunar. Kervancı’nın da belirttiği gibi, duygu, içinde yaşadığımız durumların yönettiği içsel hislerin davranışa yansımasıdır. Duygular, davranışlara hem

öncülük eder hem de onlara eşlik ettiği için, yapılandırılmış hisler olarak tanımlanabilir (Kervancı, 2008, s.39).

Bu bilgilerden hareketle, duyguların bireylerin kimliklerini açığa çıkardığını ifade etmek mümkündür. Bireyin içgüdüleri, dürtüleri ve dışarıdan aldığı uyarıcılara karşı fiziki ve davranışsal olarak verdiği tepkiler, duygular olarak tanımlanabilir. Daha önce de savunduğumuz gibi, davranışlar ortaya çıkmadan önce duygular oluşur ve duygular, davranışların sergilenmesinde başat bir rol oynar. Bilişsel düzeyde, duygular, düşündüklerimizi ifade etme noktasında kullandığımız önemli araçlardır. Ayrıca, fiziki olarak bizi harekete geçiren ve eyleme dönüştüren unsurlar olarak işlev görürler. Yaşamda meydana gelen her olayın bir işlevi olduğu gibi, duyguların da önemli işlevleri vardır. Duygular, davranışlarımızın temel sebeplerindendir. Birey, çevresindeki olayları ya da kendisine yöneltilen durumları, duyguları aracılığıyla algılar ve bu algılarını duygusal filtrelerden geçirerek özümser, ardından davranışa dönüştürür.

Duygular, bireyleri toplum içinde yaşamaya uygun hale getiren önemli duygusal yönelimlerdir. Birey, toplumda barınacağı yeri seçerken dahi duygusal faktörlerden etkilenir. Aynı şekilde, alışveriş yaparken de duygusal durumları, tercihlerini yönlendirir. Duygular, yaşamımızın merkezinde yer aldığından, toplu yaşama başladığımız andan itibaren duygular, toplumun en önemli ve dikkat edilmesi gereken boyutlarından biri hâline gelir. Eğer bireylerin duyguları olmasaydı, toplum içinde davranışlarımız sıradan, mekanik ve tüm bireyler tarafından aynı şekilde tepkiler verilen bir düzene dönüşebilirdi. Ancak duygular, bireysel farklılıkların ve toplumsal değişimlerin dolaylı olarak aktarılmasında büyük rol oynar. Bunun yanı sıra, duyguların da tıpkı davranışlar gibi belirli bir nedeni ve amacı vardır. Tepkisellik ve amaç kavramları, duyguların anlaşılmasında temel öneme sahiptir. Passons 'un duygu kavramı ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Passons'a göre duygular iki amaca hizmet ederler. Bunlardan birincisi, kişinin harekete geçmesi için enerji temin etmeleridir. İkincisi ise, kişinin kendi gereksinimlerini karşılayabilmesi için çevreyi manipüle edebilmesi ya da bu gereksinimleri karşılayacak uygun davranışları yapabilmesi için, yönlendirici ya da değerlendirici bir fonksiyon göstermeleridir. Bu enerji kişiyi gereksinimlerini karşılamak için harekete geçiriyor ya da çevreyi manipüle etmesine fırsat veriyorsa olumlu duygular ortaya çıkmaktadır. Eğer enerji, gereksinimlerin karşılanmasında etkisi olmayan ya da zararlı etkisi olan unsurlara yöneltilirse olumsuz duygular ortaya çıkmaktadır (Tuğrul, 1999, s.17).

Birey, davranışlarını gerçekleştirirken düşünsel süreçlere dayanır; ancak bu süreçlerin yanı sıra, duygusal tepkileri de davranışlarını pekiştiren önemli bir etken rolü

üstlenir. Bir benzetme ile ifade etmek gerekirse, duygular, davranışlarımızın harekete geçmesini sağlayan bir tür yakıt işlevi görmektedir. Ayrıca, bireyin ihtiyaçlarını karşılaması ve isteklerini yönlendirmesi noktasında da duygular, önemli bir rehberlik işlevi üstlenir.

Durkheim'ın ifadesiyle, duygular çağdaş dünyamızın kolektif temsilleri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, duygular zihinsel yaşamın temel örüntülerini oluştururlar. Duygular, zihnin çevresiyle olan etkileşimini temsil etmenin bir yolu olarak görülebilir. Bu perspektiften bakıldığında, duygular sosyal deneyime göre şekillenir ve belirli bir topluma ait bireyler arasında ortaklık gösterir. Duygular, tamamen bireysel kişilik özellikleri ya da insan doğasının evrensel nitelikleri olarak tanımlanamaz. Aksine, bireylerin "başka bir toplumda yaşasaydılar" sahip olmayacakları, belirli bir şekilde hissetme, düşünme ve hareket etme biçimlerinin yansıması olarak ortaya çıkarlar (McCarthy, 1989'dan akt: Dirimeşe, 2022, s.58-59). Bu anlamda, duygular, belirli bir sosyal grup, sınıf veya tabakanın ortak sembol, ritüel ve duygusal ifadelerinin bir yansıması olarak önemli bir rol oynar.

Duygular her zaman olduğu gibi gündelik yaşamda da bilincimizin dışı vurumu dur. Duyguları zihinle bağlantılı olarak düşündüğümüz zaman sosyal hayatımız duygularımızın yönlendirmesiyle düzenlenir. Sosyal hayat duyguların ortak yaşandığı, toplumların bir arada yaşadığı alanlardır. Bu anlamda duygular toplumlar yaşamında düzenlenmesinde önemli sembollerdir. Duygu; mutluluk, üzüntü, korku, nefret ya da hoşlanma gibi bilinci etkileyen, bilme ve bilinçli irade durumlarını fark etme ve birbirinden ayırmayı sağlayan bir durumdur (Akçay ve Çoruk, 2012, s.4). Sosyal hayat, insanların bir arada yaşadığı, karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir alan olduğundan, duygular burada önemli bir işlev görür. Toplumların birlikte yaşarken belirli normlar, değerler ve semboller aracılığıyla düzenlendiği gibi, duygular da bu düzenin önemli bir parçasıdır. Duygular, sadece bireysel tepkiler değil, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren ve toplumsal etkileşimin bir aracı olarak da işlev görür.

Duygular aynı zamanda bireylerin tepkiselliğini davranışa dökmelerini sağlayan dürtülerdir. Bireyde bulunan her duygunun ayrı ayrı işlevi vardır birey hoşlanmadığı bir duruma kızarak veya hoşlandığı bir duruma gülümseyerek tepki verebilir. Bireyin duyguları davranışlarına yansırken beden bireyin duygu ve ifadeleriyle öne serer. Bireyi eyleme geçiren bu biyolojik eğilimler; deneyimler ve kültür tarafından şekillendirilir (Goleman, 2007, s.25). Bireyin duyguları herhangi bir olaya vereceği tepkiyle paralellik

göstermektedir. Birey karşılaştığı bir olaya duygularına göre iyi veya kötü nitelikte dürtülerle cevap verir. Barutçugil in ifadesiyle dürtüler ve duygular gerçekte tüm toplumlarda aynı ve ortak olmakla beraber kültür, yaş, cinsiyet, meslek ve statü gibi nedenlerden dolayı duygunun ifade edilme kuralları değişmektedir. Bunun sonucunda duygunun iletişimi de farklılaşmaktadır (Barutçugil, 2002, s.42). Birey duygularına göre tepkiye geçer mutlaka olaylara ve çevreyle etkileşime girerken duygular bunun bir parçasıdır bu yüzden toplum ve birey için duygular çok önem arz eder.

Sosyolojinin temel alanları incelendiğinde, insan duygularının ele alınması gerektiği ve bununla birlikte duygular sosyolojisinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. “Gordon Marshall duygular sosyolojisinin tanımını isabetli bir şekilde şöyle yapar: “utanç ve gurur, aşk ve nefret, korku ve merak, sıkıntı ve melankoli gibi duyguları incelemekte ve bu duyguların kültürel bakımdan nasıl kalıplaştığı, yaşandığı, edinildiği, dönüştürüldüğü, gündelik yaşama aktarıldığı ve anlatılarla meşru kılındığıyla ilgili sorular ortaya atmaktadır” (Marshall, 1999, s.166). Duygular, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik göstermekte olup, bireylerin yaşamlarında derin bir etkiye sahiptir. Bireylerin bilinç düzeyleri ne kadar önemliyse, duygular da etkileycilik açısından bir o kadar önemli bir yer tutar. Bireyler, kendilerini ifade ederken ve olaylara karşı tutumlarını şekillendirirken, duygusal durumlarından büyük ölçüde etkilenmektedirler. Ayrıca, duygular, bireylerin çevrelerindeki insanların davranışlarını biçimlendirmede kritik bir rol oynamaktadır (Acar, 2007, s.56). Bu tanımlardan hareketle duygu kavramıyla ilgili birçok tanımlama yapılmaktadır.

Bütün tanımlara bakıldığında bilinç duygudan duygu ise düşünceden ayrı tutulmamalıdır. Bu iki kavram birbirini sürekli olarak etkilemektedir. Sevdiğiniz bir kimsenin davranışını algılayışınız ve o davranışa verdiğiniz anlam, sevmediğiniz başka bir kimsenin aynı davranışına verdiğiniz anlamdan farklı olabilir. Sizi aldatan bir kimseyi daha önce onu ne kadar sevmiş olursanız olun bu davranışından sonra daha az sevmeye başlayabilirsiniz. Bu anlamda gönül, duygu ve heyecanlar, akıl, mantık ve düşünceden tamamen bağımsız süreçler değildir (Cüceloğlu, 1998, s.264).

Cüceloğlu bilinç ve duygu kavramlarının birbirinden ayrı tutulmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bilinç ile duyguların sürekli bir etkileşim içinde olduğunu belirtmektedir. Özellikle sevgi gibi duygusal deneyimlerin, bir kişinin davranışlarını nasıl algıladığımızı ve bu davranışlara verdiğimiz anlamları etkileyebileceği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda, duyguların ve mantığın birbirini etkileyen, ayrı ama iç içe

geçmiş süreçler olduğu sonucuna varılabilir. Cüceloğlu'nun bu görüşü, insan psikolojisinin karmaşıklığını ve duygusal ile mantıksal süreçlerin birbirine ne kadar bağlı olduğunu gözler önüne sermektedir.

2.2. Duygu ve Toplum İlişkisi

Bireyler, sosyal hayatın her alanında diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde duygularıyla hareket ederler. Mantıklarını ne kadar etkin kullanırlarsa kullansınlar, duygularını tamamen gizlemeleri mümkün değildir; bu duygular kaçınılmaz olarak ilişkilerine yansır. Duygusal etkileşim hem olumlu hem de olumsuz durumlar için geçerlidir ve bireyler arasındaki duygu geçişleri, onların birbirleri hakkındaki algılarını şekillendirirken aynı zamanda bireyin kendisini daha iyi analiz etmesine de katkı sağlar.

Bu bağlamda, “duygusal birikim” kavramı bireyin davranışlarını en fazla etkileyen unsurlardan biridir. Bireyin duygusal tepkileri genellikle ani ve rastlantısal değil, geçmişte biriktirdiği deneyimlerle doğrudan ilişkilidir. Yaşadığı olaylardan edindiği deneyimler, bireyin duygusal dünyasına aktarılır ve zamanla birikerek onun genel duygu durumunu belirler. Bu süreç, bireyin kendini tanımasını ve iç dünyasını anlamlandırmasını sağlayan temel mekanizmalardan biridir.

Sonuç olarak, bireyin geçmiş deneyimlerinden beslenen ve zaman içinde şekillenen bu duygu durumu, “duygusal kimlik” olarak adlandırılabilir. Duygusal kimlik, bireyin sosyal ilişkilerde sergilediği tutumları, karar alma süreçlerini ve öz farkındalığını doğrudan etkileyen önemli bir kavramdır. Akçay ve Çoruk duygu ve duygulara bağlı davranışları açıklarken şu cümlelerden faydalanırlar:

Duygular her eylemi olumlu veya olumsuz olarak etkiler ve bireyin diğerlerini nasıl algıladığını ve bireyler tarafından da nasıl algılandığını şekillendirir. Duyguların kökenini tanımak bireyin kendisinin kim olduğunu anlaması açısından önemlidir. Hisleri keşfetmek bireyleri gelecekte nasıl hissetmek istediklerini şekillendirme konusunda güçlendirecektir. Duygusal hafızanın birikimi bireyin nasıl tepki göstereceğine karar vermesini sağlar. Doğal olarak nasıl tepkide bulunduğu ve duyguların nasıl açıklandığı duygusal kimliği oluşturur (Akçay ve Çoruk, 2012, s.4).

Toplumsal yaşamda meydana gelen her durum karşısında bireyler farklı tepkiler sergilemektedir. “Bireyler çevreleriyle her zaman duygusal ilişki içerisinde. Kimi zaman doğdukları ev onlar için duygusal bir anlam ifade ederken kimi zaman yaşadıkları bir olaya tanıklık eden bir mekân mutluluk/mutsuzluk, kayıp, hüzn, sevinç, özlem gibi duyguları çağırıştırabilir” (Çetin ve Gürhan, 2024, s.602). Bu farklılıkların temelinde, bireylerin sahip olduğu çeşitli duygusal süreçler yer almaktadır. Bireyler, yalnızca diğer insanlar hakkındaki önyargılarını değil, aynı zamanda kendilerini tanıma ve

anlamlandırma süreçlerini de duyguları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Duygusal tepkiler, bireyin hem sosyal ilişkilerini hem de öz farkındalığını şekillendiren önemli bir faktördür. Pozitivist yaklaşım, bilimi nesnellik ve olgusalılık üzerine inşa ederken sezgisel ve duygusal unsurları göz ardı etmiş, metafizik olana mesafeli durmuştur. Ancak insan eylemlerinin yalnızca akıl ürünü olmadığı, duyguların da toplumsal ve kültürel süreçlerde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, sosyolojinin zamanla daha bütüncül bir yaklaşıma yönelerek duyguların toplumsal yaşamdaki etkisini göz önünde bulundurması gerektiği savunulmaktadır. Alver bu düşünceyi şu cümlelerle özetlemektedir:

Modernleşme ile birlikte, onun özelliklerini ortaya koyan ama aynı zamanda ürünü olan aydınlanmayı esas alan sosyoloji bilimi, özellikle ilk dönemlerinde pozitivist yolunda ilerlemiştir. Bu dönemde pozitivist bilim anlayışını, rasyonelliğini, olgucu bakış açısını ilke edinen sosyoloji, sezgisel ve duygusal alanı görmezden gelerek metafizik olanı ötelemiştir. Duygular, bireysel ve içsel bir süreç olarak değerlendirilmiş, pozitivist nesnellik ve olgusalılık alanı dışında görülmüştür. Oysa insan eylemleri hem aklın hem de duyguların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle akıl kadar duygular da toplumsal ve kültürel hayatın içerisinde yer almaktadır (Alver, 2011, s.208).

Modernleşme süreciyle birlikte sosyoloji, aydınlanma düşüncesine dayalı olarak pozitivist bir yaklaşımı benimsemiştir. Bilimsellik, rasyonalite ve olguculuk ilkeleri özellikle erken dönem sosyoloji çalışmalarını yönlendirmiş ve teşvik etmiştir. Bu nedenle sezgi, duygu ve şüphe gibi unsurlar bilimsel inceleme açısından ikincil kabul edilmiş, metafizik kavramı ise göz ardı edilmiştir. Sosyoloji, duyguları bireyin içsel deneyimleri olarak değerlendirmiş ve toplumsal analiz çerçevesinde ikincil bir konuma yerleştirmiştir. Duyguları pozitivistin ilgi alanı dışında görmüştür. İnsan duygularının bu kadar geride bırakılması akıl tutulması olarak düşünülebilir. Bireyin davranışları akıl ve duyguların sonucunda ortaya çıkar daha çok duygular davranışa geçirir. Akıl insana ne yapacağını söyler fakat duygu yaptırır. İşte duygu ve aklın hangisinin daha baskın olduğunu bu cümle bize açıklar. Dinlerin tanımına göre: “Duygular dışarıdan gelen etkiler sonucunda bedende yaşananların zihinsel haritası şeklinde ifade edilebilir. Bir olayın ya da durumun kişinin iç dünyasında oluşturduğu tepkiler duygulardır” (Dinler, 2014, s.149). Bireyler, bir sorunla karşılaştıklarında öncelikle fiziksel tepkiler veriyor gibi görünseler de aslında ilk tepki zihinde oluşan duygu durumudur. Nefret, mutluluk veya diğer duygusal tepkiler, bireyin yaşadığı olayları zihinsel olarak anlamlandırmasının bir sonucudur. Duygular, olayların bireyin bilişsel dünyasında oluşturduğu karşılık olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, tıpkı ortak bilinç, ortak kültür ve ortak tutum gibi

kavramların toplumsal yapıyı anlamada önemli bir yeri olduğu gibi, "ortak duygu birikimi" kavramı da dikkate alınması gereken bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Duygu sosyolojisinin ele aldığı belli başlı duygular vardır. Epstein duygu sosyolojisindeki önemli duyguları şöyle sıralamıştır:

Duygu sosyolojisi; gurur, utanma, aşk, nefret, merak, korku, sıkıntı, melankoli gibi duyguları incelemekte ve söz konusu duyguların kültürel bakımdan nasıl dönüştürüldüğü, gündelik yaşama nasıl aktarıldığı ile ilgilenmektedir (Marshall 1999, s. 166'dan akt. Yıldız, 2007, s. 133). Bununla birlikte, toplumsal çatışmayı hangi duyguların ürettiği, toplumsal dayanışmayı hangi duyguların sağladığı gibi sorular da bu alana ait sorulardır. Söz konusu alan sosyolojide mikro ve makro çalışmaların birbirine bağlanmasını ve daha zengin bir alanın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Epstein, 1998, s.56).

Duygular, doğrudan kültürel yapıyı şekillendirir ve etkiler. Gündelik yaşamda sergilenen davranışlar, çoğunlukla duyguların bir yansımasıdır; bu nedenle davranışlar ve toplumsal algılar, bireylerin duygusal durumlarına bağlı olarak şekillenir. Davranışların temelinde duygular yer aldığından, kültür de duyguların dönüşümü ile evrilir ve değişir. Toplumsal çatışmalar ve dayanışmalar, belirli duyguların etkisiyle ortaya çıkar; bu noktada duygu sosyolojisi, bu duyguların doğasını ve işleyişini açıklamakta önemli bir rol oynar. Duyguların toplumsal yapılar üzerindeki etkisi ve değişimi, aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

İnsan duygularının evrimi özellikle Turner (2000, 2010) tarafından çeşitli boyutlarıyla incelenmiş, bu duyguların hangilerinin birincil hangilerinin ikincil olabileceği, araştırmacının yapıtlarında ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Özellikle mutluluk, korku, kızgınlık ve mutsuzluğun hangi tepkilere neden olduğunu ortaya koymaktadır. Duygu sosyolojisi söz konusu olduğunda bu alanda araştırmacılar arasında çok farklı bakış açılarının olduğu ifade edilebilir. Pozitivist, sosyal inşacı ve sembolik etkileşimcilik yaklaşımları duyguları farklı şekilde analiz etmektedir. Duyguların evrensel olduğunu ve her yerde aynı anlamı ifade ettiklerini savunan pozitivist yaklaşımın temsilcilerinden biri olan Lupton (2002) duyguları yapısalci bir bakış açısıyla ele almaktadır (Ayriç, 2021, <https://www.sosyologer.com>).

Turner, duyguların zaman içindeki evrimine odaklanmış ve duyguları birincil ve ikincil duygular olarak sınıflandırılabilceğini araştırmalarında ele almıştır. Turner, mutluluk, kızgınlık, korku ve mutsuzluk gibi temel duyguların toplumsal ve bireysel sonuçlarını inceleyerek, bu duyguların farklı durumlar ve süreçler üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Duygu sosyolojisi alanına baktığımız zaman birçok sosyoloğun birçok farklı görüş ortaya koyduğunu ve çalışmalarını bu görüş doğrultusunda hizaya koyduğunu görmekteyiz. Bunlardan bir diğeri ise Kemper'dir. "Kemper, özellikle mutluluk, öfke, korku ve depresyonu temel almakta birincil ve ikincil duyguları birbirinden ayırmaktadır.

Her bireyde olan birincil duygular toplumsallaştığı zaman ikincil duygulara dönüşmektedir” (Üçer, 2016, s.231).

Toplumlar, içinde bulundukları dönemin özelliklerine göre farklı duygusal dinamiklere sahip olabilirler. 1980'li yılların Türkiye'si, bireysel özgürlüklerin, sınırlı devlet anlayışının ve serbest piyasa ekonomisinin, önceki dönemlerle kıyaslandığında daha yoğun bir şekilde tartışıldığı bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde, kadın hakları, dini ve etnik haklar, eğitim hakları ve kimlik hakları gibi sosyal haklar daha fazla gündeme gelmiş ve toplumsal tartışmaların merkezine oturmuştur.

Kent, toplum duygularının anlaşılması için önemli bir zemin oluşturmaktadır. 1980'li yıllara baktığımızda, belirli toplumsal konuların ön plana çıkması ve toplumun bu konularda tepki göstermesi, o dönemde oluşan toplumsal duygu kavramının pratiğini gözler önüne sermektedir. Bu durum, toplumsal davranışların arkasındaki duyguların kente nasıl yansıdığına dair önemli bir gösterge sunmaktadır. Duygular dönem dönem değişiklik göstermektedir Çaha ve Ertugay 2000'li yıllarda duyguları tanımlarken şu cümleyi kullanmıştır. 2000'li yıllar küreselleşmenin ve bilişim çağının etkili olduğu hak, özgürlük, demokrasi söylemlerinin arttığı yıllar olmuştur” (Çaha, 2003, s.11; Ertugay, 2011, s.12). Bu dönemde duyguların aktarılmasında kaynak olarak televizyon radyo sinema kullanılmıştır. Bu hususta Ulus Baker'in kanaatlerden imajlara adlı kitabındaki şu bilgiler önemlidir:

Baker (2010) Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisi 'ne Dair adlı kitabında kanaatlerin aktarılmasında, toplumsal tiplerin betimlenmesinde videonun, görsel imajların rolünü detaylı bir şekilde irdelemiş ve görsel medya, özellikle televizyon ve sinema ile oluşturulan imajlar dünyasını “kanaatler dünyası” olarak betimlemiştir. Toplumların duygularının en iyi anlatılabildiği aracın da görsel medya ve imajlar olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı şekilde sembolik etkileşimcilik, göstergebilim, kültür ve dil çalışmaları gibi pek çok farklı akımın imajlardan yararlanarak toplumların duygularını irdeleme çalıştığı bilinmektedir (Williams, 1974; Fiske, 2017; Kırıl, 2018; Barthes, 1979; Barthes, 1993; Saussure, 1985'ten akt: Ayaz ve Hardan, 2023, s.159).

Baker, toplumsal düşüncelerin ve grupların şekillendirilmesinde görsellerin ve videoların önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Özellikle televizyon ve sinemanın izleyici üzerindeki etkisini, toplumsal kanaatlerin ve değerlendirmelerin oluşumunu şekillendiren bir araç olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, televizyonun ve sinemanın izlenim yaratma ve değerlendirme süreçlerindeki etkisini “kanaatler dünyası” olarak kavramsallaştırmıştır. Ayrıca, Baker, günümüzde toplum içindeki algıların ve toplumsal

duyguların oluşumunda sosyal medya ve televizyon gibi mecraların, bu platformlarda yayılan imajların belirleyici bir rol oynadığını belirtmiştir.

2.3. Duygu Sosyolojisinde Temel Yaklaşımlar

Duygu sosyolojisi, son yıllarda sosyoloji alanında giderek daha fazla ilgi gören bir disiplin haline gelmiştir. Ancak bu alandaki ilginin artmasına rağmen, toplumların duygularının ve birey davranışlarının ardında yatan duygusal sebepleri ele alan kapsamlı akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Duygu sosyolojisi kapsamında çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Dirimeşe duygu teorileriyle ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır: “Teoriler sadece bireysel değil bireylerin birbiriyle ilişkileri ve bu ilişkilerin oluşumundan gelişimine kadar duygu ve zekânın hem etkilendiğini hem de kişiler arası ilişkileri etkilediğini belirtmektedirler. Sosyoloji alanında ki teoriler de bu alanın gelişimiyle çeşitlenmiştir” (Dirimeşe, 2022, s.52).

Duygu sosyolojisindeki teoriler yalnızca bireyleri ele almakla kalmayıp, bireylerin kent yaşamındaki ilişkilerini ve duygularının nasıl şekillendiğini de incelemektedir. Sosyolojinin gelişimi ve duygu sosyolojisinin giderek daha fazla önem kazanmasıyla birlikte, bu alandaki teorilerin sayısı artmakta ve çeşitlenmektedir. Reeve, duygu kavramını bireylerin toplumsal yaşam içerisindeki rolleri ve toplumla olan etkileşimleri üzerinden tanımlamaktadır:

Duygu sosyolojisi alanında oluşmuş teorilerin bakış açıları birbirinden farklıdır. Fakat henüz hiçbirini doğruluğunu ispatlayacak bir somut nesne birliği yoktur. Düşüncenin mi duyguyu yoksa duyguların mı düşünceleri etkilediği netlik kazanmamıştır. Kanaatime göre bireye yöneltilmiş bir davranış (uyarıcı) bireyi karşıt bir tepki vermeye itmektedir. Birey bu karşıt tepkiyi aslında duygularıyla yapmaktadır. Eğer uyaran karşısında birey sadece aklıyla hareket etse tüm bireyler tüm uyaranlara karşı aynı tepkiyi verir fakat duygular zaten bireyi farklı tepkiler vermeye itekler bu şekilde farklı duygu ve hisler ortaya çıkar. Bunu topluma uyarladığımız zaman aynı kent ve kent mekânı içinde yaşayan toplumları ise duyguları yönetmektedir toplumlar aynı kültür ve duygu birikiminden beslendiği için toplumsal duygu kavramı ortaya çıkmaktadır. Reeve: “Duyguların biyolojik veya bilişsel bileşenlerden oluştuğu şeklindeki bakış açısına göre yeni fikirler ortaya çıkmıştır (Reeve, 2009, s.303).

Bu bakış açısı, bireyin duygularının yalnızca kişisel dünyasıyla sınırlı kalmadığını, aksine toplumsal ilişkiler bağlamında da büyük önem taşıdığını savunmaktadır.

Sayar ve Dinç ise duygu teorilerinden herhangi birinin doğru olmadığını vurgulayarak, duyguların karmaşık gibi görüldüğünü ileri sürmüşlerdir. Düşüncenin

duygulara sebep olduğunu ve bir etkiye karşılık duygu oluştuğunu ileri sürmektedirler (Sayar ve Dinç, 2011, s.65). Duygu sosyolojisinde önemli olan, teorilerin bireyler ya da bireyler arası ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi ve duyguların doğru bir şekilde tanımlanmasıdır. Düşünceler, duygulara eşlik eden önemli pratikler olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, duyguların daha kapsamlı ve doğru bir şekilde açıklanmasına katkı sağlayan çeşitli teoriler geliştirilmiştir.

2.3.1. Biyolojik Teoriler

Biyolojik teoriler, duygu sosyolojisi kapsamında duyguların bireysel ve toplumsal etkileşimlerini analiz etmek amacıyla geliştirilmiş bir çalışma alanıdır. Her bireyin biyolojik olarak belirli duygulara sahip olduğu kabul edilse de bireyin toplumla etkileşime geçmesiyle duygular farklı şekillerde biçimlenmekte ve sosyal bağlamda yeniden anlam kazanmaktadır. Duygular hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ele alındığında, bireylerin davranışları daha kapsamlı bir şekilde anlaşılabilir. Reeve bu bakış açısına sahip olanlara göre duygunun, bilinçten önce oluşabildiğini belirterek biyolojik teoriyi benimseyen teorisyenleri Carrol, Izard, Paul, Ekman, Jaak, Panksepp olarak sıralamıştır. Izard, duygunun bilinç dışı, otonom ve korteks altı bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir. Ekman, bilinçten önce harekete geçen duyguların bize yardımcı olduklarını, Panksepp ise duygunun bilişsel olmadığından, sözel ifadesinin zor olduğunu öne sürmüştür (Reeve, 2009, s.304). Biyolojik teoriler bağlamında, sosyal davranışların evrimsel bir aktarım ve kazanım sürecinin bir parçası olduğu düşünülmektedir.

Carrol Izard, Paul Ekman ve Jaak Panksepp, duyguların insanın doğuşundan itibaren bilinç ve akıl gibi işlevsel bir role sahip olduğunu ve bireyin çevresiyle etkileşiminde önemli bir yer tuttuğunu savunmuşlardır. Ekman, duyguların bilinçten önce oluşarak bireyin düşünce dünyasını yönlendirdiğini belirtirken, Panksepp ise duyguların hislerden ziyade fizyolojik süreçlere dayandığını ve dışavurumlarının sözel iletişim yoluyla ifade edilmesinin zor olduğunu öne sürmüştür. Biyolojik faktörler, toplumsal davranışların zaman içerisindeki değişimini ve birikimini inceleyerek, duyguların toplumsal bağlamda nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

2.3.2. Bilişsel Teorileri

Duygu sosyolojisinde bilişsel teori, duyguların anlaşılmasını, bilişsel süreçlerle bağlantılı olarak açıklamaya çalışır. Bu teori, olayları anlamlandırma ve değerlendirme

süreçlerine büyük önem vererek, duyguların yalnızca biyolojik veya refleksif değil, aynı zamanda algı ile ilişkili olduğunu savunur.

Bilişsel teorinin önde gelen isimleri Richard Lazarus ve George Herbert Mead'dır. Bunu Strongman şöyle açıklamaktadır:

Lazarus, duyguları çevresel uyarıcılarla ilişkilendirirken, bireylerin çevresel uyarıcılara karşı duygularından faydalandığını belirtmektedir. George Herbert Mead 'in yaklaşımı ise, birey ve toplumsal yaşamın etkileşimine odaklanır; bu yaklaşıma göre, bireyin yaşadığı toplum, duygusal ifadelerini etkileyen önemli bir faktördür. Lazarus, aynı zamanda duygu oluşumunu bir olay olarak veya bireyin olaya verdiği tepki yolu ile değil bireyin bilişsel dünyasındaki anlamlandırma faaliyeti olarak düşünür. Scherer, duygu tanımlamasını ahlaki bir pencere açarak iyi veya kötü duygu değerlendirmelerinin bilinç sayesinde oluştuğunu savunmuştur. Weiner, bireyin başarılı bir yaşam sürmesi açısından duyguların bireye sağladığı faydalara odaklanmıştır. Duyguların bireylere özgü değişimler göstermesinde ve farklılaşmasında, bilişsel faktörlerin çok önemli bir rolü vardır. Duygudan önce fiziksel uyarılma ve bu uyarılmanın anlamlı bir şekilde isimlendirilmesi gereklidir (Strongman, 2003, s.79-81).

Bilişsel teorilerde hafıza, anlama, anlamlandırma, durum değerlendirme, problemlere çözüm üretme ve doğru kararlar alma gibi kavramlar büyük önem taşır. Bu teoriler, duygulara bu süreçler üzerinden anlam yükler. Örneğin, insanlar toplumsal yaşamlarında sıklıkla kararlar almak ve problemlerle karşılaşmak durumunda kalırlar. Bu süreçte, bir gencin ders çalışırken hafızasında bilgileri yüklerken bile duygulara ihtiyaç duyduğu görülür. Genç, üniversiteyi kazanma ve başlama gibi bir hedefe sahip olabilir; burada da duygular, bir uyarının ne amaçla kullanıldığını anlamlandırarak, iyi ya da kötü olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, duyguların ortaya çıkmadan önce, bir uyarının anlamlandırılması ve bu anlam doğrultusunda duygunun betimlenmesi gereklidir.

2.3.3. Duygu Durumsal Teori

Toplumsal olaylar karşısında bireylerin yaşadığı his ve duyguların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde anlamlandırılma süreci, duygusal tepkilerin incelenmesinde önemli bir yer tutar. Duygu durumsal teori, duyguların yalnızca bireysel ve içgüdüsel olmadığı, aynı zamanda psikososyal ve toplumsal ilişkilerle de sıkı bir bağ içerisinde olduğu görüşünü savunur. Bu teori, bireylerin toplumsal hayatta, duygu olarak beklenen ve toplumsal normlara uygun davranışları sergilemelerini temel alır. Örneğin, bir bireyin cenaze ortamında hüzünlü görünmesi, toplumun belirlediği bir normdur; eğer birey cenazede güler veya başka bir duygu durumu içerisine girerse, toplumsal açıdan uygunsuz kabul edilebilir ve dışlanabilir.

Aristoteles'in üzerinde durduğu konu duyguların ayrı ayrı olması ve durumlar üzerindeki etkisidir. Duyguların fiziki ve bilişsel etkilerle oluştuğunu düşünerek inceleme alanına almıştır (Lyons, 1985, s.2). Descartes'ın kuramında, duygular fiziksel ve zihinsel yönden birbirlerinden farklıdır. Descartes duyguların farklı farklı olmalarına rağmen aralarında tepkisellik ve nedensellik olduğunu ileri sürer, James ise Decartes'ın tam tersine duyguların kendiliğinden oluştuğunu bilişsel ve fiziksel olarak bir fark olmadığını ve nedenselliğin olmadığını savunur (Yazıcı, 2007, s.48). Duygu durumsal teorisi üzerine pek çok düşünür araştırmalar yapmış olsada, genel olarak kabul edilen görüş, duyguların yalnızca biyolojik ya da yalnızca fizyolojik sebeplerden değil, bireylerin geçmiş yaşantıları, yeni deneyimleri ve bu süreçlerin birbirini etkilemesiyle ortaya çıktığıdır. Bu şekilde, her yeni deneyim, duygusal bir yanıtı tetikleyebilir ve bireyin duygusal dünyasında yeni bir dinamiğin oluşmasına yol açar.

2.3.4. Sosyobiyojik Teori

Duygu kavramını bir toplumsal süreç olarak ele alan sosyobiyojik teori, esasen bireyin yaşadığı fiziksel çevre ile uyumunu vurgulamaktadır. Bu teorinin ilk araştırmacılarından biri olan Davitz, tecrübelerin duyguların analizinde önemli bir rol oynadığını öne sürmüştür. Davitz bu alanda bir duygu sözlüğü yapmayı düşünerek çalışmalarını bu yönde ilerletmiş fakat sözlüğü çıkaramamıştır (Strongman, 2003, s.180-181).

Eğer Davitz 'ın bahsettiği duygu sözlüğü oluşturulmuş olsaydı, bu alandaki ilerlemeyi destekleyecek önemli bir kaynak haline gelebilirdi. Sosyobiyojik teori, aynı zamanda sosyal ve toplumsal duyguyu ön plana çıkarır. Duyguların, toplumu şekillendiren bir olgu olarak kabul edilmesi, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemeleri ve yönlendirmeleri açısından önemli bir etken olduğunu savunur.

2.3.5. İkili Sistem Görüşü

Bireylerin duygularını hem bireysel hem de toplumsal boyutlarıyla birleştirerek analiz etmeyi amaçlayan bu görüş, duyguların yalnızca bireylerin içsel dürtüleriyle değil, aynı zamanda toplumsal ritüellerle de ilişkilendirildiğini savunur. Bu perspektife göre, toplumsal ritüeller, duyguları belirli bir düzene sokar ve yapılandırır.

İkili sistem görüşünü savunan ve ilk araştırma sahası nı oluşturan Ross W. Buck bireyin duygularının eyleme geçmeyi sağlayan ve hareketleri düzenleyen iki özelliği çok

baskın şekilde vurgulamıştır. Bu özelliklerden biri toplumsal yaşamdaki uyaranlara refleks olarak tepki veren kendiliğinden oluşan, psikolojik özelliktir. Bir diğer özellik ise yaşamsal olaylara öylece tepki vermeden yorumlayarak ve düşünerek tepki veren sistemli bilişsel bir özelliktir (Reeve, 2009, s.305-306). Ross W. Buck duyguları iki fonksiyon grubuna ayırmıştır. Biri doğuştan ve istemsiz diye nitelendirdiği aslında reflekslerdir. Diğeri ise öğrenme sonucu gerçekleşen bilerek ve isteyerek anlamlandırarak verdiğimiz tepkilerdir.

Başlangıçta bireysel ve tek başına ele alınan duygular, son zamanlarda toplumsal bir perspektife uyarlanarak incelenmeye başlanmıştır. Duyguların sosyoloji alanında, yalnızca bireysel, fiziksel ya da biyolojik boyutlarla sınırlı kalmayıp, sosyolojik ve toplumsal bir çözümleme kapsamında ele alınması, bu alanda önemli bir ilerlemenin göstergesidir.

İlk başlarda bireysel ve tek başına ele alınan duygular son zamanlarda topluma uyarlanarak ele alınmaya başlamıştır. Duygular sosyolojisi alanında duyguların yalnızca bireysel fiziksel veya biyolojik olarak ele alınmasının dışında sosyolojik ve toplumsal bir çözümleme amacıyla ele alınması önemli bir yol kat edildiğinin göstergesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KENT VE DUYGU İLİŞKİSİ

Kent, sadece fiziksel yapılar, altyapılar ve nüfus yoğunluğu ile tanımlanan bir mekân değil; bununla birlikte bireylerin toplumsal deneyimler aracılığıyla anlam yüklediği, kimliğini şekillendirdiği ve duygusal bağlar kurduğu sosyal bir mekandır. Bu bağlamda kent ve duygu arasındaki ilişki, toplumsal yapıların birey üzerindeki etkilerini ve bireyin kent mekânını anlama, tecrübe etme ve içselleştirme şekillerini anlamak açısından önemli bir alanı oluşturur. Kentin sosyal dokusu, bireylerin gündelik yaşamdaki deneyimleriyle şekillenirken; bu etkileşim, bireylerin ait olma, güvenlik, yabancılaşma, nostalji gibi çeşitli duygusal durumlarını da etkiler. Böylece kent, sadece yaşanılan bir yer değil; aynı zamanda duygu üretiminin gerçekleştiği, ifade edildiği bir toplumsal alan hâline gelir. Kent bu anlamda toplumların etkileşimde bulunduğu, ortak deneyimler kazandığı ve sosyalleşme süreçlerinin şekillendiği hareketli bir yapıdır.

19. yy. sosyologları, kenti birey ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde ele alarak, gündelik toplumsal olaylar ve bu olayların doğurduğu dönüşümler bağlamında analiz etmişlerdir. Saint-Simon kenti feodal toplumdan sanayi toplumuna geçişin bir mekânı olarak değerlendirmiştir. Tönnies, kenti cemaatten cemiyet kavramına geçiş sürecinin bir sonucu olarak görürken, Spencer toplumsal evrimi basit ve bireysel toplumdan yabancılaşmış ve karmaşık topluma doğru bir ilerleme olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde, Durkheim toplumsal yapıyı mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş temelinde ele alırken, Howard Becker ise kenti kutsal toplumdan laik topluma geçişin bir göstergesi olarak değerlendirmiştir (Yörük, 2005).

Sosyologlar, kenti genellikle toplumsal değişim ve ilerlemelerin kent üzerindeki yansımalarını ve bu yansımalar aracılığıyla toplumsal konuları ele alarak inceleme alanlarına dâhil etmişlerdir. Bu çerçevede, kent, sosyolojik araştırmaların odak noktalarından biri haline gelmiştir. Turut ve Özgür bunu şöyle özetler:

Kentin tam anlamıyla bir analiz nesnesi olarak ele alınması Chicago Ekolü temsilcileri sayesinde mümkün olmuştur. 1900'lerden itibaren kent artık özgün bir biçimde araştırma konusu haline gelmiştir. Chicago Ekolü'nün temsilcilerinin bakış açısı, Darwin'in görüşlerinden etkilenmeleri ve kenti bir organizma şeklinde ele almalarından dolayı ekolojik kent kuramları olarak da kabul edilmektedir. Park, Burgess, Mckenzie ve Wirth'in temsil ettiği bu ekolojik kent kuramlarının oluşumundaki en büyük avantaj, Chicago kentinin o dönemlerde bir araştırma laboratuvarı gibi olmasıydı. Amerikan kentleri dikkate alınarak geliştirilen bu kuramlarla ayrışma, bütünleşme, gettolaşma vb. kavramlar ilk kez tanımlanmıştır (Turut ve Özgür, 2018, s.3).

Chicago Ekolü temsilcileri, kenti bir analiz nesnesi olarak ele almanın yolunu açmıştır. 1900'lerden itibaren kent, özgün bir araştırma konusu haline gelmiştir. Chicago Ekolü'nün temsilcilerinin Darwin'in görüşlerinden etkilenerek kenti bir organizma olarak incelemeleri, bu ekolü ekolojik kent kuramları olarak tanımlamamıza neden olmuştur. Park, Burgess, McKenzie ve Wirth'in katkılarıyla gelişen bu kuramların en büyük avantajı, o dönemde Chicago kentinin bir araştırma laboratuvarı işlevi görmesiydi. Amerikan kentleri üzerinden geliştirilen bu kuramlarla ayrışma, bütünleşme, gettolaşma gibi kavramlar ilk kez tanımlanmıştır.

Kent sosyolojisinin gelişiminde Chicago Okulu'nun önemli bir rolü bulunmaktadır. 1900'lü yıllarda, Chicago Okulu'nu kuran sosyologlar, kent olgusuna odaklanarak özgün bir araştırma alanı yaratmışlardır. Bu sosyologlar, Darwin'in teorilerinden faydalanan kent bir organizma ve sistem olarak değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşım, Chicago Okulu'nun görüşlerinin ekolojik kent kuramları olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

3.1. Kent Duygu İlişkisinin Klasik Kökenleri

3.1.1. Emile Durkheim

19. yy. sosyologları, kenti birey ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde, toplumsal dönüşümün bir yansıması olarak ele almışlardır. Saint-Simon kenti feodalizmden sanayi toplumuna geçişle, Tönnies cemaatten cemiyete dönüşümle ilişkilendirirken; Spencer,

Durkheim ve Becker ise kenti sırasıyla yabancılaşma, organik dayanışma ve laikleşme süreçleri bağlamında değerlendirmiştir.

Bir kent yerleşmesinde yarışma halinden iş bölümüne dayanan bir denge durumuna geçiş, mekân üzerinde kapladıkları alan ve sahip oldukları işlev bakımından birbirinden farklı olan alanların meydana gelmesiyle mümkün hale gelmiştir. İnsanlar kentsel mekânda tıpkı tabiatta bitki ve hayvan gruplarının belli alanlarda toplanması gibi belli mahalle ve semtlerde toplanır, sosyal ve kültürel birlikler oluştururlar (Karasu, 2008, s. 260).

Genellikle sosyoloji alanındaki araştırmacılar, kenti bağımsız bir çalışma alanı olarak ele almamış ve kent üzerine doğrudan çalışmalar yürütmemişlerdir. Marx, Engels, Weber ve Simmel, sanayiye yalnızca bir araştırma nesnesi olarak değil, toplumsal yaşamın gelişimi ve dönüşümünü etkileyen temel bir dinamik olarak değerlendirmişlerdir. Klasik sosyologlardan Durkheim kent ve birey ilişkisini toplum üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Toplumu yalnızca bireyler toplamı olarak değil bireylerin davranışlarından ayrı düşünölemeyeceğini vurgulamaktadır. Tatlıdil Durkheim'ın kent görüşünü şu şekilde özetlemektedir:

Durkheim ve onu izleyenlerin görüşüne göre toplum, basit olarak bireyler toplamı değildir. Fakat bütünüyle orada oturanların hem davranışlarını hem de kendi kaderlerini belirleyen güçlü bir yaşam biçimidir. Durkheim'ın işlevselci modeli toplumu ekonomi, aile, yönetim vb. gibi içsel bağıntısı olan bir sistem olarak ele alır. Merkezi bir değer sistemi, genel bir uzmanlaşma, değerler ve normlar dizgesine sahip toplum; kendi üyelerini toplumsallaştırır. Durkheim'ın yaklaşımında küçük endüstri öncesinin mekanik dayanışması ile modern kitle endüstri toplumlarının dayanışması ayrılmıştır. Durkheim, dayanışmanın organik formunun artacağını ümit ederken, tarımdan endüstriyel topluma geçişte geleneksel kontrolün yıkılacağından ve bireyin köksüz, izole olacağından ve sosyal düzensizlik, normsuzluk, anomi için büyük bir potansiyel yaratıcılığından çekinmektedir. Bu nedendir ki Durkheim'ın kent görüşü belirgin değildir. Durkheim kentleşmenin ekonomik gelişmeyi, bireyin yaratıcılığını ve yeni bir moral düzenin oluşmasını teşvik edeceğini umut eder. Aynı zamanda kentleşmenin toplumsal bir yıkılışa ve anomi nin büyümesine yol açacağından da çekinir (Tatlıdil, "t.y.", s.35).

Durkheim'e göre toplum, bireylerin toplamından ibaret değildir; bireylerin davranışlarını ve kaderlerini belirleyen güçlü bir yapıdır. Toplum, iç içe geçmiş kurumları (ekonomi, aile, yönetim vb.) olan bir sistemdir ve üyelerini toplumsallaştırır. Durkheim, mekanik dayanışma ile organik dayanışma arasında bir ayrım yapar. Endüstri öncesi toplumlarda mekanik dayanışma (benzerliklere dayalı birlik) baskınken, modern endüstriyel toplumlarda organik dayanışma (uzmanlaşmaya dayalı birlik) önem kazanır. Ancak, tarımdan sanayi toplumuna geçişin bireyi yalnızlaştırıp, toplumsal düzeni bozarak anomiyeye (normsuzluk) yol açabileceğinden endişe eder.

Durkheim insanları koruyan bir toplumsal düzenin olmayışından yakınır ve toplumsal olayları ve sorunların bu sebepten dolayı arttığını savunur. Bireylerin karar verirken ve sorunlarını çözerken ki başarılı olma durumlarını gerçekçi ve işe yarayan bir toplumsal düzenin olup olmamasına bağlamaktadır.

Bu yüzden Durkheim'ın kentleşmeye dair görüşleri çelişkilidir. Kentleşmenin ekonomik gelişimi ve bireyin yaratıcılığını teşvik edeceğini umarken, aynı zamanda toplumsal yıkıma ve anomiyeye neden olabileceğinden kaygılanır.

3.1.2. Karl Marx ve Frederich Engels

Marx, kent kavramını araştırma nesnesi olarak ele alırken, sınıfsal çatışmalar, sınıf bilinci ve proletarya kültürünün oluşumu çerçevesinde değerlendirmiştir. Ona göre kent, kapitalist üretim biçiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve bu süreç, kırsal alan ile kent arasındaki çelişkileri derinleştirmiştir. Marx, kentleşmeyi kapitalizmin gelişimiyle doğrudan ilişkili bir olgu olarak görmüş ve bu bağlamda kentleşmenin, üretim ilişkileri üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Güllüpınar, Marx'ın kent üzerine görüşlerini şu şekilde özetlemektedir:

Marx'ın analizlerinde kır-kent ayrımı iş bölümüne dayanmaktadır. Orta Çağ'a kadar insan topluluklarının tarihi kırsal kesimin tarihidir. Feodal yapıda kır-kent ayrımı ilk kez gündeme gelmiştir. Marx, Orta Çağ'da tüccarların kurdukları ticari bağlantılar ile kentlerin kırdan farklılaşmalarının gündeme geldiğini belirtir. Bu dönem de kurulan kentlerin birbiriyle ilişkisi, sermaye birikimi etkisiyle kentlerde görülen iş bölümü farklılaşmasını desteklemiş ve yeni endüstrilerin doğuşunu uyarmıştır (Güllüpınar, 2013, s.28).

Marx'a göre kır-kent ayrımı, iş bölümüne dayanmaktadır. Orta Çağ'a kadar insan topluluklarının tarihi ağırlıklı olarak kırsal kesime dayanırken, feodalizmle birlikte kır ve kent arasındaki ayrım belirginleşmiştir. Marx, tüccarların ticari bağlantıları sayesinde kentlerin kırsaldan farklılaşmaya başladığını vurgular. Sermaye birikimiyle birlikte kentlerde iş bölümü çeşitlenmiş ve bu süreç yeni endüstrilerin doğuşunu teşvik etmiştir.

Marx'ın kapitalizm öncesi toplumlardaki insan ile ilgili görüşlerini Ritzer şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

Kapitalist toplumda insanlar doğayı temellük ederken kendi yaratıcı yetilerini ifade etmeye önem vermezler. Onun yerine nesnelere sahip olmaya ve o nesneleri elde etmek için yeteri kadar para kazanmaya önem verirler. Buna rağmen kapitalizm Marx için önemlidir çünkü kapitalizm insanların yetilerini sonuna kadar ifade edebilecekleri bir komünist toplum oluşması için gereken teknolojik ve örgütsel yenilikleri sağlamıştır. Komünist toplumda insanlar nesnelere sahip olma arzusundan kurtulacak ve kapitalizmin

sağladığı teknoloji ve örgütlerle tüm insani yetilerini sonuna kadar kullanabileceklerdir (Marx bunu varlık türü olarak adlandırır) (Ritzer ve Stepnisky, 2013, s.19-20).

Kapitalist toplumda insanlar, doğayı temellük ederken yaratıcı yetilerini ifade etmek yerine, nesnelere sahip olmaya ve bunları elde etmek için para kazanmaya odaklanırlar. Ancak Marx'a göre kapitalizm, komünist toplumun oluşumu için gerekli olan teknolojik ve örgütsel altyapıyı sağlayarak önemli bir rol oynar. Komünist toplumda bireyler, sahip olma arzusundan kurtulacak ve kapitalizmin sunduğu imkanlarla tüm insani yetilerini özgürce geliştirebileceklerdir.

Karl Marx'ın çalışmalarında, kent mekânına dair üretim, meta ve sınıf bilinci gibi kavramlarla dolaylı bir şekilde atıflar bulunsa da bu konuya yönelik doğrudan ve sistematik bir kuramsal çerçeve oluşturulmamıştır. Bununla birlikte, Frederich Engels'in çalışmalarında kapitalist kentleşmeye dair önemli tespitler yer almaktadır. "Marx'a göre, sanayileşme süreciyle birlikte kırsal alanlardan kentsel alanlara büyük bir göç gerçekleşecek ve bu durum, kentsel mekânda yoğunlaşmaya yol açacaktır. Kapitalizmin feodalizmin yerini almasıyla, imalata dayalı ve kent merkezli yeni bir sınıf yapısı ortaya çıkacak ve feodal toplumun içinde bir tür "kurtarılmış bölge" oluşturulacaktır" (Giddens, 2010, s.296). Kapitalizmin ilerlemesiyle ve kentin önemli hale gelmesiyle yeni yaşam stilleri ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda yeni toplumsal bölünmeler ve sınıflar oluşmuştur. "Bu durumun yarattığı yeni yaşam kalıpları ise kentsel mekânda yeni bir sınıfın doğmasına yani proletarya kültürünün oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Buna göre Orta Çağ'dan itibaren taşranın kentleşmesiyle modern tarih başlamıştır" (Güllüpınar, 2013, s.53).

Sanayileşme süreci sonrasında, küçük kasabalardan büyük kentlere yönelik göç önemli ölçüde artmıştır. Bu göç hareketi, kentlerin hızlı bir şekilde büyümesine neden olmuş ve bu büyüme, beraberinde düzensiz ve plansız şehirleşmeyi getirmiştir. Marx'a göre, bu durum, kapitalizm ile feodalizm arasındaki geçiş sürecinde, kentsel mekânlarda üretime dayalı yeni organizasyon yapılarına zemin hazırlamıştır. Bu yeni yapılar, aynı zamanda toplumsal yaşam biçimlerinin ve sınıf yapılarının değişmesine ve yeni bir sınıf tarzının ortaya çıkmasına hız kazandırmıştır.

Karl Marx, kent kavramını tanımlarken iş bölümü ve uzmanlaşmayı temel almıştır. Kentler barındırdığı canlılar ve yaşanan değişikliklerden oldukça etkilenmektedir. "Marx kente bir tanım geliştirirken iş bölümü ve uzmanlaşma konularından faydalanmıştır. Marx için orta çağ öncesi toplum kırsal ve köy hayatını esas alırken, orta çağdan sonraki dönemde ise feodalizmin getirdiği yeni değişikliklere uyum sağlayan ve üretim ilişkilerine önem veren bir toplum oluşmuştur. Bu değişiklikler üzerine kır ve kent ayrımı kavramı

gelişmiştir. Kentlerde artan nüfus artan sermaye sayesinde yeni ticaret ve iş alanları oluşmuştur (Aslanoğlu, 2000, s.58).

Yeni iş alanlarının ve ticari ilişkilerin gelişimi, toplumsal sınıf algılarının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Marx'ın ekonomi politik teorisinde kent, kapitalizmin, yeni üretim ilişkilerinin ve sermaye birikiminin merkezi olarak, bu süreçlerin doğurduğu sınıf çatışmalarının yaşandığı bir mekân olarak tanımlanmaktadır. Marx ve Engels, kenti doğrudan bir araştırma nesnesi olarak ele almamakla birlikte, kır-kent ayrımına ve kentsel mekânda ortaya çıkan çelişkilerin oluşumundaki rolüne özellikle vurgu yapmıştır.

Engels, kent üzerine yaptığı araştırmalarda bireyler arasındaki eşitsizliklere odaklanarak sınıf bilinci ve birey-mekân etkileşimini ön plana çıkarmıştır. Marx ve Engels, kent olgusunu bağımsız bir yapı olarak değil, ekonopolitik bir bağlamda ele almış ve kapitalizm ile sanayileşme süreçlerini kent üzerinden analiz etmişlerdir. Kentin sermaye birikimi ve sınıfsal ayrışma ile olan ilişkisini inceleyerek, bu kavramları somutlaştırmışlardır.

Özellikle Engels, 1845 tarihli İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu adlı çalışmasında işçi sınıfının yaşam koşullarını detaylı bir şekilde incelemiş; emek ve sermaye, işçi ve işveren, burjuvazi ve proletarya arasındaki ilişkileri ele almıştır. Araştırmaları sırasında, kapitalizmin oluşturduğu yeni kent düzeninin burjuvazi ve işçi sınıfı arasında mekânsal ayrışmaya yol açtığını vurgulamıştır. Turner, Beeghley ve Povers, Engels’in bu düşüncelerini açıklarken şu katkılarda bulunmuşlardır:

Engels’e göre özel mülkiyete dayalı bir modern sanayi toplumu zorunlu olarak insanlık dışı verimsiz ve yabancılaştırıcıdır. Engelsin bakış açısından kapitalizm iki nedenle insanlık dışıdır. İlk olarak insanlar birbirine güvenmezler ve güvenemezler. Ona göre özel mülkiyetin bulunduğu bir sinai ortamda hayatın merkezi ticaret ve rekabettir. Herkes daha ucuza alıp daha pahalıya satmak istediği için insanlar birbirlerine güvenmez ve diğerlerini sömürmeye çalışırlar. Engelsin sözüyle ‘ticaret meşrulaştırılmış bir aldatmadır’. Kapitalizmin insanlık dışı olmasının ikinci nedeni rekabetin bir iş bölümü yaratmasıdır: fabrika sisteminin temel sonuçlarından biridir (Turner, Beeghley ve Powers, 2017, s.138-139).

Engels’e göre, özel mülkiyete dayalı modern sanayi toplumu insanlık dışıdır çünkü iki ana nedenden dolayı verimsiz ve yabancılaştırıcıdır. İlk olarak, özel mülkiyetin egemen olduğu bir kapitalist toplumda, insanlar birbirine güvenmezler. Kapitalizmde ticaret ve rekabet hayatın merkezinde olduğu için, herkes daha ucuza alıp daha pahalıya satmaya çalışırken, bu durum insanlar arasında güvensizlik ve sömürüye yol açar. Engels, bu durumu “ticaret meşrulaştırılmış bir aldatmadır” şeklinde tanımlar. İkinci olarak, kapitalizm iş bölümü yaratır ve bu iş bölümü, fabrika sisteminin temel sonuçlarından.

Bu durum, işçilerin birbirlerinden ayrılmasına, bireysel olarak yabancılaşmalarına ve toplumsal dayanışmanın zayıflamasına yol açar.

Marx ve Engels, kenti sadece fiziksel bir mekân olarak değil, kapitalist üretim ilişkilerinin, sınıf mücadelesinin ve emek-sermaye çatışmasının yoğunlaştığı bir alan olarak ele almıştır. “Proletarya kapitalist üretim ilişkilerinin sonucunda oluşmuş bir topluluktur. Feodal toplumların oluşumuyla birlikte köyde yaşayanların topraklarını feodal güçlere satarak emeklerini satmak zorunda kalmaları proletaryanın oluşmasını hızlandırmıştır. Kent bunun sonucunda sınıf mücadelelerinin yeni üretim biçimlerinin ve toplumsal değişimlerin gerçekleştiği mekân olarak tanımlanabilir” (Şengül, 2001, s.54-55).

3.1.3. Max Weber

Weber, kentsel araştırmalarını çoğunlukla siyasi ilişkiler çerçevesinde ele almış ve kentlerin özerk bir yapıya sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, toplumsal ilişki, toplumsal davranış ve toplumsal örgütler kavramları üzerine de kapsamlı araştırmalar yapmıştır. Freyer, Sosyoloji Kuramları Tarihi adlı eserinde, Weber’in toplumsal ilişki kavramına dair görüşlerini şu ifadelerle açıklamaktadır:

Max Weber toplumsal davranış ve eylemlerin ortaya koyabilecekleri örgü ağının en yalın biçimine toplumsal ilişki adını veriyor. Toplumsal ilişki iki ya da daha çok sayıdaki tarafların davranış ve eylemlerinin uzun süre birbirlerine yönelmesiyle oluşur. Şöyle ki bir tarafın davranışları eylemleri olasılıkla öteki tarafın belirli davranışlarının eylemlerinin ortaya çıkmasına neden olur ya da tersi (onların davranış ve eylemleri bunların belirli eylem ve davranışlarına yol açar) (Freyer, 2012, s.170).

Max Weber, toplumsal davranış ve eylemlerin oluşturduğu en temel örgü ağını “toplumsal ilişki” olarak tanımlar. Toplumsal ilişki, iki veya daha fazla tarafın davranışlarının ve eylemlerinin uzun süre birbirine yönelmesiyle meydana gelir. Bu durumda, bir tarafın davranışları diğer tarafın belirli davranışlarının ve eylemlerinin ortaya çıkmasına neden olur, ya da tam tersi şekilde diğer tarafın davranışları birinci tarafın eylemlerine yol açar.

3.1.4. Georg Simmel

Georg Simmel ise “Metropol ve Zihinsel Yaşam” adlı eserinde kent ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir:

Klasik sosyologlar arasında en dikkat çeken düşüncelere sahip olan George Simmell diğer klasik sosyologlarla aynı kuşaktan olmasına rağmen modern metropole/ kente bir sosyoloji nesnesi olarak daha özel bir önem atfetmiştir. Simmell kentin kuruluşu ve gelişmesi gibi problemlerden ziyade kent hayatının kişilik üzerindeki etkilerini ve kişilikte meydana getirmiş olduğu değişiklikleri incelemeye çalışmıştır. Simmell'e göre kent modern insanın yaşamında merkezi bir yere sahiptir. Modern hayatın en temel sorunu devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanır. Kent gibi sosyal ilişkilerin ve çok geniş karmaşık bir şekil aldığı sosyal çevre içerisinde yaşayan birey durmadan değişen hızla birbiri ardına çıkıp giden ve çoğu zaman birbiriyle çatışan bir sürü izlenimle karşı karşıyadır. Bunun için kendisini dış dünyanın değişmelerinden çatışmalarından ve tehlikelerinden koruyabilecek bir kişilik yapısını geliştirmek zorundadır. Buna ulaşabilmek amacıyla kent insanı artık köyde yaşayan bir insan gibi kalbiyle yani duygularıyla değil, tam tersine beyniyle düşüncesiyle hareket edecektir (Simmel, 1996, s.82).

Georg Simmel, klasik sosyologlar arasında modern metropolü sosyolojik bir nesne olarak ele alan en dikkat çekici düşünürlerden biridir. Kentin kuruluşu ve gelişiminden ziyade, kent yaşamının birey üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Ona göre, modern kent insanı, devasa toplumsal güçler ve teknik gelişmeler karşısında bireyselliğini ve özerkliğini koruma mücadelesi vermektedir. Sürekli değişen, karmaşık ve çelişkili sosyal etkileşimler içinde yaşayan birey, dış dünyanın etkilerinden korunmak için duygular yerine akıllı ve düşüncesiyle hareket etmek zorundadır. Simmell'in dikkat çektiği kavramları ve bu konulardaki düşüncelerini Koyuncu şu şekilde açıklamaktadır:

Simmel kapitalizm ve metropolleşme kavramlarını tanımlayarak kentte yaşayan bireylerin fiziksel çevreye olan yabancılaşmasını ve yalnızlaşma konularına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Kent insanının kentin zorunlulukları içerisinde nasıl değiştiğini açıklamaya çalışmıştır. George Simmel, kentin kuruluşu ve gelişimi gibi meselelerinden ziyade, kent yaşamının kişilik üzerindeki etkilerini ve kişilikte yarattığı değişiklikleri inceleyerek, kentin modern insanın yaşamında çok önemli bir yer işgal ettiğini ve modern yaşamın en temel sorununun, devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklandığını savunmuştur (Koyuncu, 2011, s.34).

Kent mekânında, farklı ve karmaşık ilişkilerin sürekli olarak geliştiği bir ortamda, birey sabit bir hızda değişen, birbirine zıt ve sıkça çatışan durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu koşullar altında, birey, dışarıdan gelebilecek zararlar ve tehditlere karşı kendini koruyabilmek amacıyla, güçlü bir kişilik geliştirmeye çalışmaktadır. Simmel'e göre, birey bu korumayı yalnızca akıl ve irade aracılığıyla sağlayabilir. Tellan, Simmel'in Metropol ve Zihinsel Yaşam adlı eserinde, sosyolojik açıdan odaklandığı konuları şu şekilde açıklamaktadır:

Simmel'in Metropol ve Zihinsel Yaşam (1902) adlı çalışması, modern yaşamın en büyük sorununun bireyin kendi özerklik ve bireyselliklerini kendi ellerinde tuttuğu iddiasından kaynaklandığını savunmuştur. Simmel, metropol yaşamında kişiliğin dış güçlere nasıl

uyum sağladığını sorusunun cevabını aramıştır. Simmel, 19. yüzyılın son çeyreğinde belirgin bir biçimde açığa çıkan metropollerde bireylerin, dışsal etkenlere karşı bir mantalite geliştiremediklerini, bilinçliliklerini öne çıkarıp duygularını gizleyemedikleri sürece de kentliliğin karakteristiklerine sahip çıkamayacaklarını savunmaktadır. Ancak Simmel, insanlar bunları gerçekleştirdikleri zaman ise insanların kentin bir dışlisine dönüşeceklerini ve kentsel ekonomik ilişkilerin akıl yoluyla özgürleşme tasavvurunun sonucu olduğunu belirtmektedir (Tellan, 2008, s.34).

Simmel, modernleşen kentlerde bireylerin yalnızlaşmasını ve kendi başlarına karar alabilen bir organizma olarak dış dünyanın baskılarına ve dayatmalarına nasıl uyum sağladığını incelemiştir. Bireylerin, dışsal baskılara karşı duygularını bir kenara bırakıp, zihinsel süreçleriyle hareket etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Simmel'e göre, bireyler bu uyumu sağladıklarında, kent adeta bir mekanizma gibi işleyerek, kentsel ilişkilerde bireylerin ön plana çıkmalarını mümkün kılacaktır.

Simmel, Metropol ve Zihinsel Yaşam adlı eserinde kentle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

Klasik sosyologlar arasında en dikkat çeken düşüncelere sahip olan George Simmell diğer klasik sosyologlarla aynı kuşaktan olmasına rağmen modern metropole/ kente bir sosyoloji nesnesi olarak daha özel bir önem atfetmiştir. Simmell kentin kuruluşu ve gelişmesi gibi problemlerden ziyade kent hayatının kişilik üzerindeki etkilerini ve kişilikte meydana getirmiş olduğu değişiklikleri incelemeye çalışmıştır. Simmell'e göre kent modern insanın yaşamında merkezi bir yere sahiptir. Modern hayatın en temel sorunu devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanır. Kent gibi sosyal ilişkilerin ve çok geniş karmaşık bir şekil aldığı sosyal çevre içerisinde yaşayan birey durmadan değişen hızla birbiri ardına çıkıp giden ve çoğu zaman birbiriyle çatışan bir sürü izlenimle karşı karşıyadır. Bunun için kendisini dış dünyanın değişmelerinden çatışmalarından ve tehlikelerinden koruyabilecek bir kişilik yapısını geliştirmek zorunda dır. Buna ulaşabilmek amacıyla kent insanı artık köyde yaşayan bir insan gibi kalbiyle yani duygularıyla değil, tam tersine beyniyle düşüncesiyle hareket edecektir (Simmel, 1996, s.82).

Simmel kapitalizm ve metropolleşme kavramlarını tanımlayarak kentte yaşayan bireylerin fiziksel çevreye olan yabancılaşmasını ve yalnızlaşma konularına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Kent insanının kentin zorunlulukları içerisinde nasıl değiştiğini açıklamaya çalışmıştır. George Simmel, kentin kuruluşu ve gelişimi gibi meselelerinden ziyade, kent yaşamının kişilik üzerindeki etkilerini ve kişilikte yarattığı değişiklikleri inceleyerek, kentin modern insanın yaşamında çok önemli bir yer işgal ettiğini ve modern yaşamın en temel sorununun, devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklandığını savunmuştur (Koyuncu, 2011, s.94). Kent mekânında, birbirinden farklı ve karmaşık ilişkilerin geliştiği bir ortamda, birey, sürekli değişen ve karşı karşıya gelen

pek çok durumla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, birey dışarıdan gelebilecek zarar ve tehlikelere karşı kendisini koruyabilmek için bir kişilik oluşturmaya çalışmaktadır. Birey, bunu ancak akıl ve irade yoluyla başarabilecektir. Tellan, Simmel'in Metropol ve Zihinsel Yaşam adlı eserinde odaklandığı konuları şu şekilde açıklamaktadır:

Simmel'in ünlü Metropol ve Zihinsel Yaşam (1902) adlı çalışması, modern yaşamın en büyük sorununun bireyin kendi özerklik ve bireyselliklerini kendi ellerinde tuttuğu iddiasından kaynaklandığını savunmuştur. Simmel, metropol yaşamında kişiliğin dış güçlere nasıl uyum sağladığını sorusunun cevabını aramıştır. Simmel, 19. yüzyılın son çeyreğinde belirgin bir biçimde açığa çıkan metropollerde bireylerin, dışsal etkenlere karşı bir mantalite geliştiremediklerini, bilinçliliklerini öne çıkarıp duygularını gizleyemedikleri sürece de kentliliğin karakteristiklerine sahip çıkamayacaklarını savunmaktadır. Ancak Simmel, insanlar bunları gerçekleştirdikleri zaman ise insanların kentin bir dışlisine dönüşeceklerini ve kentsel ekonomik ilişkilerin akıl yoluyla özgürleşme tasavvurunun sonucu olduğunu belirtmektedir (Tellan, 2008, s.34).

Simmel, giderek modernleşen kentlerde bireylerin yalnızlaşmasına ve kendi başlarına bir karar organı olarak dış dünyanın baskılarına ve dayatmalarına nasıl uyum sağladığına odaklanmıştır. Bireylerin dışarıdan gelen baskılara karşı duygularını göz ardı etmeleri ve akıl yoluyla hareket etmeleri gerektiğini savunmaktadır. Simmel'e göre, bireyler bu uyumu başardıkları takdirde, kentin adeta bir mekanizması haline gelecekler ve kentsel ilişkilerde bireylerin rolü daha belirgin hale gelecektir

Klasik dönem sosyologlarına bakıldığında, kent üzerine yapılan çalışmaların varlığına rağmen, kent genellikle toplumsal yapıyı veya sınıf çatışmalarını inceleyen bir bağlamda ele alınmıştır. Ancak kentlerin sosyal, kültürel ve duygusal boyutları, özellikle kent ve duygu ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar çok sınırlıdır. Bu alandaki eksiklik, kentlerin yalnızca ekonomik ve toplumsal boyutlarının değil, aynı zamanda bireylerin duygusal deneyimlerinin de dikkatle incelenmesi gerektiğini gösteriyor. Bu doğrultuda, klasik dönem sosyologları kent üzerine çeşitli analizler yapmış olsalar da kenti bağımsız bir inceleme alanı olarak ele almadıkları ve özellikle kent ile duygu arasındaki ilişkiye yeterince değinmedikleri söylenebilir. Bu eksiklik, kent sosyolojisinin ilerleyen dönemlerde gelişmesiyle birlikte daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

3.2. Duygu ve Toplum

Bireylerin sosyal hayatta duygularını nasıl kullandıkları, ilişkilerindeki etkileşimleri belirler. Duygular, mantıklı ve düşünülmüş kararlar alınsa bile, her durumda kaçınılmaz şekilde bireylerin davranışlarına yansır. Duygular hem olumlu hem de olumsuz durumlarda etkili olabilir. Bir kişinin bir diğerine karşı hissettikleri, aralarındaki

ilişkinin dinamiklerini etkilerken, aynı zamanda bireyin kendisini de anlamasına yardımcı olur.

Duygusal birikim, bir kişinin yaşadığı deneyimlerin ve biriktirdiği duyguların davranışlarına nasıl yansıdığını gösterir. Bireyler, genellikle sabırlı bir şekilde hislerini biriktirir, bu birikimler duygusal deneyimlerin temelini oluşturur. Kişinin bu birikimle ne kadar yüzleşip ne kadar onlarla hareket ettiği, kendini tanıma sürecinde önemli bir rol oynar. Bu birikim, zamanla duygusal kimliği oluşturur. Duygusal kimlik, bireyin birikmiş duygularını nasıl yaşadığı ve bu duyguların ilişkilerine nasıl yansıdığı ile şekillenir.

Bireylerin bu duygusal kimliklerini anlaması ve yönetmesi, hem kendi iç dünyalarını daha iyi çözümlemelerine hem de çevrelerindeki insanlarla daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olur. Bu açıdan duygusal kimlik, bireyin sosyal yaşamında çok önemli bir yer tutar. Akçay ve Çoruk duygu ve birey ilişkisi için şunları söyler:

Duygular her eylemi olumlu veya olumsuz olarak etkiler ve bireyin diğerlerini nasıl algıladığını ve bireyler tarafından da nasıl algılandığını şekillendirir. Duyguların kökenini tanımak bireyin kendisinin kim olduğunu anlaması açısından önemlidir. Hisleri keşfetmek bireyleri gelecekte nasıl hissetmek istediklerini şekillendirme konusunda güçlendirecektir. Duygusal hafızanın birikimi bireyin nasıl tepki göstereceğine karar vermesini sağlar. Doğal olarak nasıl tepkide bulunduğu ve duyguların nasıl açıklandığı duygusal kimliği oluşturur (Akçay ve Çoruk, 2012, s.4).

Toplumsal yaşamda oluşan her durum karşısında bireyler farklı farklı tepkiler verir. Bireylerin verdiği farklı tepkilerin arkasında farklı duygular yer almaktadır. Bireyler hem diğer bireyler hakkındaki ön yargılarını hem de kendini tanıma becerisini duygularıyla gerçekleştirmektedir. Alver'in duygu, bilinç ve birey ilişkisi hakkındaki açıklaması şu şekildedir:

Modernleşme ile birlikte, onun özelliklerini ortaya koyan ama aynı zamanda ürünü olan aydınlanmayı esas alan sosyoloji bilimi, özellikle ilk dönemlerinde pozitivistin yolunda ilerlemiştir. Bu dönemde pozitivistin bilim anlayışını, rasyonelliğini, olgucu bakış açısını ilke edinen sosyoloji, sezgisel ve duygusal alanı görmezden gelerek metafizik alanı ötelemiştir. Duygular, bireysel ve içsel bir süreç olarak değerlendirilmiş, pozitivistin nesnellik ve olgusal alanı dışında görülmüştür. Oysa insan eylemleri hem aklın hem de duyguların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle akıl kadar duygular da toplumsal ve kültürel hayatın içerisinde yer almaktadır (Alver, 2011, s.208).

Sosyolojinin modernleşme sürecinde pozitivist ve bilimsel bakış açısına yönelmesi, duyguların sosyolojik analizde göz ardı edilmesine neden olmuştur. Pozitivism, duygu ve sezgiyi birer içsel deneyim olarak değerlendirmektense, gözlemlerle ve olgularla doğrulanabilen bilgiye odaklanmıştır. Bu nedenle, duygular sıklıkla sosyolojik analizlerden dışlanmış ve daha çok bireysel içsel bir alan olarak kabul

edilmiştir. Ancak, duygu ve akıl arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır; duygular, insanların davranışlarını şekillendirir ve çoğu zaman akıl, duyguya hizmet eder. Bu bağlamda, akıl ne yapacağını söyler, duygu yaptırır cümlesi, duyguların insan davranışları üzerindeki etkisini vurgular.

Dinlerin bakış açısına göre, duygular, dışarıdan gelen etkilerle bedende ortaya çıkan fiziksel değişikliklerin zihinsel haritası olarak tanımlanabilir. Yani bir olayın veya durumun kişiye yaptığı etkiler, bireyde duygusal bir karşılık yaratır. Duygular, bir olayın zihinde oluşturduğu yansımalarıdır; örneğin, bir kişi bir duruma öfke ile tepki veriyorsa, bu öfke, zihinsel bir süreçten geçer ve buna bağlı olarak davranışlar ortaya çıkar.

Buna paralel olarak, sosyolojik anlamda duygular sadece bireysel değil, toplumsal bir anlam taşıyan önemli olgulardır. Toplumlar arasında ortak bir kültür ve bilinç nasıl var oluyorsa, ortak duygu birikimi de benzer şekilde sosyal bir olgudur. Bu nedenle, duygusal deneyimler de toplumsal bağlamda anlamlandırılmalıdır. Sosyolojinin, duyguların bireysel bir deneyim değil, toplumsal bir süreç olduğunu kabul etmesi, bu alandaki araştırmalar için önemli bir adım olacaktır. Üçer duygu ve birey ile ilgili çalışmaların gelişimi ile ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:

Duygular ve toplum bir arada düşünüldüğünde bu alanda kuramsal bir alt zemin oluşturma adına “duygu sosyolojisi” alanının giderek daha fazla çalışma yapılan bir alan olması gözlemlenmektedir. Duygu sosyolojisi Theodore Kemper ’ın işaret ettiği 1975 yılından itibaren ayrı bir alan olarak var olmaya başlamıştır. Bu dönemde Kemper ’ın A Social Interaction Theory of Emotions (1978) adlı makalesi önemli bir eserdir. Bu eserin yanında pek çok başka eser de duygu sosyolojisini anlamlandırmada son derece etkili olmuşlardır. (Üçer, 2020, s.24; Üçer, 2016, s.231).

Duygu sosyolojisinin ele aldığı belli başlı duygular vardır. Epstein ve yıldız duygu sosyolojisindeki önemli duyguları şöyle sıralamıştır:

Duygu sosyolojisi; gurur, utanma, aşk, nefret, merak, korku, sıkıntı, melankoli gibi duyguları incelemekte ve söz konusu duyguların kültürel bakımdan nasıl dönüştürüldüğü, gündelik yaşama nasıl aktarıldığı ile ilgilenmektedir (Marshall 1999, s. 166’dan akt. Yıldız, 2007, s. 133). Bununla birlikte, toplumsal çatışmayı hangi duyguların ürettiği, toplumsal dayanışmayı hangi duyguların sağladığı gibi sorular da bu alana ait sorulardır. Söz konusu alan sosyolojide mikro ve makro çalışmaların birbirine bağlanmasını ve daha zengin bir alanın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Epstein, 1998, s.56).

Duygular doğrudan kültürü etkilemektedir. Gündelik yaşamda sergilenen davranışlar duyguların eseridir davranışlar ve toplu algılar davranışlara yansır davranışlarında temelinde duygular olduğu için kültür duyguların dönüşmesi sonucu değişir ve dönüşür. Toplumsal çatışma ve toplumsal dayanışmayı oluşturan duyguların

neler olduğu hususunda da duygu sosyolojisi cevap vermektedir. Duyguların değişimi şu şekilde özetlenebilir:

İnsan duygularının evrimi özellikle Turner (2000, 2010) tarafından çeşitli boyutlarıyla incelenmiş, bu duyguların hangilerinin birincil hangilerinin ikincil olabileceği, araştırmacının yapıtlarında ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Özellikle mutluluk, korku, kızgınlık ve mutsuzluğun hangi tepkilere neden olduğunu ortaya koymaktadır. Duygu sosyolojisi söz konusu olduğunda bu alanda araştırmacılar arasında çok farklı bakış açılarının olduğu ifade edilebilir. Pozitivist, sosyal inşacı ve sembolik etkileşimcilik yaklaşımları duyguları farklı şekilde analiz etmektedir. Duyguların evrensel olduğunu ve her yerde aynı anlamı ifade ettiklerini savunan pozitivist yaklaşımın temsilcilerinden biri olan Lupton (2002) duyguları yapısalcı bir bakış açısıyla ele almaktadır (Ayırıc, 2021, <https://www.sosyologer.com>).

Turner, duyguların zaman içindeki değişimi ve devinimi üzerine çalışmalar yapmış ve duyguları birincil ve ikincil olarak sınıflandırılabilcek biçimde ele almıştır. Araştırmalarında mutluluk, kızgınlık, korku ve mutsuzluk gibi temel duyguların birey ve toplum üzerindeki etkilerini incelemiştir. Duygu sosyolojisi alanında birçok sosyoloğun farklı yaklaşımlar benimsediği ve çalışmalarını bu çerçevede şekillendirdiği görölmektedir. Bu sosyologlardan bir tanesi ise Kemper'dir. "Kemper, özellikle mutluluk, öfke, korku ve depresyonu temel almakta birincil ve ikincil duyguları birbirinden ayırmaktadır. Her bireyde olan birincil duygular toplumsallaştığı zaman ikincil duygulara dönüşmektedir" (Üçer, 2016, s.231). Toplumların içinde bulundukları tarihsel dönemlere göre farklı duygusal ve düşünsel dinamikleri bulunmaktadır. 1980'li yılların Türkiye'si, bireysel özgürlüklerin, sınırlı devlet anlayışının ve serbest piyasa ekonomisinin önceki dönemlere kıyasla daha fazla tartışıldığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte, kadın hakları, dini ve etnik haklar, eğitim hakkı ve kimlik hakları gibi konular giderek daha fazla gündeme gelmiş ve toplumsal tartışmaların merkezine oturmuştur.

Kent, toplumsal duyguların anlaşılmasına yönelik önemli bir zemin oluşturmaktadır. 1980'li yıllara bakıldığında, belirli toplumsal konuların ön plana çıkması ve toplumun bu konulara yönelik tepkilerini ortaya koyması, toplumsal duygu kavramının somut bir pratiğini gözler önüne sermektedir. Bu durum, toplumsal davranışların temelinde yer alan duyguların kent mekânına nasıl yansıdığını anlamamıza katkı sağlamaktadır. Duygular farklı dönemlerde değişiklik göstermektedir Çaha ve Ertugay 2000'li yıllarda duyguları tanımlarken şu cümleyi kullanmıştır: "2000'li yıllar küreselleşmenin ve bilişim çağının etkili olduğu hak, özgürlük, demokrasi söylemlerinin arttığı yıllar olmuştur" (Çaha, 2003, s.11; Ertugay, 2011, s. 12). Bu dönemde duyguların

aktarılmasında kaynak olarak televizyon radyo sinema kullanılmıştır. Bu hususta Ulus Bakerin kanaatlerden imajlara adlı kitabından şu kesiti almamız doğru olacaktır.

Baker (2010) Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisi 'ne Dair adlı kitabında kanaatlerin aktarılmasında, toplumsal tiplerin betimlenmesinde videonun, görsel imajların rolünü detaylı bir şekilde irdelemiş ve görsel medya, özellikle televizyon ve sinema ile oluşturulan imajlar dünyasını “kanaatler dünyası” olarak betimlemiştir. Toplumların duygularının en iyi anlatılabildiği aracın da görsel medya ve imajlar olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı şekilde sembolik etkileşimcilik, göstergebilim, kültür ve dil çalışmaları gibi pek çok farklı akımın imajlardan yararlanarak toplumların duygularını irdeleme çalıştığı bilinmektedir (Ayaz ve Hardan, 2023, s.159).

Baker, toplumsal kanaatlerin aktarımı ve toplumsal tiplerin betimlenmesinde görsel medyanın, özellikle televizyon ve sinemanın kritik bir rol oynadığını savunmaktadır. “Kanaatler dünyası” kavramıyla, görsel imajların bireylerin ve toplumların duygu dünyasını şekillendirme gücüne işaret etmektedir. Aynı zamanda, sembolik etkileşimcilik, göstergebilim, kültür ve dil çalışmaları gibi farklı akademik akımların da imajları kullanarak toplumların duygularını analiz ettiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, görsel medya ve imajların yalnızca bir temsil aracı olmanın ötesine geçerek, toplumsal duyguların inşasında ve aktarımında belirleyici bir unsur haline geldiği söylenebilir.

3.3. Çağdaş Kaynaklarda Kent ve Duygu İlişkisi

1960’lı yıllardan itibaren kent sosyolojisinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası yaşanmış ve bu süreçte sosyologlar, toplumda meydana gelen köklü değişimlerin etkilerini ve yeni teşkilatlanmaları incelemeye başlamışlardır. Kentlerin kalabalıklaşması, heterojenleşmesi ve sosyal hareketlerin artması, çağdaş sosyoloji kuramlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde, toplumsal eşitlik ve özgürlük için verilen mücadeleler, özellikle siyahların, kadınların ve öğrencilerin hareketleri, kentsel sorunların da gündeme gelmesine neden olmuştur. Güneş bu konuyu şöyle özetler:

1960’lardan sonra kentlerde siyahların, kadınların, öğrencilerin eşitlik ve özgürlük mücadeleleri temelinde radikal toplumsal hareketler oluşmuştur. Bu toplumsal hareketler diğer sorunların yanı sıra bir dizi kentsel sorunu da gündeme getirmiştir. Bu yeni kuramsal tartışmaların içeriği ve kapsamı oldukça çeşitlidir. Bu çeşitliliği temsil eden Henry Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey, kapitalist toplum kuramını yeni gelişen ekonomik, toplumsal ve politik dinamiklere dayanarak kentsel meseleler açısından yeniden yorumlamışlardır. Her üç kuramcı da kenti kapitalist gelişmelerle ilgili ayrı bir çözümleme nesnesi olarak görmüşler; kentsel mekânı ve kentsel süreçleri sermaye birikim mantığına dayanarak analiz etmişlerdir. Bu kuramcıların kent çözümlemesi Marx’ın ve Chicago Okulu’nun eleştirisini de içermektedir. Bu nedenle

Lefebvre, Castells, Harvey 'in kuramsal yaklaşımları kent sosyolojisi içinde Chicago Okulu'ndan sonra gelen yeni kent sosyolojisi olarak isimlendirilir (Güneş, 2013, s.40).

Burada Henry Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey gibi önemli kuramcılar, kapitalist toplum yapısını ve kentsel meseleleri yeniden ele aldıkları vurgulanmış. Bu kuramcılar, kentleri sadece sosyal yapılar değil, aynı zamanda kapitalist üretim sürecinin bir parçası olarak analiz etmişlerdir. Yani, kent mekânı ve kent içindeki süreçler, sermaye birikimi ve kapitalist üretim ilişkileriyle doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca bu üç kuramcının, Marx'ın ve Chicago Okulu'nun eleştirilerini kucaklayarak kentsel meseleleri ele aldığını ve bunun sonucunda, bu kuramcılar, yaklaşımlarının “yeni kent sosyolojisi” olarak adlandırıldığını belirtiyor. Chicago Okulu, özellikle kent sosyolojisi açısından önemli bir okul olsa da Lefebvre, Castells ve Harvey gibi isimlerin bu yaklaşımları modern kentsel sorunları ve toplumsal hareketleri daha kapsamlı bir şekilde inceleme çabalarını temsil ediyor.

3.3.1. Henri Lefebvre Mekânın Üretimi

Lefebvre, birçok siyasi olay, savaş, iç savaş ve devrim görmüş bir birey olarak oldukça çeşitli bir çalışma geçmişine sahiptir. 1920'ler ve 1930'larda öğrenci olduğu dönemde, iki yıldan fazla bir süre Paris'te taksi şoförlüğü yapmıştır. Taksi şoförlüğü, eğitim masraflarını karşılamasında ona yardımcı olmuş ve bu süreçte Lefebvre, ilk yazılarını kaleme almıştır. Bu deneyimler, onun kent, mekân ve toplum ilişkilerine dair derinlemesine düşünmesine olanak sağlamış, kentsel yaşamın birey üzerindeki etkilerini gözlemlemesine yardımcı olmuştur. Lefebvre'nin yaşamını sürdürmek amacıyla farklı kentlerde bulunması, ona kır ile kent arasındaki farklar üzerine düşünme fırsatı sunmuştur. Bu birikimler, kentleşme süreci ve modern dünyanın evrimi hakkında geliştirdiği teorilere önemli katkılar sağlamıştır. Lefebvre bu anlamda şu açıklama yapılmıştır:

Akademik kariyerini nüfuzlu bir aydın olarak tamamlayan H. Lefebvre nin mesleki yaşamı düz bir çizgide ilerlemedi. Örneğin 1920-1930 yıllarında ufak tefek birçok işte çalıştığını söyleyebilirim. Mesela iki yılı aşkın süre boyunca Paris'te taksi şoförlüğü yaptı. Geçim kaynağı olan bu iş sorbonne daki dersleri takip etmesini ilk metinlerini yazmasını hareketli bir aşk ve aile hayatı sürdürmesini engellemedi. Bu deneyim 50 yıl sonra bir şehir sosyoloğu olacak Lefebvre için şehri mekânı mekanla ilişkiyi düşünmenin bir vesilesi oldu. İtalya da özellikle toskana da ya da Latin Amerika'da geçirdiği uzun yıllar kırdan kente geçiş üzerinde düşünme iradesinde azımsanmayacak bir rol oynadı (Lefebvre, 2023, s.10).

Lefebvre, “moment” kavramını sosyolojik düşüncesinde önemli bir yere koymuştur. Kendi otobiyografisinde de bu kavramı açarak, hayatının farklı zaman dilimlerinde belirginleşen ilgi alanlarını ve düşünsel yönelimlerini tanımlamıştır. Bu "momentler," onun yaşamındaki belirli dönemlerde ortaya çıkan ve düşüncelerini şekillendiren, tarih, edebiyat, politika, ekonomi gibi çeşitli konuları içermektedir. Lefebvre'nin yazılarındaki momentler, belirli bir zaman diliminde öne çıkan ilgi ve düşünce alanlarını yansıtarak, onun sosyolojik dünyasında iz bırakan olayların bir yansımasıdır. Ancak bizim için asıl önemli olan, kent ve birey konusunun Lefebvre'nin ilgisini ne zaman çektiği ve bu konuda düşünmeye başladığıdır. 1970'li yıllarda Lefebvre, tam anlamıyla kente yönelmiş ve kent, şehir ve mekân üzerine birçok önemli çalışma yapmıştır. Günümüzde, kent sosyolojisi üzerine yaptığı katkılarla önemli bir sosyolog olarak okunması gereken biridir.

Mekân, kentin bireyler tarafından belirli işlevler için kullanılan alanları olarak tanımlanabilir. Bu alanlar, kentin belirlenmiş bölümleri olup, Lefebvre'nin mekânı çözümlemesi, kent ve duygu üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlamaktadır. Lefebvre, mekânı incelerken toplumdan hareket eder, toplumu gelişirken kentin ve mekânın nasıl kullanıldığını ve bu mekânların toplumla etkileşimini araştırır. Bu sorular, Lefebvre'nin düşünce sisteminin temelini oluşturmaktadır. Koçak, Lefebvre'nin mekânla ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

Lefebvre'ye (1991) göre, mekân üretim ilişkilerini ve yeniden üretimin toplumsal ilişkilerini içermektedir. Lefebvre'ye göre, mekân toplumsal bir üründür ve her üretim biçimi kendi mekânını üretmektedir. Böylece, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır. Kapitalizm, mekân üretiminde, kendi temsillerini yapıları bir çevre aracılığıyla inşa etmektedir ve mekânsal pratikler bu temsiller ile toplumsal ilişkiler arasındaki etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Lefebvre'ye göre kent planlaması ve şehircilik, kapitalizmin stratejik araçları olmaktadır (Koçak, 2008, s.223).

Lefebvre kent mekanını önceden düzenlenmiş yaşantıya dair her türlü sayısal hesaplamaların yapıldığı yerler olarak tasvir eder. Planlanmayı ve düzenlemeleri mekânın sistematığı olarak görür ve biçimlendirdiğini öne sürer. Lefebvre mekânı toplumla bütünlük olarak ele almayan yaklaşımları eleştirerek tam tersine mekânın toplumsal ürün olduğunu ve kuramların araştırma çerçevelerinin kent mekanlarının nasıl kapitalist üretim ilişkilerinin etkisinde kaldığı konularıyla oluşturulması gerekliliğini savunmaktadır.

Mekân, üretim ilişkilerinin hayata geçtiği ve şekillendiği bir alandır. Lefebvre'ye göre mekân, yalnızca fiziksel bir alan olmanın ötesinde, içinde yaşayan bireyleri ve mekânın tarihsel sürecini de kapsayan bir kavramdır. Bu bakımdan Lefebvre, mekâna tarihsel bir perspektif sunarak, mekânın zaman içindeki dönüşümünü anlamaya çalışır. Lefebvre, mekânın farklı tarihsel aşamalarda nasıl şekillendiğini anlamak için beş ana mekânsal dönemselleştirme yapar: mutlak mekân, kutsal mekân, tarihsel mekân, soyut mekân ve çelişkili ve diferansiyel mekân. Bu dönemselleştirme, mekânın zaman içinde farklı toplumsal, kültürel ve ekonomik koşullarla nasıl değiştiğini ve farklı anlamlar kazandığını gösteren önemli bir analiz aracıdır. Lefebvre kentsel mekân ile ilgili şunları söyler:

Lefebvre'nin kentsel mekâna ilişkin analizleri de kapitalizm üzerinden gerçekleşmektedir. Ona göre kapitalist gelişme içinde, sermaye, mekânı bir meta haline getirmiştir. Kapitalizm, malların mekânsal yerleşmede üretildiği aşamadan, mekânın kendisinin kıt bir kaynak olarak üretildiği bir sisteme dönüşmüştür. Yani, metaların mekânda üretiminden, mekânın meta olarak üretimine geçilmiştir. Lefebvre, bu bağlamda da kenti, üretim ilişkilerinin insanların gündelik hayat deneyimlerinde yeniden üretildiği bir küresel mekânsal bağlam, insan etkileşiminin ve medeniyetin anlamlarının nesilden nesile aktarma işini maksimize eden bir kap olarak öngörmektedir. Bu nedenle de mekân aynı zamanda tarihsel bir üründür (Lefebvre, 1995: 116).

Lefebvre mekânı çözümlerken üç önemli unsurdan söz eder; algılanan yaşanan ve tasarlanan mekân. Algılanan mekânı toplumun günlük hayatta mekâna yüklediği anlam, yaşanan mekân günlük yaşamın idame edildiği mekân, tasarlanan mekân işlevine göre düzenlenmiş mekanlar olarak tasvir edilebilir. Alkan ve Duru, Lefebvre'nin mekân ile ilgili düşüncelerini şöyle özetler:

Lefebvre kentlerdeki planlama temsillerinin mekândaki toplumsallık özelliği ihmal ettiğini düşünmektedir. Kenti yalnızca nesnel ve yansız olarak ele alan kent planlamasının toplumların mekânı ürettiği konusunu göz ardı ettiği için eleştirmiştir. Lefebvre mekânın siyasetten ayrı düşünülen bilimsel bir nesne olmadığını ileri sürmüştür. Kent mekânını araştırarak kuramın eleştirel bir yaklaşımla kenti ele almasını ve kentin nasıl ve hangi stratejiye göre üretilmiş olduğunu incelemesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, verili bir mekânın içerdiklerini, bir başka deyişle bu mekânı kullanan insanları, belki de o mekânın fiziksel biçimine ya da işlevine karşı durmuş insanları dikkate alan bir bilimsel çalışma alanı olmalıdır (Lefebvre, 1976'ten aktaran; Alkan ve Duru, 2002, s.2-3).

Lefebvre'ye göre sosyal ilişkiler kent mekânı ve bireyler birbiriyle ilişkilidir. Bireyler sosyal faaliyetlerini mekân üzerinde gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda da bireylerde mekânı üretirler.

Mekân temsilleri bir toplumda yani bir üretim tarzında egemen olan mekândır, soyut mekândır. Mekân temsilleri, hâkim bilgi, ideoloji, bilgiyi mekânsal dokularında yansıtır bu yansıtma yine bu bilgi ve ideolojik araçlarla gerçekleşir. Kodlar, bilgi, işaretler bizlerin

sosyal ve politik pratiklerimizde önemli bir rol oynar. Toplumsal düzenin, siyasal iktidarın, egemen ideolojinin, söylemin, iktisadi düzenin mantığına göre biçimlenmiş, şekillenmiş, örgütlenmiş ve üretilmiş bir mekândır. Kısacası ideolojinin bir parçasıdır (Gottdiener, 1994'ten aktaran; Ghulyan, 2017, s.22- 26).

Lefebvre, toplumsal ilişkilerimizin toplumsal faaliyetlerimiz doğrultusunda şekillendiğini ve sosyal etkileşimlerimizin kent mekânında gerçekleştiğini ileri sürer. Bu perspektife göre, kentlerin oluşum süreciyle birlikte mekânın üretim biçimi de gelişir. Toplumların üretim ilişkileri, mekândaki temsilleri şekillendirirken, kent mekânları da bireylerin yeni üretim biçimlerini oluşturmalarına olanak tanır. Bu durum, birey ile kent mekânı arasındaki sürekli ve karşılıklı bağlantıyı gözler önüne serer. Ancak bu bağlantı, toplumdan topluma farklılık gösterir. Örneğin, bir kentte bulunan evler, yollar, parklar, heykeller, tarihi yapılar gibi unsurlar, kente ait özgün mekânları temsil eder. Bu mekânlar, bireyler ile kent mekânı arasındaki etkileşimler sonucu şekillenir.

Lefebvre, toplumun mekânı üretmesini şu şekilde açıklar: Toplum, mekân içinde sosyalleşir, çalışır ve günlük işlerini mekân üzerinde gerçekleştirir. Bu süreçte toplum, mekânın farklı bölümlerini kullanarak onu şekillendirir ve üretir. Örneğin, çocuğunu eğlendirmek veya hava almak amacıyla dışarıya çıkan bir anne için park önemli bir mekândır ve parkın varlığı, bu ihtiyacı karşılamak için toplumsal bir gereklilikten doğar. Bu, bireylerin ihtiyaçlarının mekânı şekillendirdiği ve mekânın toplumsal hayatla olan bağının bir göstergesidir.

Lefebvre, mekânı devletin perspektifinden de inceleyerek, mekânı soyut ve sosyal mekân olarak ikiye ayırır. Sosyal mekân, bireylerin sosyalleştiği, ihtiyaçlarını karşıladığı ve günlük işlerini gerçekleştirdiği yerler olarak tanımlanır. Bu tür mekânlar, bireylerin toplumsal hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan işlevsel alanlardır. Öte yandan, soyut mekânlar, somut mekânlardan farklı olarak, genellikle kâr amacı güdülen üretim yerleri olarak tanımlanır. Bu mekânlar, sermaye birikimi ve ekonomik üretim süreçlerinin gerçekleştirilmesi için tasarlanmış alanlardır.

Mekân, yalnızca toplumsal ilişkilerin örgütlenmesinde rol oynamakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin davranışlarını da yönlendirir. Lefebvre, mekânın bireylerin gereksinimlerini karşılamak amacıyla değiştiğini ve toplumsal düzenin sürdürülmesi için mekânın şekillendirildiğini savunur. Ayrıca, mekânın devlet tarafından korunmasının nedeni, toplumsal düzenin ve sürekliliğin sağlanmasıdır. Devletin mekân üzerindeki bu denetimi hem toplumsal istikrarı hem de ekonomik üretimin devamını sağlamak adına kritik bir rol oynar. Bu bakış açısı, Lefebvre'nin mekânın yalnızca fiziksel bir alan değil,

aynı zamanda toplumsal ilişkilerin bir yansıması olduğunu gösterir. Lefebvre soyut mekânı açıklarken onun, toplumsal olan üzerindeki belirleyici etkisini vurgulamaktadır. Ayrıca, sosyal-mekânsal farklılıkların, mekânın toplumsal ürünü olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır. Sosyal ve mekânsal olarak birbirlerine ait ve parçası olarak diyalektik bir yaklaşım içinde ele almaktadır (Özdemir, 2011, s.97). Lefebvre'ye göre kapitalist gelişme sürecinde doğal mekân sosyo-ekonomik şartlarda kısıt bir metaya dönüşmüştür. Kapitalizm, Lefebvre'nin ısrarla belirttiği gibi, yalnızca mekân üretmek değil ama aynı zamanda mekân üzerinde üstün bir egemenlik kurarak ayakta kalmayı başarmıştır (Akın, 2007, s.67). Lefebvre, soyut mekânın toplumsal üzerindeki belirleyici etkisini vurgulayarak, mekânın toplumsal bir ürün olduğunu savunur. Sosyal ve mekânsal farklılıkların diyalektik bir ilişki içinde değerlendirildiğini belirtir. Kapitalist gelişim sürecinde, doğal mekânın sosyo-ekonomik koşullarla kısıt bir metaya dönüştüğünü ve kapitalizmin yalnızca mekân üretmekle kalmayıp, mekân üzerinde egemenlik kurarak varlığını sürdürdüğünü ifade eder.

3.3.2. Manuel Castells

Manuel Castells, İspanyol asıllı bir sosyolog olup, 1960'lı yılların sonlarında Amerika ve Batı Avrupa'da yaşanan büyük toplumsal hareketlerden etkilenmiştir. Bu dönemde, özellikle Amerikalı zencilerin, hak ettikleri yaşam koşullarına ulaşamamaları nedeniyle karşılaştıkları yoksulluk, yozlaşma ve ırkçılığa karşı duydukları öfke ile çeşitli protesto hareketleri ve ayaklanmalar başlamıştır. Ayrıca, kadınlar, öğrenciler ve çevre grupları da Vietnam Savaşı, sivil haklar, kentleşme ve çevre kirliliği gibi konularla ilgili yürüyüşler ve protestolar düzenleyerek toplumsal taleplerini dile getirmişlerdir. Bu toplumsal patlamalar, Castells'in toplumun yapısal dönüşümleri, kentleşme ve sosyal hareketler üzerine yaptığı çalışmaların temelini oluşturmuştur. Bu konuyu Slattey şöyle özetler:

Manuel Castells kolektif tüketim kavramıyla Marksizm'i güncelleştirmeye kentsel protestoyu bir sınıf analiziyle birleştirmeye ve farklı kentsel grupların devrimci potansiyellerini nihayetinde modern kapitalizmi zayıflatacak hatta yıkabilecek birleşik ve radikal bir protesto hareketine dönüştürmeye çalıştı. Paris'te bir profesör olarak kaleme aldığı kent sorunu adlı kitabı 1968 in işçi ve öğrencilerini gözlemlerken yazdığı bir kitaptır. Bu dönemde Castells in kitabı dönemin radikal grupları ve öğrenci grupları için teorik bir İncil haline geldi ve Castells'in yazıları tamamen yeni bir kentsel Marksist araştırma geleneğinin ortaya çıkmasına yol açtı (Slattey, 2008, s.291).

Castells kentleri araştırırken kentlerin yalnızca fiziki özelliklerine odaklanmayarak kentleri toplumsal ilişkilerin mekâna yansımaları olarak açıklamaktadır.

Kentlerdeki ticari faaliyetlerin ve sosyal ilişkilerin artmasıyla toplumsal eşitsizliklerin ve çatışmaların biçimlenmesine dikkat çekmektedir. Güllüpinar bu konuda şu açıklamaları yapmıştır:

Castells (1977) göre, kent, kolektif tüketimin ve işgücünün yeniden üretiminin sağlandığı mekânsal birimdir. Kentler, işgücünün yeniden üretimi için gerekli olan eğitim, sağlık, konut gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarının sağlandığı mekânlardır. Castells (1977: 237) kentsel olarak tanımlanan temel problemlerin toplu tüketim süreçleriyle veya işgücünün yeniden üretimi süreçleriyle ilgili olduğunu düşünmektedir. Eğitim, sağlık, ulaşım, konut, dinlenme gibi ihtiyaçların karşılanması emeğin yeniden üretimi için gereklidir. Devlet bu noktada işçilerin işe yeniden hazır hale gelmelerini sağlayacak şekilde aracılık eder. Örneğin, devlet temel sağlık hizmetleri, kamusal eğitim, toplu ve ucuz ulaşım, ucuz konut sunumu gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarını karşılayarak çalışanların ve ailelerinin yaşamlarını sürdürmesi ve çalışabilmesi için gerekli ihtiyaçları karşılamaktadır (Güllüpinar, 2012, s.16).

Castells'in göre, kent, kolektif tüketimin ve işgücünün yeniden üretiminin sağlandığı bir mekândır. Kentler, eğitim, sağlık, konut gibi temel ihtiyaçların karşılandığı alanlardır ve bu ihtiyaçlar emeğin yeniden üretimi için gereklidir. Castells, kentsel problemleri bu tüketim süreçleriyle ilişkili olarak değerlendirir. Devlet, işçilerin yeniden işe hazır hale gelmesini sağlamak için sağlık, eğitim, ulaşım ve konut gibi hizmetler sunarak, çalışanların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli ihtiyaçları karşılar.

3.3.3. John Urry ve Mekânları Tüketmek

John Urry bireylerin yaşadıkları mekân içerisindeki ilişkilerinden yola çıkarak yer sosyolojisine ilgi duymuştur. O birey ve kent mekânı arasındaki teması açıklayacak çalışmaların yapılmamasından ve bu alanın önemsenmemesinden yakındığı için mekanları tüketmek kitabını yazmıştır. Urry kitabı yazma sebebini şu şekilde açıklar:

Bu yüzden bu kitapta üç argümanı temellendirmeye çalışıyorum; birincisi yerin anlaşılmasının, bir dizi yeni araştırma teknikleri ve yöntemlerini gerekli kılan, karmaşık bir kuramsal ve ampirik görev olması; ikincisi çoğu toplumsal kuramın zaman mekân ve doğanın nasıl ilişkilendirileceğini bilmemeleri nedeniyle yerin doğası ile yeterince uğraşmamaları ve üçüncüsü yerlerin en azından kısmen tüketilmesi ve bu tür tüketim biçiminin görece çözümlenemez olarak kalması (Urry, 1999, s.11).

Kitapta, Urry mekânın anlaşılması için gerekli olan araştırmanın belirli bir kurama dayalı olması gerektiğini bunun yanında birey ve kent mekânı arasındaki ilişkinin önemsenmeyerek bu alana ilginin az olması ve uğraşma çabasının gösterilmemesi ve kitabın adından da anlaşılacağı üzere mekânın tüketilmesi hakkındaki düşüncelerini aktarmaya çalışmıştır. Gürhan bu konuyu şöyle yorumlamaktadır:

Gerek mekânların üretimi gerekse tüketimi tamamıyla toplumsal duruma göre değişmektedir. Çünkü her toplum kendi kültürüne ve yaşam tarzına göre mekân üretmekte ve mekânları kullanmaktadır. Konuyla alakalı olarak “Mekânları Tüketmek” adlı önemli bir eser vücuda getiren John Urry, eserinde mekân, yer, özne, kimlik, turist gibi kavramların yeni zamanlardaki anlamlarına, toplumsal konumlarına ilişkin bir analiz ortaya koymaktadır. Urry, mekân ile toplumsal hayat arasında doğrudan ilişki kurmakta, mekânın çok boyutlu incelenmesi gerektiğini, bu kavramın kültürel, siyasi ve sosyolojik kodlarının da okunması gerektiğini ve mekânsal olanın toplumsal olandan ayırt edilemeyeceğini ifade etmektedir (Gürhan, 2015, s.84).

Mekanlar bireylerin yaşayışlarına ve gereksinimlerine göre üretilir veya tüketilir. Mekânın üretimi ve tüketimi toplumların kültürlerine, yaşam şekillerine göre değişmektedir. Urry eserinde genellikle kent mekanları, bireyler, yer, kimlik konularına yer vermiştir. Urry mekanların farklı yönlerden ele alınma gerekliliğini destekleyecek biçimde araştırmalar yapmıştır. Urry kitabı ile ilgili öne sürmek istediği bazı konuları şu şekilde özetlemektedir:

Mekanları Tüketmek adlı kitabın başlığının dört savı göstermesi amaçlanmıştır. Birincisi yerler artan bir biçimde, malların ve hizmetlerin karşılaştırıldığı, değerlendirildiği, satın alındığı ve kullanıldığı tüketim merkezleri olarak yeniden yapılandırılmaktadır. İkincisi yerlerin kendileri bir anlamda özellikle görsel açıdan tüketilmektedir. Burada önemli olan hem ziyaretçiler hem de yerel insanlara yönelik çeşitli tüketici hizmetlerinin sağlanmasıdır. Üçüncüsü yerler kelimenin gerçek anlamında tüketilebilmektedir; İnsanların bir yere ilişkin anlamlı buldukları şey (endüstri tarih binalar yazın çevre), zaman içinde kullanılarak azaltılmakta bitirilmekte veya tüketilmektedir. Dördüncüsü yerelliklerin bazı kimlikleri tüketmesi de olasıdır; sonuçta böylesi yerler, gerçekten de neredeyse her şey in tüketildiği yerlere dönüşürler (Urry, 1999, s.11).

John Urry mekânların tüketimi kitabında 1970’lerden itibaren kent ve kent mekanlarının kullanımı ve değişimi ne odaklanmıştır. Bu zaman diliminde yerlerin ekonomik olarak nasıl değişim kaydettiğini ve toplumbilimle ne kadar etkileşime girdiğini açıklamaya çalışmıştır. Kapitalizm ve mekân ilişkisi bağlamında Urry, tüketim-yer ilişkisinin dört boyutunu şu şekilde açıklamaktadır: Yerler, giderek malların ve hizmetlerin sergilendiği, karşılaştırıldığı, satın alındığı ve kullanıldığı tüketim merkezleri olarak yeniden yapılandırılmaktadır. Bu yerler aynı zamanda görsel açıdan da tüketilmektedir. Burada önemli olan hem ziyaretçilere hem de yerel halkın çeşitli tüketici hizmetlerine erişebilmesidir. Yerler, endüstri, tarih, binalar ve çevre gibi anlamlı unsurlar aracılığıyla zamanla kullanılarak tüketilmekte ve değerleri azalabilmektedir. Urry, önceleri egemen olan sanayi kentlerinin tersine kimi tüketim kentlerinin gelişimine dikkat çekmektedir. Tüketim odaklı hale gelmeye başlayan kentlerde turizm amaçlı dönüşüm projeleriyle dinlenme, eğlenme mekânları ortaya çıkmaktadır (Akoğlan, 2023, s.8-9).

1980'li yıllarda yer kavramının değişimine dikkat çeken Urry önceki yıllarda sanayi kenti olan yerlerin sonralarda tüketim kentine dönüşmesine sebep olarak sanayi kentlerinin turizm kentlerine dönüşmesine bağlamaktadır. Genel olarak görünüş özelliklerinin işlevsel özelliklerden daha önemli olduğunu tüketimin arttığını öne sürmektedir. Sanayiden ziyade turizmin önem kaydettiğini ileri sürmektedir.

Her kentin kendine özgü karakteristik özellikleri bulunur. Bazı kentler turizmiyle, bazıları yeşil alanları ve iklimiyle, bazıları ise işlevselliği gibi farklı yönleriyle öne çıkar. "Çekim merkezi" kavramı da tam olarak bu noktada devreye girer; bir kentin hangi özelliği ön plana çıkıyorsa, o özellik kenti çekim merkezi haline getirir. Kent içindeki ekonomik gelişimi hedefleyen kentsel örgütlerde, bu çekim merkezlerinden yararlanarak, kentteki turist çekme ve ekonomik rant sağlama amacına yönelik teşkilatlanırlar. Özellikle turizm sektöründe, kentin tarihi ve kültürel değerleri önemsenererek, bu değerler ekonomik kazanç elde etmek için dönüştürülmeye çalışılır.

Ekonomik refahı artırmanın yollarından biri de kentin çekim merkezlerini geliştirmektir. Kent mekânı, farklı statüdeki gruplara yönelik olarak işlevsel bir şekilde düzenlenerek, çeşitli işlevlerle tüketime açılabilir. John Urry, mekân tüketimini büyük ölçüde ekonomik faktörlere bağlamıştır. Özellikle sanayi kentlerinin üretimin durması ve ekonomik zayıflama süreciyle birlikte, bu bölgelerin yeniden işlevlendirilmesi amacıyla kültürel turizm merkezlerine dönüştürülmesinin ardındaki ekonomik stratejilere dikkat çeker. Urry, sanayiden ziyade turizm sektöründen elde edilen gelirin, ekonomik rant sağlamak amacıyla nasıl daha fazla kâr merkezine dönüştüğünü analiz etmektedir. Bu süreç, kentlerin sanayi üretiminden kültürel ve turistik alanda ekonomik değer yaratma çabalarını yansıtan bir dönüşümü ifade etmektedir.

3.4. Mekân ve Kimlik

3.4.1. Mekân–Kimlik Etkileşimi İle İlişkili Temel Kavramlar

3.4.1.1. Mekânsal Algı

Mekânsal algı, kentte yaşayan bireylerin ve toplumların kenti, kente ait kültürel ve sosyal mekânları nasıl anladığını, anlamlandırdığını ve bu mekânlarla nasıl etkileşime geçtiğini tanımlayan bir kavramdır. Bu kavram, kent mekânlarının, bireylerin birbirleriyle ilişkileri ve kültürel faaliyetler aracılığıyla şekillendiğini vurgular. Mekânsal algı, aynı zamanda bireylerin, toplumların kültürel ve sosyal bağlamdaki etkileşimleri doğrultusunda, mekânları nasıl deneyimlediğini ve bu deneyimlerin mekânların anlamını

nasıl dönüştürdüğünü açıklar. Bireylerin yaşamış oldukları tecrübeler, bulundukları coğrafi ve sosyoekonomik konumlar, toplumların kültürel sermayeleri ve mekânsal düzenlemeler, mekânsal algıyı şekillendiren ana faktörlerdir. Bu bağlamda, her bireyin ve toplumun mekânı algılayış biçimi farklılık gösterir ve bu da kentlerin ve mekânların sosyal yapılarına dair farklı anlamlar ve yorumlar üretir.

Merleau-Ponty'ye (2008) göre, duyular ve bilişsel süreçler bir bütün olarak bedensel mekânsal bilincin özünü oluşturur; bu süreç, sadece yüzeysel imgelerle değil, tüm duyuların eşzamanlı etkileşimiyle şekillenir. Algılama süreci, insanın yaşamı boyunca gelişen kavramsal dünya ile duygusal, anlamsal ve kültürel boyutları içerir. Çevre-insan etkileşiminin temel öğelerinden biri olan mekânsal algılama, bireylerin mekânın fiziksel özellikleri hakkındaki bilgi düzeylerini belirler ve bu algı, mekânın değerlendirilmesinde kritik bir rol oynar. Kişinin mekânda geçirdiği deneyimler, mekânı hatırlama ve bu doğrultuda davranışlarını etkileme biçiminde önemli etkiler yaratır (Özen, 2006, s.39).

3.4.1.2. Mekânın Anlamı

Mekânda anlam, semantik ve fenomenolojik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınan önemli bir kavramdır. Bu konunun birçok farklı disiplin tarafından incelenmesi, anlamın farklı boyutlarının keşfedilmesi açısından dikkat çekicidir ve konuya duyulan ilginin arttığını göstermektedir. Anlam kavramı, çeşitli araştırma alanlarında önemli bir yer tutmaktadır; örneğin, sembolik antropoloji bağlamında, metafor çalışmalarında, yapısalcılık yaklaşımında, coğrafyada, mimarlıkta nesnelerin kullanımına ve işlevselliğine dair tartışmalarda, ayrıca psikolojide bireylerin davranışlarına eşlik eden semboller üzerinden mekânda anlamın etkisi üzerine yapılan araştırmalarda bu kavramın izlerini görmek mümkündür (Rapoport, 1990, s.35).

Mekânın anlamı, fiziksel özelliklerinden ziyade, bireylerde uyandırdığı duygular, çağrışımlar ve izlenimlerle şekillenir. Farklı bağlamlarda çeşitli anlamlar taşıyan mekânlar, tarihsel süreçlerde yaşanan olaylarla değer kazanabilir ve bireylerin mekân algısını etkileyebilir. Sosyal açıdan, bireylerin toplumsal aidiyet geliştirdiği mekânlar, sosyal etkileşim ve kimlik oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynar. Mekânlar, bireylerin davranışlarını yönlendirebilir; bazıları sosyalleşmeye olanak tanırken, bazıları bireysel izolasyona imkân sağlayabilir. Ayrıca, bireyin geçmiş deneyimlerine tanıklık eden mekânlar, ona duygusal anlamlar yükleyebilir. Çevre psikolojisi bağlamında

mekânın anlamı, yer kimliği, yere bağlılık ve yer duygusu kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır (Gustafson, 2001, s.47).

Mekân bireyin yaşam şeklini, kent kimliğini, kente ait duygularını yansıtan önemli bir kavramdır. Bu anlamda mekân yalnızca fiziki olarak değil yer hissi ve duygusu anlamlarında da önemli bir kavramdır. Bireylerin yaşadıkları mekanlar ve bu mekanların anlamları burada yaşayan bireylerin ve toplumların sosyal etkileşimlerini, iletişimlerini yönlendiren en önemli kavramlardan biridir. Toplumların gelenek, görenek, kültür değer ve tutumlarını etkileyen ve bireylerin özelliklerini bünyesinde barındıran yerdir. Mekân ve birey iç içe geçmiş bir bütündür. Lynch mekânın anlamı ile ilgili şunları söylemektedir:

Bu nedenle mekâna yüklenen anlam/anlamlar zamana, duruma ve kişilere göre değişmektedir. Mekânın anlamı, genelde fiziksel açıdan işaretlerle, malzemeyle, renklerle, biçimlerle, büyüklüklerle, mobilyalarla, peyzaj vb. somut öğelerin etkileriyle oluşmaktadır. Bu somut öğeler zihinsel haritalarda* yerini alırken psiko-sosyal durumlarla yorumlanarak hem kişilerin hem de kentlerin kolektif belleğinde mekânın anlamını oluşturmaktadır. Kişi ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreç sonucunda oluşan ve anlamlandırılan mekânlar çevresel imgelere dönüşmektedir. Kısaca bu çevresel imge de üç bileşenden: kimlik, yapı ve anlamdan oluşmaktadır (Lynch, 2010, s.8).

Birey, gündelik hayatında ne kadar yoğun olursa olsun, evine ve işine ne denli bağlı kalabiliyor ve bu mekanlara ayrı bir değer atfedebiliyorsa, aynı şekilde yaşadığı kente de benzer anlamlar ve değerler yükler. Bu durum, bireyin mekâna attığı anlamla doğrudan ilişkilidir. Birey ile mekân arasındaki ilişki yalnızca sembolik ve fiziksel ifadelerle açıklanamaz; bu ilişki aynı zamanda bilişsel ve duygusal süreçlerle de şekillenir.

Kent mekânı birey tarafından oluşturulur anlamlandırılır ve anlamlandırıldığı şekilde de kullanılır. Bu da demek olur ki bir yer birey tarafından adlandırılmadan hissedilmeden ve tanımlanmadan yer olamaz (Gierny, 2000, s.465). Bu açıklamaya göre mekânın oluşumu ve düzenlenmesinin sosyal ilişkilere, tecrübelere bağlı olduğunu düşünebiliriz. Rapoport kent ve kimlik ile alakalı görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

Anlam, bir kentsel mekâna kimlik kazandıran o çevrede yaşayanların doğrudan açıklayamadıkları, ama varlığının farkında oldukları bir şeye karşılık gelmektedir. Bu nedenle anlamın modern hareket içinde saf olarak enstrümental ve belirgin işlevinin çok ötesinde olduğuna ve anlamın doğanın nasıl işlediğini algılama da merkezi bir konumda olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu yüzden, fiziksel çevre, kıyafetler, eşyalar, binalar, bahçeler, caddeler, limanlar vb birçok şeyin grup kimliğinin, mekân kimliğinin oluşturulmasında ve kişilerin çevresindeki kültürü kabullenmesinde etkili olduğu dile getirilmektedir (Rapoport, 1990, s.15).

Kent mekânında yaşayan bireylerin o mekâna karşı olan hisleri, düşünceleri ve tutumları o mekânın anlamını oluşturmaktadır. Bu bakımdan mekânın anlamı kentleşme süreci içinde sosyal ilişkiler açısından da çok önemli bir kavramdır.

3.4.1.3. Aidiyet ve Yere Bağlılık

Aidiyet ve yere bağlılık bireyin yaşadığı kente ve kentte yaşayan topluluğa kültüre yakın hissetmesidir. Bu yakınlık ve aitlik hissi bireyin bulunduğu mekâna fiziki, duygusal ve kültürel olarak bağlantılı olması durumudur. Kente aidiyet ve yere bağlılık duygusu bireyin kimlik oluşumuyla, yaşam kalitesi ile ve sosyal etkileşimleriyle yakından ilişkilidir. Aydın bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

Aidiyet ve yere bağlılık insan davranışlarını belirleyen birtakım ihtiyaçlardır. Maslow, bu ihtiyaçların neler olduğunu ve hangi ihtiyaçların tatmininin diğerlerinden daha önce geldiğini hazırlamış olduğu İhtiyaçlar Piramidi ile açıklamaya çalışmış ve insan davranışlarının temelini bu hiyerarşiye göre açıklamıştır. Maslow'un İhtiyaçlar Piramidinde, ait olma/aidiyet gereksinimi, fizyolojik gereksinimler ve güvenlik gereksiniminden sonra gelmektedir. Genel anlamda kişinin/grubun kim olduğu, kimlerden olduğu, nereli olduğu vb. tanımlamalar aidiyet kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Aidiyet, toplum ve bireyin kendini konumlaması ve ayrıca kişinin kendini oraya ait hissetmesi ile gerçekleşen bir duygu ve durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her ne kadar toplum bireyi belli bir kimlikle tanımlıyorsa da birey kendini söz konusu kimliği oluşturan topluluğa dâhil/ait hissetmiyorsa, o kimliğe sahip olduğu söylenemez (Aydın, 1999, s.12).

Birey, yaşadığı kentteki mekânları kendisiyle özdeşleştirir ve bu mekânlarda kendinden bir şeyler bulduğunda, o mekâna aitlik duygusu geliştirmeye başlar. Kentin her parçasını, tıpkı bir puzzle 'ın eksik bir parçası gibi, kendisinin bir uzantısı olarak görür. Bu bağlamda, birey, yaşadığı kente ve kent mekânına karşı bir güven duygusu besler. Aileye duyulan aidiyet ise, bireyin ailesiyle kurduğu sevgi ve güven ilişkilerinden beslenir. Toplumsal aidiyet ise, bireyin içinde bulunduğu sosyal birliktelikler, ortak din, kültürel tutumlar ve faaliyetler aracılığıyla şekillenir. Aidiyet duygusu, bireyi hem önemli hem de güvende hissettiren bir güç sağlar. Öte yandan, aidiyet duygusunun eksikliği, bireyde yalnızlık, yabancılaşma ve benzeri olumsuz duyguların ortaya çıkmasına yol açabilir. Manzo kimlik oluşumunda aidiyet ve duyguların önemini şu şekilde açıklamaktadır:

Aidiyet ve yere bağlılık, benliğin oluşması, bireysel ve toplumsal kimliğin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Spencer, 2005). Bireyin bulunduğu kent/yere karşı hissettiği duygular benliği ile ilgili ipuçları vermektedir. Kente bağlılığın oluşması kentte yaşayan bireylerin kimliklerinin ve toplumsal kimliğin oluşmasında çok etkilidir. Aidiyet duygusu, yere ve mekâna bağlılık; yer, mekân, zaman, yaşantı, anılar,

aktiviteler, sosyal ilişkiler, psiko-sosyal gereksinimler, kimlik, simge ve semboller gibi bileşenler ve bütünde bireyin çevresine karşı geliştirdiği algı ile ilişkili olarak gelişmektedir. Kısaca bu duygular, birey ve çevre arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkinin, etkileşimin sonucu olarak gelişmektedir (Manzo, 2003, s.52).

Bireyin bulunduğu ortamda kendinden bir şeyler bulması ve o mekânın bir parçası olarak hissetmesi, aidiyet kavramını tam anlamıyla açıklamasa da bu duygunun oluşumu için genel bir çerçeve sunar. Birey ile kent arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, aidiyet duygusunun daha derinlemesine anlaşılabilirliğini söyleyebiliriz. Birey, yaşadığı kentle uyum içinde olmayı, kentle bütünleşerek onu sahiplenmeyi arzular. Bu süreç, bireyin kentteki yaşam alanını kendi yaşam alanı olarak seçmesiyle başlar ve burada duygular devreye girer. Birey, davranışlarını duyguları aracılığıyla şekillendirir. Sahiplenmek ve ait hissetmek, özünde duygusal bir deneyimdir. Eğer birey, yaşadığı kente ait hissetmezse, huzursuzluk ve mutsuzluk duyguları yaşar; bu da onu giderek hissizleştirir ve kentle yabancılaşmasına yol açar. Sonuç olarak, bu yabancılaşma duygusu, bireyin kenti terk etme isteğine dönüşebilir. Akbarishahab, bu durumu şöyle özetler:

Bir bütünün tamamlayıcısı veya bir parçası olmak, genel olarak aidiyet duygusunu; insan-mekân ilişkisinde ise mekânı sahiplenme ve mesken edinme isteği mekânsal aidiyet duygusunu ifade etmektedir. Kendini bir mekâna ait hissetmeyen birey, mekâna yabancılaşma ve orayı terk etme eğilimindedir. Bu bağlamda, aidiyet sosyal bağları ve ilişkileri güçlendirme potansiyeline sahiptir ve bireyde bir mekânda kalma/olma düşüncesini yaratır (Akbarishahab, 2022, s.136).

Kent incelenirken, o kentte yaşayan tüm toplumu ve sistemleri bir arada düşünmek önemlidir. Çünkü toplum, bir arada yaşayan bireylerden oluşur ve kentte yaşayan her birey, farklı duygu ve davranışlar sergileyebilir. Kentin niteliksel ve niceliksel özellikleri, bireylerin duygu ve davranışlarını doğrudan etkiler. Birey, kent içerisinde hem etken hem de edilgen bir rol oynar. Kentin dinamiklerine katkıda bulunurken, aynı zamanda bu dinamiklerden etkilenir. Birey, yaşadığı kenti içselleştirir ve kendini o kente ait hisseder. Bu aidiyet duygusu, bireyin kente karşı hissettiği yakınlık ve kopamama hissinden kaynaklanır. Eğer birey, kendini o kente veya mekâna ait hissetmezse, yalnızlaşabilir ve huzursuz olabilir. Bu durumda birey, toplumsal bağlardan soyutlanarak, daha izole bir şekilde hayatına devam etmek durumunda kalabilir. Bu konuda Kırlı Özer mekân, aidiyet ve yer kimliği ile ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

Aidiyetin mekanlarla ilişkisi: Kişinin kimlik tanımlaması kendisi, kendisine ait saydığı nesneler ve bazı alanlar ile diğerleri ve diğerlerine ait saydıkları arasında ayrımlar yapabilmesi ile gelişir. Dolayısıyla yer kimliği kendilik tanımlamasının bir alt yapısıdır. Yer kimliği hakkındaki algılama ve kavramlar, anılar, idealler, duygular, tutumlar, değerler, tercihler, amaçlar, davranışların idrak edilmesi ve her insanın günlük yaşamında

bulunan fiziksel ortamın karmaşıklığı-değişkenliği ile ilişkili deneyimlerdir. Çevre ile ilişkili bu algılama ve kavramaların merkezinde kişinin çevresel geçmişi (mekân, meydanların vb. geçmişi) ve buraların kişinin biyolojik, ruhsal toplumsal ve kültürel gereksinmelerine hoşnut edici bir araç olarak hizmet eden özellikleri bulunur. Sözü edilen bu algılama ve kavramalar kişi nin çevresi ile hem bilinçli hem de bilinçdışı düzeyde özel ve özgül bir iletişim kurmasını sağlar (Kırlı Özer vd., 2020, s.286).

Birey, kendini tanıırken, önemseydiği değerler, kıymet verdiği eşyalar, vakit geçirmekten zevk aldığı mekânlar ve hoşlanmadığı kavramlar üzerinden bir anlam inşa eder. Bulunduğu yerin seçiminde de kimlik etkisi önemli bir rol oynar. Kendilik algısı, yer algısını şekillendirir; bireyin kimliği, mekânla kurduğu ilişkiyi belirler. Bireyin anıları, deneyimleri, duygu ve düşünceleri, seçimleri ve davranışları, mekâna aidiyet duygusunun gelişmesinde belirleyici faktörlerdir. Mekâna aidiyetin arka planında, bireyin fiziki alanlarla ilgili geçmişi, biyolojik faktörler, sosyal ve psikolojik etmenler bulunmaktadır. Bu nedenle, kenti analiz ederken, o kentte yaşayan bireyleri ve onların yaşamlarını göz ardı etmek doğru olmaz. Kent, bireyler ve onların yaşantılarıyla bir bütündür. Bireyler, duyguları aracılığıyla davranışlarını yönlendirir ve yaşamlarını bu doğrultuda sürdürürler. Akbarishahab, mekân ve birey arasındaki ilişkiyi açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır:

Mekânı orada yaşayan insanlar ve diğer organizmalar ile bütün bir olgu olarak ele almak gerekmektedir. İnsanlar mekânda farklı duygu ve deneyimler yaşamaktadırlar. Böylece, mekânın niteliği insanların duygu ve deneyimlerini ve sonuç olarak davranışlarını etkilemektedir. Soyut ve somut olarak, mekânsal kalitenin artmasıyla birlikte bireyin mekândaki deneyimleri derinleşmekte ve anlam kazanmaktadır ve sonuç olarak, bireyde mekâna aidiyet duygusu gelişmektedir (Akbarishahab, 2022, s.136).

Birey, yaşadığı mekânda kendi özelliklerine ve duygusal ihtiyaçlarına uygun bir yaşam sürmeyi arzu eder. Bu, bireyin mekânda kendisinden bir şeyler bulmasına bağlıdır. Birey, bulunduğu mekânda kendine ait izler ve anlamlar keşfettiğinde, güvende olma ve rahatlık hislerini kazanır. Kent içinde gündelik yaşamını sürdürürken, birey, yaşadığı tecrübeler ve duygusal bağlarla kentle aidiyet duygusunu geliştirir. Bu süreçte, birey mekân içerisinde kendisinden ne kadar çok özellik ve yakınlık hissederse, o kadar rahat ve huzurlu hisseder. Mekânın bireye sunduğu duygusal ve psikolojik bağlantılar, onun mekânla kurduğu bağın güçlenmesine ve aidiyet duygusunun pekişmesine yardımcı olur. Şentürk ün bu konudaki düşünceleri ise şu şekildedir:

Aidiyet kavramı, farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak, aidiyet mekânsal boyutuyla “bireyin kendisini evindeymiş gibi hissetme”, “bireyin bulunduğu mekâna yüklediği anlam” (Akbarishahab, 2022, s. 136) ve “Bireyin bulunduğu mekânla duygusal bir bağ kurma” (Low, 1992, s.56) Aidiyet bireyin kente karşı zihninde uyanan bağlılık ve sevgi duygusudur. Kente aidiyet hisseden birey

kendini evindeymiş gibi rahat ve güvenli hisseder. Aidiyet bir bireyin kendisini bir yerin vazgeçilmez bir parçası olduğunu hissetmesidir. Soyut bir kavram olan aidiyet duygusu insanın temel gereksinimlerinden biri olup, bu gereksinim yerine getirilmediğinde bireylerde yalnızlık ya da anti-toplumsal davranışlar ortaya çıkmaktadır gibi tanımlar ile ifade edilmiştir (Şentürk, 2018, s.10).

Bireyin kendini evinde gibi hissetmesi kavramına baktığımızda evimizdeyken rahat ve mutluyuz. Birey yaşadığı kentten farklı bir kente gitse kendini oraya ait hissetmez ve yaşadığı yerdeki hazzı alamaz. Bu durum bize bireyin yaşadığı kent ile arasında oluşturduğu duygusal çizgiyi belirginleştirir. Tapdık ise kentsel mekân ve aidiyet ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir:

Kentsel mekânlara duyulan aidiyet bireysel seçimlere dayanıyor gibi görünse dahi; bireyin tek başına geliştirebileceği bir duygu değildir. Birey ile toplum arasında karşılıklı bir güvene ve etkileşime dayalı yazısız bir sözleşmenin olduğu söylenebilir. Birey ile kentsel alan uyumu hissedilen aidiyet duygusu için oldukça önemli bir yerdedir. Hagerty ve Patuskı (1995) tarafından tanımlanan ait olma duygusu, bir topluluğa katılma, değerli hissetme ve uyma olarak ifade edilmiştir. Yani bireyin kentsel alanla kurduğu ilişki ve ona uyum sağlayabilme duygusu kentsel aidiyetle ilişkilendirilebilmektedir. Kentsel alana hissedilen uyum kente ait özelliklerle (gelişmişlik, ölçek) ilgili olabileceği gibi kent paydaşlarının sahip olduğu demografik özelliklerle (doğduğu kent olma, kentte geçirilen yaşam süresi, cinsiyet, meslek, çalışma durumu) de ilgili olabilmektedir (Tapdık, 2021, s.55).

Özetle kentsel mekâna duyulan aidiyetin yalnızca bireysel bir tercih değil, toplumsal dinamiklerle şekillenen karşılıklı bir etkileşim süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bireyin kentle kurduğu ilişki, mekânsal özellikler kadar toplumsal bağlarla da şekillenir. Hagerty ve Patuskı 'nin ait olma duygusunu topluluğa katılma, değerli hissetme ve uyum sağlama çerçevesinde tanımlaması, kentsel aidiyetin bireyin sosyal çevresiyle olan etkileşimine dayandığını göstermektedir.

Ayrıca, bireyin kentsel mekâna uyumunun hem fiziksel hem de sosyal unsurlardan etkilendiği belirtilmiştir. Gelişmişlik düzeyi ve ölçek gibi kentsel özelliklerin yanı sıra, bireyin kentle kurduğu kişisel geçmiş, yaşam süresi ve sosyo-demografik faktörler de aidiyet hissini belirleyen önemli unsurlardır. Bu bağlamda, kentsel aidiyetin bireysel deneyimler kadar, kentte yaşayan diğer bireylerin ortak yaşantıları ve kimlikleriyle de şekillendiği söylenebilir. Aidiyet kavramı yalnızca bireysel olarak değil toplumsal olarak inşa edilen bir süreçtir. Birey kendini yaşadığı eve nasıl ait hissediyorsa yaşadığı topluluğa da ait olma ihtiyacı hissetmektedir.

3.4.1.4. Kendileme ve Egemenlik Alanı

Kendileme, bireyin kendini tanıma ve kimliğini anlamlandırma sürecidir. Birey, öz farkındalık ve iradesiyle yaptığı her eylemi, kendileme algısı doğrultusunda fark eder ve değerlendirir. Kişi, kendi kararlarını alırken ve gerçekleştirdiği davranışların sonuçlarını üstlenirken, özgür iradesi ve kendileme kavramından faydalanır.

Kendileme (Appropriation of space) kelime anlamı olarak birinin bir şeyleri kendi kendine yapması ve kendi yararına kullanması anlamını içermektedir. Kendileme, ortaya çıkan sürdürülebilir mekânsal çevrenin özelliklerini barındırmaktadır (Graumann, 2002, s.104). Bireyin yaşadığı yerde ki yaşamsal araçları mekanları yolları vs. tanınması ve ihtiyaçlarına göre kullanması durumudur. Bireyin mekânı kendilemesi mekânın bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde doğal olarak oluşturulmuş mekân anlamına gelmektedir bu kendileme algısı bir mekâna ait olmak kavramını açıklayan en gerekli şart olarak kabul edilmektedir (Lefebvre, 1995, s.165).

Kendileme kavramı psikoloji edebiyat veya farklı disiplinler açısından da değerlendirilmiştir. Bunun dışında kendileme kavramı fiziki sosyal ve bölgesel olarak ta açıklanmaya çalışılmıştır. Baktığımız zaman fiziki kendileme mekânsal olan kendileme dir. Sosyal kendileme bireylerin bulundukları mekânı sohbet iletişim ve etkileşim açısından tanımlamasıdır. Bölgesel kendileme ise örneğin bireylerin kendi memleketlerinde veya evlerinin bulunduğu bölgelerde kendilerini rahat hissetmesi ve güven içinde yaşaması anlamlarına gelmektedir.

“Kendileme sürecinin gerçekleşmesi için sahiplenme/mülkiyet önemli bir unsurken zorunlu bir koşul değildir” (Bilgin, 2011, s.177). Örneğin, bir kişi kiracı olarak yaşadığı bir evi benimseyebilir, hatta yıllarca yaşadığı bir mahallede ev sahibi olmadan da aidiyet hissedebilir. Benzer şekilde, sıkça ziyaret ettiği bir park, kütüphane veya kafe de o kişi için kişisel anlam taşıyan bir mekâna dönüşebilir. Bu durum, mekânsal aidiyetin yalnızca maddi sahiplikle değil, bireyin deneyimleri ve mekânla kurduğu duygusal bağ ile şekillendiğini gösterir. “Çünkü kentlere, sokaklara veya bazı genel mekânlara sahip olunamaz ancak bu mekânlara “kendimizden” bir şeyler katmak mümkündür. Bu durum kendilemenin somut olarak doğrudan mekânın kendisi ile ilgili olmadığını, mekânın anlamı ve onlarla kurulan ilişkilerle ilgili olduğunu göstermektedir” (Graumann, 1976’dan akt. Göregenli, 2010, s.124). Örneğin, bir kişi sürekli vakit geçirdiği bir parkta anılar biriktirerek orayı kişisel olarak anlamlandırabilir. Bir mahallede yaşayan bireyler,

o bölgeyi kendileri için özel kılacak etkinlikler düzenleyerek veya mekânın estetiğine katkıda bulunarak kendileme sürecine katılabilir.

Bu durum, mekânın fiziksel sahiplikten ziyade bireyin o mekânla kurduğu sosyal, kültürel ve duygusal ilişkilerle anlam kazandığını göstermektedir. Yani, mekâna "kendimizden bir şeyler katmak" onunla özdeşleşmeyi, o mekânı benimsemeyi ve orada bir kimlik oluşturmayı ifade etmektedir.

Bu bağlamda kendilemenin benlik ve kimliğin oluşumu ve gelişimi ile bir süreç olduğu da görülmektedir. Çünkü bu süreç sayesinde birey, tarihsel olarak biçimlendirilmiş olan insani işlevlerini ve yeteneklerini yeniden üretirken aynı zamanda da kendini üretir ve yaratır (Bilgin, 2011, s.177).

Birey yaşadığı mekânı benimserken bu bireyin geçtiği sokakları oturduğu parkları veya farklı mekanları kendi malı gibi sahiplendiği anlamına gelmemekle birlikte bireyin bu mekanlarda kendinden bir şeyler bulması ve kendinden bir şeyler katmasıdır. Mekânın kendilenmesi kavramı mekânda bireyin kendine ait semboller oluşturmasıdır. Bunun yanında mekâna bağlı olma hali birey ve fiziki çevre açısından bireyin mekâna karşı sorumluluk bilincinin gelişmesine etkide bulunur. “Bir mekânın kendilenmesi için ise üç unsur gerekmektedir: sahiplenme duygusu, korunan mekân ve yer aidiyeti” (İlgin ve Hacıhasanoğlu, 2006, s.60). Mekânın kendilenmesi, bireyin mekânda kendine ait semboller oluşturmasıdır. Bu süreç, bireyin mekâna olan bağlılığını artırarak sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlar. Mekânın kendilenmesi için sahiplenme duygusu, koruma bilinci ve yer aidiyeti olmak üzere üç temel unsur gereklidir.

“Mekânın korunması, kullanılan alanın sınırlarını çizen bir egemenlik duygusu oluşturur. Egemenlik alanı, bir birey ya da grubun kendisini güvende hissettiği ve dışarıya kapalı tuttuğu, mahremiyet ihtiyacını karşılayan, belirli sınırlarla çevrilmiş bir mekân olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, mekânın savunulması, sadece fiziksel bir sınır çizmekle kalmaz; aynı zamanda psikolojik ve duygusal bir güvenlik alanı yaratır. Hall ve Proshansky, Ittelson, Rivlin gibi akademik çalışmalarda da bu durum, mekânın sahiplenilmesiyle birlikte kişisel mahremiyetin güçlendiği ve kendilik duygusunun pekiştiği bir süreç olarak ele alınmıştır” (Hall, 1966, Proshansky, Ittelson, Rivlin, 1976’dan aktaran; Kalyoncu, 2006, s.29). Buradan sahiplenme duygusunun sadece fiziksel bir mekânın kontrolüyle ilgili olmadığını, aynı zamanda bireyin kendini güvenli ve aidiyet hissi içinde hissetmesini sağlayan bir psikolojik süreç olduğunu çıkarabiliriz.

Bu süreç hem bireysel hem de toplumsal bağlamda mekânın anlamını ve kullanımını derinlemesine etkilemektedir.

Egemenlik alanı, bir birey ya da grubun belirli bir mekânda kendini güvende hissettiği, dışarıdan müdahalelere karşı koruduğu ve bu mekânı kontrol ettiği alanı ifade eder. Bu kavram, genellikle bireylerin kişisel sınırlarını belirlediği, mahremiyet ihtiyacını karşılayan ve sosyal etkileşimlerden bağımsız olan bir mekânı tanımlar. Lang egemenlik alanı kavramına şöyle bir açı geliştirmiştir: “Egemenlik alanı kişilerce, kendisinin başkalarına karşı sınırlama düzenini oluşturma mekanizması olarak kullanılmaktadır ve bir yerin kişiselleştirmesini veya işaretlenmesini içermektedir” (Lang, 1987, s.148). “Bu işaretleme ve kişiselleştirme de o yerin kişi veya gruba ait olduğunun ilanıdır. Egemenlik alanı, toplum, küçük gruplar ve kişiler olmak üzere üç düzeyde oluşturulmaktadır” (Edney, 1976’dan akt: Solak, 2017, s.23).

Toplumlar ve bireyler arasındaki egemenlik alanları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bireylerin egemenlik alanları genellikle daha dar olup, bu daralma, bireylerin davranışlarının çevresel faktörler ve toplumsal normlar tarafından biçimlendirilmesi ve bazen baskılanması ile açıklanabilir. Bu durum, bireylerin sosyal ve fiziksel çevreleriyle etkileşimdeki sınırlılıkları ortaya koyar.

Öte yandan, toplumların egemenlik algısı, bulundukları kent mekânı, kentin kültürel yapısı, fiziki özellikleri ve kente özgü diğer dinamiklerle şekillenir. Kentin yapısı, bireylerin ve grupların bu mekânda nasıl yer aldığı, birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğu ve hangi sosyal sınırların belirlendiği gibi faktörler, toplumsal egemenlik anlayışını doğrudan etkiler.

Sosyolog John Urry’e göre, egemenlik algısındaki farklılıklar, belirli mekânların çeşitli işlevleri ve bu mekânlarda ortaya çıkan sosyal ilişkilerle ilişkilidir. Farklı mekânlar, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal boyutlarda da egemenlik anlayışını şekillendirir ve toplumsal yapının dinamiklerini yansıtır. Bu bağlamda, mekân ve toplum arasındaki ilişki ayrılmazdır. Urry, farklı türdeki mekânların, mekânsal ilişkilerin ya da mekânsallaşmaların varlığını savunur ve “yalın” bir mekânın mümkün olmadığını ileri sürer (Urry, 1999, s.72)

Mekânların büyüklükleri ve alanları farklı olsa da toplum ve mekân birbirinden ayrılamaz ve bir bütün şeklinde ele alınmalıdır. Urry’e göre mekân toplum tarafından

üretilir ve bu yüzden Urry mekânsal olanın aynı zamanda toplumsal olduğunu ileri sürmektedir. Solak bu konu ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Egemenlik alanı, mahremiyet ve anlam aidiyetin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Bir yeri sahiplenme ile o çevrede egemenlik alanı kurulmaktadır. Bu egemenlik alanının içselleştirilmesi ve kişiselleştirilmesi ile kendileme gerçekleşmekte, mekân, aidiyet ve kimlik birbirini şekillendirmektedir. Yaşanan mekânla kurulan bu karşılıklı ilişki sonucunda ise o yerin kişi tarafından kendinin kılınması ortaya çıkmaktadır (Solak, 2017, s.22-23).

Buradan mekânın birey ve toplum açısından sadece bir fiziksel yer değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve toplumsal ilişkilerle iç içe geçmiş bir olgu olduğunu anlayabiliriz. Mekân, bireyin kendisini bulduğu ve tanımladığı bir alan haline gelmektedir ve bu süreç, toplumsal ve bireysel kimliklerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Gerekçesi:

Duygular davranışlara eşlik eden önemli tecrübelerdir. İnsanı belli hareketlere yönlendirebilen duyguların, gereksinimlerle doğrudan bir ilişkisi söz konusudur. İhtiyaçların karşılanma düzeylerine bağlı olarak farklı duygular ortaya çıkmaktadır. Bunların niteliği ise gereksinimlerin bir karşılık bulup bulmamasına göre, bireyde haz ya da elem duygularını açığa çıkaracak şekilde değişebilmektedir. Duygulara dair yapılan tanımlamalar duyguların gelişimleri, derinlik düzeyleri, süreklilikleri ve çeşitlilikleri gibi pek çok faktöre göre şekillenmiştir. Günlük yaşam içerisindeki pek çok davranışın öncesinde veya sonrasında duygusal -düşünsel -fizyolojik faktörlerin bulunması neredeyse kaçınılmazdır. Bu bağlamda Cüceloğlu'nun da vurguladığı üzere; “Duygulardan arınmış bir yaşam tasvir etmek çok zordur” (Cüceloğlu, 1998, s.63). İnsan yaşamının her anında duygular hep başrolde olmasına rağmen akademik çalışmalarda bu kadarda önemsenmeye değer bir konu olarak görülmemiştir. İlk başlarda üzerinde fazla durulmayan duygu kavramı zamanla araştırılmaya ve hakkında konuşulmaya başlanan bir ifade haline gelmiştir. Çünkü insanın hayatın merkezinde bulunan duygularından soyutlanması ve onlar yokmuş gibi yaşaması mümkün değildir. Dolayısıyla son dönemlerde duygu sosyolojisine olan ilgi artmaktadır.

Bu çalışmada duygular ve kent ilişkisi ele alınmıştır. Kentin mekânsal, ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal yönlerine ek olarak duygusal bir boyutunun olduğu söylenebilir. Buradan hareketle çalışma kent ve duyguların karşılıklı ilişkisine odaklanmaktadır. Kentin duygusal boyutlarını neler olduğu, duyguların kent algısında nasıl etki ettiği, kent- birey ilişkisinde duyguların rolünün neler olduğu çalışmanın açığa çıkarmaya çalıştığı diğer konulardır. Diğer bir deyişle çalışmanın ana konusu kent mekânı ve duygular arasındaki etkileşimdir. İnsanları belirli mekânlara çeken ve o mekâna aidiyet hissedilmesinde etkili olan psikolojik unsurun duygular olduğu söylenebilir.

İnsanların keyif aldıkları ve içinde bulunmak istedikleri mekânlar, aidiyet gelişimine yardımcı olur. Kente aidiyet duymak, insanlara anlamlı görünen alanlarla oluşur.

İnsanların kendileriyle özdeşleştirdikleri, kendilerini bir parçası olarak hissettikleri ve sevgiyle hatırladıkları mekânlar, çok özledikleri iyi mekânlardır. Taşınma, terk etme veya yıkım sonrasında, bir mekânın sakinleri o mekânı özleyebilir, bir kayıp hissi yaşayabilir hatta onlar için yas bile tutabilir. Buradaki insanın hissettiği genel kayıp hissine bir göndermeden ötedir; derin bir bağın sona ermesinden kaynaklanan güçlü bir üzüntüdür. Bu bilgilerden hareketle araştırmamızın konusu kente ilişkin duygulardır. Yani kenti özümsemiş, deneyimlemiş veya deneyimleyen bireylerin kentle ilgili duygularıdır. Örneğin çalışmanın örneklemi olan Mardin özelinde düşünersek Eski Mardin ve Yeni Mardin’de yaşayan ve bu kentsel mekânları deneyimleyen yerli halkın hissettikleri duyguların neler olduğu ve bu duyguların kent ile aralarında nasıl bir bağ oluşturduğu açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı insanın yaşam alanını oluşturan kenti duygular bağlamında ele almaktır. Bireyin yaşadığı sevgi, üzüntü, mutluluk, özlem gibi duyguların nasıl kentsel mekanla özdeşleştiklerini anlamak çalışmanın amaçları arasındadır. Kente yüklenen duygusal anlamlar kentsel mekân tercihinde etkili olmakta hatta bütün kent mekânına duygusal anlamlar yüklenildiği de görülmektedir. Araştırma kentli insanların yaşadıkları mekânla alakalı duygu durumlarının analiz edilmesi, bu duyguların nasıl ortaya çıktığı kent ve kimlik etkileşiminin nasıl olduğu, insanların yaşadıkları kenti deneyimlerken ne tür duygular içinde sürüklendiği, duygu durumlarının neye göre değiştiği ve en önemlisi yaşadıkları kentin farklı alanlarında yaşadıkları hislerin, duyguların değişimini incelerken bunu aynı zamanda kent mekânının duygular bağlamında incelenmesi şeklinde konu edinmiş olmasıdır. Kentin duygularına ulaşmak ve her kentin bireylerinde bıraktığı duyguların nasıl farklılaştığını Mardin kenti özelinde ortaya çıkarmak çalışmanın ana amaçlarından biridir.

Bu bağlamda duygular kentsel mekân tercihlerinde etkili midir?

Bireyler için kentin/kentsel mekânın barındırdığı anlamlarda duygular ne kadar etkilidir? Gibi sorular çalışmanın cevaplamaya çalıştığı ana konulardır.

4.3. Araştırmanın Önemi ve Literatüre Katkısı

Literatüre baktığımızda kent ve duygu arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar literatürde çok az yer almaktadır. Akbarishahab'ın (2022) yaptığı “İnsan Ölçeğinde Tasarlanan Kentsel Mekanlar ve Kent Sakinlerinin Aidiyet Duyguları Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışması, Dirimeşe'nin (2022) “Duygu ve Zekâ Kavramlarına Sosyolojik Bakmak” çalışmaları örnek verilebilir. Ancak tam manada kent ve duygu arasındaki dinamikleri açıklayan çalışmaların olmayışı bu araştırmayı yapmaya teşvik unsuru olmuştur.

Yerli yazında ise hemen hemen böyle bir konunun çalışılmadığı görülmektedir. Sadece bu konuda Gürhan'ın (2024) yaptığı “Kentsel Dönüşümü Duygular Üzerinden Yeniden Düşünmek: Diyarbakır Suriçi Örneği” adlı çalışması bulunmaktadır. Adı geçen çalışmanın kent ve duygu ilişkisine yönelik bir çalışma olmasının yanı sıra kentsel dönüşüme odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmanın önemi ise sadece Mardin kenti üzerinden kent ve duygu ilişkisini sosyolojik açıdan ele alarak akademik literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaya çalışmasıdır. Çalışmada insan, kent ve mekân ilişkisi duygular bağlamında ele alınmıştır. Yerli yazındaki bu eksikliğin giderilmesi açısından çalışma özgün bir değere sahiptir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kapsamı

Araştırmanın kapsamı Mardin'de farklı mahallelerde yaşayan farklı yaş gruplarındaki insanlardan oluşmaktadır. Araştırmanın Mardin'in genelinde yaşayan yerlilerden oluşmaması araştırmanın sınırlılıklarındandır.

4.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma deseni nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasıdır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme yöntemi bir “bütünsel yorumlama” yöntemidir. Görüşmeden elde edilen küçük veri parçalarının ötesinde tüm veriler “büyük resmi” yani araştırmanın ana temasını oluşturur” (Büyüköztürk vd., 2018, s.158). Çalışmada veri toplama süreci için yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Analizlerin kolaylığı görüşülene kendini ifade etme

imkân gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları” bulunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018, s.158). Bu bağlamda çeşitli yaş gruplarından ve Mardin kentinin farklı mahallerinde yaşayan 32 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Kar topu örneklem tekniği kullanılarak daha fazla nitelikte katılımcılara ulaşılarak çalışma zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca katılımlı gözlem yapılarak verilerden daha kesin sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada Eski Mardin ve Yeni Mardin olarak tabir edilen mekanlarda yaşayan bireylerle görüşülerek elde edilen bilgilerden hareketle kent içerisinde yaşayan bireylerin duygularının kent ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada katılımcı gözlem tekniği de kullanılmıştır. Katılımlı gözlem Eski Mardin ve Yeni Mardin’de yaşayan yerlilerle görüşürken aynı zamanda orada geçirilen vakit içerisinde, onların yaşam stillerini inceleyerek, davranışlarını doğrudan gözlemleyerek onların mekân seçimlerinde duygularının etkisini, bulundukları mekanlarda mutlu olup olmadıklarını, mekânın duyguları üzerindeki etkileri hakkında daha derinlemesine veri toplanmasını sağlamıştır. Yapılan bu gözlem ve görüşmeler konunun daha derinlemesine araştırılmasına ve araştırmanın sağlam verilere dayanmış olması açısından araştırmayı geçerli kılmıştır.

Araştırmanın veri analizi yapılırken araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yapılarak betimsel yaklaşımdan faydalanılmıştır. Araştırma verileri betimsel yaklaşımla olduğu gibi aktarılmış ve bunun yanında araştırmanın daha iyi anlaşılması açısından nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak adına sistematik analizde yapılmıştır. Araştırma yapılırken aynı zamanda katılımlı gözlemde yapıldığı için veri analizi yapılırken araştırmaya araştırmacı kendi yorumlarını da eklemiştir. Böylece araştırmada araştırmacının aktif rol alması ve araştırmanın daha anlaşılır olması da amaçlanmıştır.

Çalışmanın yapılabilmesi için Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 08.11.2023 tarihli ve 11. oturum 23 no’lu karar ile gerekli etik kurul izni alınmıştır.

4.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini en az 15 yıldır Mardin’de yaşayan bireyler oluşturmuştur. Örneklemi ise 30-60 yaş aralığındaki 32 kişidir. Kartopu örneklem tekniği ile bulgular elde edilmiştir. Araştırma süreci içinde daha önce ulaşılan kişilerin önerilerinden yola

ıkılarak listeye daha fazla kişi dahil edilerek liste kartopu gibi büyütülmüştür. Daha sonraki araştırmalarda ise bu listedeki ön plana çıkan ve daha kritik bilgiler elde edilen kişileri seçmek daha kolay olur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri

Bu bölümde, araştırmanın yürütüldüğü Mardin kentinin Eski Mardin ve Yeni Mardin olarak adlandırılan semtlerinde ikamet eden bireylerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ele alınacaktır. Bu kapsamda, araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş grubu, doğum yeri, meslek ve Mardin’de yaşama süreleri gibi temel demografik özellikleri analiz edilecektir. Bunun yanı sıra, bireylerin mekânsal tercihleri üzerinde duygusal faktörlerin etkisi ve Mardin’de yaşamayı tercih etme nedenleri de ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

5.2. Katılımcıların Yaşları ile İlgili Bilgiler

Araştırmada 30 ve 60 yaş arası katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış olup sonuçlar aşağıda gösterilmiştir;

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Grupları

Yaş Grupları	Sayı	%
30-35	6	18,75
35-40	5	15,62
40-45	6	18,75
45-50	5	15,62
50-55	5	15,62
55-60	5	15,62
Toplam	32	100.0

Katılımcıların yaş ortalamalarına genel olarak bakıldığında 30-35 yaş aralığının %18,75, 35-40 yaş aralığının %15,62, 40-45 yaş aralığının %18,75, 45-50 yaş aralığının %15,62, 50-55 yaş aralığının %15,62, 55-60 yaş aralığının ise %15,62 oranında olduğu görülmektedir. Araştırmada toplamda 32 katılımcı ile görüşülmüştür. Görüşmelere bakıldığında genellikle orta yaş grubu ve ileri yaş gruplarıyla görüşüldüğü ortaya çıkmaktadır.

5.3. Katılımcıların Cinsiyetleri Hakkındaki Bilgiler

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	15	46,87
Erkek	17	53,13

Toplam	32	100,00
---------------	----	--------

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyetlerine bakıldığında araştırmanın %46,87'sinin kadın katılımcılardan, %53,13'ünün ise erkek katılımcılardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Araştırmada 15 kadın 17 erkek katılımcı ile görüşülmüştür. Araştırma da daha sağlam verilere ulaşılması açısından hem erkek hem kadın katılımcılar ile görüşülmüştür. Toplamda 32 katılımcı ile görüşülmüştür. Görüşmelere bakıldığında erkek katılımcıların görüşmelere katılma oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

5.4. Katılımcıların Doğum Yerleri

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılardan 28'i Mardin doğumlu olup, geri kalan 4 katılımcı ise Batman, Yozgat, Amasya ve Diyarbakır gibi farklı illerden Mardin'e yerleşmiş bireylerden oluşmaktadır. Genel dağılıma bakıldığında, araştırmanın büyük ölçüde Mardin'in yerli halkı ile gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Elde edilen veriler doğrultusunda, Eski Mardin'de görüşülen tüm katılımcıların doğup büyüdüğü yerin Mardin olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, farklı illerden gelen katılımcıların tamamının Yeni Mardin'de ikamet ettiği belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların büyük bir kısmının kırsal bölgelerde doğup daha sonra Yenişehir bölgesine yerleştikleri görüşmelerden elde edilen önemli bulgulardan biridir.

5.5. Katılımcıların Öğrenim Durumları

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Bilgileri

Öğrenim Durumu	Sayı	%
Okuma Yazma Bilmeyen	3	9,37
İlk Okul Mezunu	9	28,12
Orta Okul Mezunu	5	15,62
Lise Mezunu	2	6,25
Üniversite Mezunu	13	40,62

Toplam	32	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %9,37, ilkokul mezunlarının oranı %28,12, ortaokul mezunlarının oranı %15,62, lise mezunlarının oranı %6,25, üniversite mezunlarının oranı ise %40,62 olduğu görülmektedir. Eski Mardin’de ikamet eden bireylerin eğitim seviyelerinin görece düşük olduğu ve kırsal yaşamı tercih eden kesimden oluştuğu söylenebilir. Buna karşılık, Yeni Mardin’de yaşayan bireylerin büyük ölçüde daha yüksek eğitim seviyesine sahip olduğu ve ağırlıklı olarak kamu sektöründe çalışan memur kesiminden oluştuğu gözlemlenmektedir.

5.6. Katılımcıların Mesleki Durumları

Tablo 4. Katılımcıların Meslek Bilgileri

Meslek Bilgileri	Sayı	%
Öğretmen	5	15,62
Esnaf	8	25
Hemşire	2	6,25
Doktor	1	3,12
İşçi	3	9,37
Madenci	1	3,12
Muhasebeci	1	3,12
Öğrenci	2	6,25
Ev Hanımı	3	9,37
Polis	2	6,25

Akademisyen	2	6,25
Memur	2	6,25
Toplam	32	100,00

Araştırmaya katılan katılımcılara bakıldığında %15,62' sinin öğretmen, %25' inin esnaf, %6,25'inin hemşire, %3,12'sinin doktor, %9,37'sinin işçi, %3,12'sinin madenci, %3,12'sinin muhasebeci, %6,25'inin öğrenci, %9,37'sinin ev hanımı, %6,25'inin ise polis olduğu görülmektedir. Bulgular incelendiğinde, Eski Mardin'de yaşayan yerli halkın eğitim seviyelerinin görece düşük olduğu ve bunun ekonomik geçim kaynaklarıyla doğru orantılı olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin düşük olması, bireylerin ekonomik faaliyetlerini de şekillendirmekte ve genellikle geleneksel geçim kaynaklarına yönelmelerine neden olmaktadır.

Katılımcılardan biri bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Eskiden herkes burada yaşırdı. Şimdi ise herkes Yeni Mardin’e taşınmak istiyor. Orada yaşayan akrabalarımız var ve zaman zaman onları ziyaret ediyoruz. Ancak, hem yüksek yaşam maliyetlerinden şikâyet ediyorlar hem de Eski Mardin’in atmosferini daha çok beğendiklerini söylüyorlar. Tabi buradaki evler bahçeli havadar kapalı kafes gibi değil. Biz buraya alışkınız ve geçimimizi burada sağlıyoruz. Yeni Mardin’deki evler oldukça pahalı. Burada yaşamak bizim için daha uygun; alışveriş yaptığımız yerler, komşularımız, akrabalarımız her şey burada” (G1, Kadın, 43, Ev Hanımı).

Katılımcı, Eski Mardin ile Yeni Mardin arasındaki yaşam tarzı ve ekonomik farklılıkları vurgulamaktadır. Katılımcı, Eski Mardin'deki yaşamın daha geleneksel ve yerel ilişkilerle şekillendiğini belirtirken, Yeni Mardin’in modernleşen yapısının ve artan yaşam maliyetlerinin bireyler üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bu, Eski Mardin'de yaşayanların daha yakın sosyal ağlarla bir yaşam sürdüğünü, alışveriş ve diğer günlük aktivitelerde toplumsal bağların daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Ayrıca katılımcı Mardin evlerinin yapısının yaşam faaliyetleri için çok uygun olduğunu da belirtmektedir. Evlerin daha geleneksel ve doğal olmasına dikkat çekmektedir. Dalkılıç ve Aksulu bununla ilgili şöyle bir bilgi vermiştir:

“Mardin evleri, avlu, teras, dam, eyvan, revak, balkon gibi çok amaçlı mekanlar ile ahır, kiler ya da mutfak ve varsa diğer ıslak hacimlerin de dahil edilebileceği özelleşmiş mekanlardan oluşan bir bütündür” (Dalkılıç ve Aksulu, 2004, s. 318).

Katılımcı Yeni Mardin’deki yüksek kira ve yaşam maliyetlerinin, oraya taşınmak isteyen ancak mevcut yaşam tarzından memnun olan bireyler için bir engel oluşturduğunu da belirtmektedir. Eski Mardin’deki düşük maliyetli yaşam, katılımcının yerleşik düzenini sürdürme isteğini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Buradan, bireylerin mekân seçimlerinde ekonomik faktörlerin yanı sıra, sosyal bağlılıklar ve alışkanlıkların da önemli bir rol oynadığını anlayabiliriz.

Katılımcının söyledikleri, yerleşim yeri tercihlerini yalnızca ekonomik nedenlere değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, sosyal ağlar ve yaşam tarzı gibi daha geniş bir çerçevede değerlendirmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yerel toplulukların değişen kentleşme süreçlerine nasıl tepki verdiği ve eski ile yeni arasındaki farkların toplum üzerinde nasıl etkiler yarattığı konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Urry mekânın fiziki ve toplumsal yönünü “Mekanları Tüketmek” adlı kitabında şu şekilde açıklamıştır:

Mekânsal olan, farklı bir genel yasalar dizisi kurulabilecek biçimde toplumsal olandan ayrılamaz. Bunun nedeni mekânın tek başına genel etkiler taşınamamasıdır. Mekânsal ilişkilerin önemi, söz konusu toplumsal nesnelerin özel karakterlerine bağlıdır. Böylelikle mekânsal ilişki, genel bir etkiyle sınırlandırılmaz; sadece söz konusu toplumsal nesnelerin belirli ayırt edici özellikler ya da güçler taşımaları nedeniyle, etkide bulunur. Yalın mekân yoktur, sadece farklı türden mekanlar, mekânsal ilişkiler veya mekânsallaşmalar vardır (Urry, 1999, s.97).

Görüşmelerden hareketle, Yeni Mardin’de ikamet eden katılımcıların, Eski Mardin’de yaşayanlara kıyasla daha yüksek eğitim seviyesine sahip olduğu ve genellikle üst düzey kamu çalışanlarından oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda, görüşme yapılan katılımcılar şu şekilde açıklamalarda bulunmuşlardır:

“Şu anda Yenişehir Mahallesi’nde ikamet ediyorum. Bulunduğum mahalle, diğer mahallelere göre daha sakin, güvenli ve nezih bir yerleşim alanı. Oturduğumuz evin çocuk odası salonu oturma odası ayrı ayrı ve yaşam alanı olarak daha konforlu. İnsan iş ve ailesi için bazı sevdiği şeylerden vazgeçmek zorunda kalıyor. Gençliğim eski Mardin’de geçti. Tabi oraların verdiği huzur başka. Komşuluk akrabalık daha güzel. Burada maalesef öyle bir durum yok. Ayrıca, Yeni Mardin’de çalışıyorum ve burası, işime gidip gelmem açısından daha elverişli.

Burada ulaşım, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve sosyal faaliyetlere erişim açısından büyük kolaylıklar sağlanıyor” (G2, Erkek, 42, Öğretmen).

Katılımcının ifadesi, Yeni Mardin’de yaşamın hem fiziksel hem de sosyal açıdan daha avantajlı olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı, Yenişehir Mahallesi’ni diğer mahallelere göre daha sakin, güvenli ve nezih bir yerleşim alanı olarak tanımlamaktadır. Açıklamalarıyla, Yeni Mardin’in daha düzenli ve modern bir yaşam sunan bir çevreye sahip olduğunu, bu bölgedeki yaşam kalitesinin daha yüksek olduğunu söylemektedir.

“Genellikle site şeklinde oluşturulan kentsel dönüşüm alanlarında yaşayanlar, sınırları dışındaki yaşam ile yabancılaşmaktadır. Etnik ya da aynı gelir grubundaki ailelerin oluşturduğu homojen gruplar, güvenliğin yanı sıra aidiyet, kimlik ve ayrıcalıklı yaşam talebiyle bu siteleri tercih etmektedir” (Akalin, 2016, s.927-929).

Ayrıca, katılımcı iş yaşamı açısından da Yeni Mardin’in avantajlarını dile getirmektedir. Ulaşımın daha kolay olması, sağlık hizmetlerine hızlı erişim ve sosyal hizmetlerin daha erişilebilir olması, Yeni Mardin’in sunduğu yaşam kolaylıklarının başlıca unsurlarını oluşturuyor. Bu ifadeler, Yeni Mardin’in altyapısının ve kamu hizmetlerinin daha gelişmiş olduğunu, bu nedenle daha eğitilmiş ve kamu sektöründe çalışan bireylerin tercihi olabileceğini göstermektedir.

Katılımcının sözlerinden, yeni yerleşim alanlarının sunduğu olanakların, yaşam tercihlerindeki temel faktörlerden biri olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu, mekân seçimlerinin yalnızca ekonomik koşullar ve sosyal bağlarla değil, aynı zamanda sunulan hizmetlerin ve yaşam kolaylıklarının da etkisi altında şekillendiğini gösterir.

Katılımcı, Yeni Mardin’in daha modern bir yaşam alanı sunduğunu ve bu özelliklerin, bireylerin yerleşim tercihlerinde önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir. Bu durum, kentsel dönüşüm ve modernleşme süreçlerinin, yerel halkın yaşam biçimlerini ve tercihlerini nasıl dönüştürdüğü hakkında bilgi vermektedir.

“Yenişehir’de ikamet ediyorum. Buradan bir daire aldım ve taşındım. Çocuklarımın eğitim imkanlarına daha kolay erişebilmesini göz önünde bulundurdum” (G11, Erkek, 46, İşçi).

Bireylerin eğitim seviyeleri, meslekleri ve yaşam şekilleri, mekân seçimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bireylerin yaşam tercihlerinde ekonomik faktörlerin yanı sıra duygusal unsurların da rol oynadığı düşünülebilir..

Manuel Castells, mekânla içinde gerçekleşen toplumsal süreçleri ayırarak kent mekânında, hem kentsel olarak örgütlenmiş toplumsal ilişkileri, hem de devletin kolektif olarak örgütlediği tüketim kalıplarını içeren süreçlerin yer aldığını belirtmiştir. Kentin tanımlayıcı özelliği ise, mekânın kullanımı, toplumsal ilişkileri ve kapitalist üretim için gerekli olan emek gücünün yeniden üretimidir (Castells, 2002'den akt: Özdemir, 2012, s.167).

Ekonomik nedenler, bireylerin yaşam koşullarını ve tercihlerini şekillendirirken, duygusal faktörler de bu kararları yönlendiren bir diğer etkidir. Bu durum, yerleşim yeri seçiminde sadece maddi olanakların değil, aynı zamanda bireylerin sosyal ve ailevi önceliklerinin de belirleyici olduğunu göstermektedir.

5.7. Yeni Mardin'de Yaşamayı Seçmek: Kişisel ve Çevresel Etkenler

Kent yaşamı, bireylerin toplumsal ilişkiler ağını yeniden yapılandığı ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı bir mekânsal örgütlenme biçimi olarak, modern toplumların sosyal dinamiklerini ve ekonomik yapısını etkileyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Nüfus yoğunluğu, iş bölümü ve uzmanlaşmanın artışıyla birlikte kentler hem üretim hem de tüketim süreçlerinin merkezine yerleşerek bireylerin ekonomik rollerini, yaşam biçimlerini ve sosyal etkileşim biçimlerini dönüştürmektedir. Kentsel ortamda sosyo-ekonomik eşitsizlikler daha görünür hale gelirken, bireylerin toplumsal konumları da ekonomik sermaye, kültürel birikim ve mekânsal aidiyet gibi unsurlar çerçevesinde yeniden tanımlanmaktadır. Kent sadece fiziksel bir yerleşim alanı değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin biçimlendiği, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı ve toplumsal yapının sürekli olarak yeniden üretildiği dinamik bir yaşam alanı olarak değerlendirilmelidir.

Metropolisteki uyaran zenginliği nedeniyle, insanlar çekingenlik ve duygular karşısında kayıtsızlık tavrı geliştirmek zorundadır. İnsanlar, bu tür bir tavır geliştirmeselerde, yüksek nüfus yoğunluğunun yarattığı deneyimlerle başedemezlerdi. Kent kişiliği çekingen, mesafeli ve bıkkındır. Aynı zamanda kent bireylere farklı tür bir kişisel özgürlük sağlamaktadır. Küçük ölçekli cemaat ile karşılaştırıldığında modern kent bireylere ve onların kendilerine özgü iç ve dış gelişimlerine ortam sağlar. Son derece geniş ilişkiler yayılımı içine yerleştirilen bireylerin benzersiz gelişimlerine izin veren, büyük kentin mekânsal biçimidir (Urry, 1999, s.20).

Katılımcıların Yeni Mardin'de yaşamaya devam etme sebepleri incelendiğinde, görüşmelerde aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır:

“Eşimin tayini dolayısıyla burada ikamet ediyoruz. Sağlık, ulaşım hizmetleri ve sosyal faaliyetlere daha kolay erişim sağlamak için bu bölgede yaşamaktayız” (G22, Erkek,

37, Polis).

“Yeni Mardin’deki Yalım Mahallesi’nin daha sakin olması, yakınlarımızın burada bulunması ve buradan ev almış olmamız sebebiyle burayı tercih ediyoruz” (G27, Kadın, 34, Hemşire).

“13 Mart Mahallesi’nde oturuyorum. Mücbir sebeplerden dolayı burada yaşıyorum. Eğer imkânım olsa köyde yaşardım, ancak mecburen buradayım” (G17, Erkek, 47, Akademisyen).

Genel olarak yapılan görüşmelerde, katılımcıların Yeni Mardin’de yaşama sebepleri arasında mecburi sebeplerin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Katılımcılar, çoğunlukla iş veya ailevi durumlar gibi dışsal faktörler nedeniyle bu yerleşim yerini tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Açıklamalara bakıldığında, katılımcıların Yeni Mardin’de yaşamayı seçmelerinin, daha çok zorunluluklar ve dışsal faktörler tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çeşitli katılımcılar, ikamet ettikleri yerin seçimini genellikle iş değişiklikleri eşinin tayini, devlet görevlisi olarak çalışma veya hizmetlere sağlık, ulaşım ve sosyal faaliyetler erişim kolaylığı gibi pragmatik sebeplerle ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra, bir katılımcı yerleşim tercihinin köyde yaşamayı arzulamasına rağmen, şehirde yaşamaya mecbur kalmış olmasını dile getirerek, yaşam tercihlerinin bazen bireysel arzularla örtüşmediğini ancak mevcut koşulların dayattığı bir durum olduğunu ifade etmiştir.

“Urry, insanların ilgi çekici bir kenti örneğin romantik Paris’i ya da çekici bir kırsal alanı ziyaret etme isteklerinin hiçbir anlamda doğal olmadığını ve toplumsal olarak kurulduğunu ve özellikle “kültürel arzu” diyebileceğimiz belirli türden peyzaj ve kentsel peyzaja yönelik isteğin gelişimine bağlı olduğunu belirtmektedir” (Urry, 1999, s.289). Bu açıdan bakıldığında kent günümüzün şartlarında lüks şekilde tasarlanmaktadır. Tasarlanan bu yapılar aynı zamanda bireye ihtiyaç gibi pazarlanmaktadır. Birey lüks ve pahalı olarak tasarlanan ve aynı zamanda doğanın dışında etkileşimin az oranda olduğu yapılara istek ve arzu duymaktadır. Birey yaşam şartları dolayısı ile bu mekanlara ilgi duyarak yaşamını bu alanlara taşımaktadır fakat bireyin asıl arzuları daha doğal bir yapı ile gerçekleştirilen yapılara yönelmektedir.

Bu durum, katılımcıların yaşam tercihlerinde yerel imkanların, hizmetlerin ve kişisel durumların belirleyici faktörler olduğunu; ancak bu tercihlerde genellikle kişisel isteklerin ötesinde, toplumsal ve ekonomik gerçekliklerin etkili olduğunu göstermektedir. Bu veriler, şehirleşme süreçlerinin bireylerin yaşam tercihleri üzerindeki baskısını ve

kentleşmenin, bireylerin yaşam alanı seçiminde nasıl bir zorunluluk hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Eski Mardin’de yaşama sebeplerine dair yaptıkları açıklamalar şu şekildedir:

“Eski Mardin’de ikamet ediyorum çünkü burada babam ve annem yaşıyor. Bizim evlerimiz bahçeli ve açık alanda yer alıyor; oysa Yenişehir’deki binalar birbirine çok yakın ve oldukça kalabalık. Eski Mardin ise daha sakin bir yer. Komşularımızla çok iyi ilişkilerimiz var, birbirimize zarar vermiyoruz. Eskiden burası daha kalabalıktı, ancak çoğu kişi Yeni Mardin’e taşındı” (G19, Kadın, 30, Ev Hanımı).

Katılımcı Eski Mardin’in geleneksel ve açık ev yapısının daha ferah olduğunu, bunun yanı sıra komşuluk ilişkilerinin Yeni Mardin’e göre daha samimi ve içten olduğunu belirtmektedir. Bu, Eski Mardin’deki yaşam tarzının sosyal birlikteliği desteklediğine yönelik bir durum oluşturmaktadır.

“Eski Mardin’de bir takı ve aksesuar dükkanımız var. Eşimle birlikte yıllardır bu işte çalışıyoruz. Evimizle dükkanımız çok yakın, akşamları işten sonra eve döneriz, yemeğimizi yedikten sonra çay içeriz. Bazen komşularımız da çaya gelir, biz de onlara gideriz; hiçbirimiz birbirine önceden haber vermeyiz. Şimdi Yeni Mardin’e taşınırsak, bu tür komşuluk ilişkilerini orada nasıl buluruz? Kahveye gidip arkadaşlarımla vakit geçiririm, cami, bakkal ve fırın hemen evimizin yanında. Burada yerleşik bir düzenimiz var, bu yüzden buradayız” (G6, Erkek, 57, Esnaf).

Katılımcı Eski Mardin’deki düzenin ve sosyal yapının iş ve günlük yaşamla nasıl örtüştüğüne dikkat çekmektedir. Hem iş hem de sosyal yaşam açısından toplulukla kurulan güçlü bağların, mekân tercihini belirleyen önemli unsurlar olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, mekânın sadece fiziksel bir yer olmanın ötesinde, sosyal ve kültürel yaşamı şekillendiren bir etken olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

“Ziyaret Mahallesi’nde ikamet ediyorum. Çünkü orası bir köy ve köyler doğasıyla daha güzeldir. Ailem ve akrabalarım burada yaşıyor. Doğal ortam her zaman daha iyidir” (G24, Kadın, 30, Öğrenci).

Başka bir katılımcı ise köy yaşamını, doğayla iç içe olmayı ve aile bağlarını vurgulamaktadır. Bu açıklama, kırsal yerleşimlerin sunduğu doğallık ve samimiyetin, katılımcı için daha önemli olduğunu ve bu faktörlerin yerleşim tercihinin doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bu görüşmelerin ortaya koyduğu sonuçları Urry'nin "Mekanları Tüketmek" kitabında Heideggerin varlık ontolojisi ile ilgili şu açıklamayla bütünleştirmemiz doğru olacaktır:

Bu açıklamalar, Eski Mardin'de yaşamayı tercih eden bireylerin, yerleşim yerlerini seçerken ekonomik faktörlerin yanı sıra, sosyal bağlar, toplumsal ilişkiler ve çevresel faktörleri de göz önünde bulundurduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, Eski Mardin'in sakinliğini, komşuluk ilişkilerinin güçlü olmasını ve doğal çevresini vurgulamaktadırlar.

Heidegger'in varlık ontolojisinin merkezinde öznelerin neler olduğuna ilişkin doğayı açıklayan zaman ontolojisi yer alır. İnsanlar asıl olarak zamansaldır ve insan varoluşunun zamansal karakterinde anlamlarını bulurlar. Varlık kendi zamansal karakterinde ve özellikle de ölüme doğru hareket olgusunda görünür kılınır. Varlık zorunlu olarak doğum ile ölüm arasındaki hareketi ya da geleceğin geçmişin ve şimdinin karşılıklı uzanmasını ve açılmasını içermektedir. (Urry, 1999, s.17)

Heidegger'in varlık ontolojisi, mekânı yalnızca fiziksel bir yer ya da geometrik bir yapı olarak düşünmeyerek, insanın dünyada-oluşuyla ilişkili biçimde yorumlar. Kent, salt yapıların ve altyapının toplamı değil; bireyin varlıkla kurduğu ilişkilerin, anlam dünyasının ve sosyo-ekonomik bağlamın iç içe geçtiği bir düzlem olarak değerlendirilebilir. Kent yaşamı, bireyin, gündelik pratikler içinde kendini ve dünyayı anlamlandırdığı bir sahnedir. Birey, kentte sadece yaşayan bir özne olmamakla birlikte aynı zamanda kentin varlık kimliğini oluşturan, onunla birlikte anlam kuran bir varlıktır.

Eski Mardin'de yaşayan birçok birey, yerleşim tercihlerine yönelik açıklamalarını, iş ve akrabalık bağları gibi toplumsal faktörlere dayandırmaktadır. Akrabalık ilişkileri ve eski Mardin'in sunduğu geleneksel değerler, bireylerin bu bölgedeki yaşamlarını sürdürmelerine önemli ölçüde etki etmektedir.

Sonuç olarak, Eski Mardin'de yaşamayı tercih eden bireyler, yerleşim yerlerini seçerken daha çok toplumsal ilişkiler, çevresel faktörler ve köklü alışkanlıklar gibi unsurlara dayanmaktadırlar. Bu, Eski Mardin'in sunduğu yaşam tarzının, bireylerin sosyal kimlikleriyle ve günlük yaşamlarıyla yakından ilişkilendirildiğini göstermektedir.

5.8. Katılımcıların Duygu, Kent ve Mekân Algıları

Bu araştırmada, Mardin kentinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla kent hakkında edinilen bilgiler, bireylerin duygusal algılarını anlamak için bir temel oluşturmuştur. Kent mekânı, araştırmanın en önemli kavramlarından biri olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin yaşadıkları yer ve mekânla ilgili hissettikleri, bu bölümde en önemli odak noktalarından biridir.

Görüşmelere katılan bireylerin, kent içindeki yaşam alanlarını seçerken hissettikleri duygular, seçilen mekân ile bireyler arasındaki ilişkiler ve mekânın bireylerin yaşamlarındaki genel etkisi bu bölümde detaylı olarak ele alınacaktır. “Bir bütünün tamamlayıcısı veya bir parçası olmak, genel olarak aidiyet duygusunu; insan-mekân ilişkisinde ise mekânı sahiplenme ve mesken edinme isteği mekânsal aidiyet duygusunu ifade etmektedir. Kendini bir mekâna ait hissetmeyen birey, mekâna yabancılaşma ve orayı terk etme eğilimindedir (Akbarishahab, 2022, s.143). Ayrıca, yer/mekânın bireylerin yaşamlarını şekillendiren bir faktör olarak nasıl bir rol oynadığı, kent mekânı üzerinde yaşayan bireylerin birbirleriyle kurduğu ilişkilerde duyguların etkisi de bu bağlamda analiz edilmektedir.

5.9. Mardin’de Kent Yerlisi Olmak: Kimlik, Bellek ve Mekân İlişkisi

Kent yerlilerinin özellikleri, kenti anlamak adına aşılması gereken önemli bir unsurdur. Çünkü kentin sakinlerinin kültürel sermayeleri, değer ve tutum algıları, yaşam deneyimleri ve ortak geçmişleri, kentsel yapıyı ve dinamizmi doğrudan şekillendirir. Kentin sadece beşerî eylemleri barındıran bir alan değil, bireylerin etkileşim ve duygusal becerilerinin gerçekleştirildiği bir yer olarak değerlendirilebilir. Akbarishahab bunu şöyle açıklar:

Kent mekânını yalnızca fiziksel bir alan olarak değil, orada yaşayan insanlar ve diğer organizmalarla bütünleşik bir olgu olarak ele almak gerekmektedir. İnsanlar, mekân içinde farklı duygusal ve deneyimsel süreçler yaşar. Bu da mekânın niteliğinin, insanların duygu durumlarını ve deneyimlerini, dolayısıyla davranışlarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Akbarishababi, 2022, s.143).

Bir kenti araştırırken, bireylerin mekânla olan ilişkilerinden bağımsız bir analiz yapmak hem bireylere hem de onların duygusal yansımalarına haksızlık olarak değerlendirilebilir. Sonuçta, bireyler mekânın üretilmesinde rol oynarken, mekân da bireylerden ayrı düşünülemez. Bu bağlamda, mekânın anlamı, bireylerin duygu ve tecrübeleriyle orantılıdır ve bu ilişkilerin dinamiklerini anlamak, mekânın tam olarak neyi

temsil ettiğini anlamaya olanak sağlar. Kent içerisinde bulunan mahallelerin önemini Ayaz ve Hardan şu şekilde belirtir:

Mahalleler, şehirlerin yapı taşıdır ve her mahalle, şehri oluşturan hücreler gibidir. Bu hücrelerdeki aileler genellikle birbirini tanır; yabancılar kolayca fark edilir. Her şehrin kendine özgü kültürel bir kimliği ve estetik bir anlamı vardır. Bu kültürel formlar, o şehirde yaşayan topluluğun estetik değerlerini ve beğenilerini yansıtır (Ayaz ve Hardan, 2023, s.158).

Bireylerin Mardin hakkındaki düşüncelerini incelediğimizde, kenti farklı yönleriyle algıladıkları görülmektedir. Mardin, tarihsel dokusuyla ve farklı yaşam alanlarıyla benzersiz bir yer olarak tanımlanırken, her birey bu şehirdeki deneyimlerini ve hissettiklerini farklı biçimlerde dile getirmektedir.

“Artuklu Ortaköy Mahallesi’nde oturuyorum. Akrabalarım burada yaşıyor, tarlalarımız ve evlerimiz de burada. Annem ve babam, şehrin kalabalığından hoşlanmadıkları için burada kalmak istediler. Akrabalarımızdan ayrılmak istemiyoruz. Mahallemiz, köye göre daha sakin, ama annemle babam köyün içine taşınmayı istiyorlar. Bizde mahallemizi seviyoruz taşınmayı istemiyoruz. Burası, sakin, huzurlu ve doğal bir yer” (G15, Kadın, 30, Öğrenci).

“Mardin’in iki ayrı karakteri vardır, Eski Mardin ile Yenişehir arasında çok fark var. Eski Mardin’in tarih, medeniyet, masumiyet ve mutluluk kokar, Yenişehir ise kalabalık kargaşa ve gürültüden ibaret. Eski Mardin’deki huzurlu atmosferi çok seviyorum. Ulucami’yi gördüğümde tüm çocukluğum gözümün önüne geliyor. Buradan o yüzden kopamıyorum” (G18, Erkek, 45, Esnaf).

“Mardin’de yaşamak bir ayrıcalık gibi çok güzel. Tarihi bir mekânda yaşamak bana huzur veriyor. Ayrıca, Mardin’in Mezopotamya bölgesinde yer alması şehri daha da çekici hale getiriyor. Eski Mardin’in İmam Hatip Mahallesi’nde yaşıyorum. Her akşam Mardin’in tarihi yerlerini geziyorum ve eski PTT karşısındaki çay bahçesinde Mezopotamya manzarasını izlemek bana çok iyi geliyor (G28, Erkek, 44, Esnaf).

“Mardin’in tarihi yapıları ve kültürel zenginliği kenti eşsiz yapıyor. Kentteki halk karışık ırklardan oluşur ve birbirine saygılıdır. Eski Mardin’deki yapılar ve yaşam tarzları bana huzur veriyor, ancak Yenişehir’e taşındıktan sonra burada istediğim rahatlık ve mutluluğu bulamadım ve birçok kişinin de eski Mardin’e

geri dönmek istediğini duyuyorum. Ama turizmin etkisiyle Eski Mardin'deki yerleşim yerleri pahalı oldu” (G30, Erkek, 40, Esnaf).

Bu görüşmeler, Mardin'in tarihi ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra, şehir içindeki farklı yaşam alanlarının bireylerin algılarını nasıl şekillendirdiğini ve şehri hem bir değer hem de bir zorluk olarak gördüklerini göstermektedir. Katılımcılar, Mardin'i tarihsel ve kültürel açıdan zengin bir yer olarak tanımlarken, şehri iki ana bölgeye ayırarak eski Mardin ve Yenişehir arasındaki farkları vurgulamaktadırlar. Eski Mardin de çocuklukları geçtiği için orayı hem tarihi bir olgu olarak hem de geçmişlerinin yansıması olarak görmektedirler. Geçmiş dönemlerini çağrıştıran bu mekâna bağlılık hissederek. Kırılı Özer ve arkadaşları bunu şu şekilde açıklamaktadırlar:

Aidiyet duygusunun temel dayanağı çocukluk döneminde gelişen bağlanma davranışlarıdır. Çevresel psikologlar bir mekâna bağlanma gereksiniminin de erken bağlanma deneyimleriyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bağlanmanın kişinin toplumsal bir çevrede güven içinde yaşama ve yaşamda kalma yönündeki ruhsal gereksinimlerini şekillendirecek kapasitede olduğu açıktır. Bu yolla kişi kendini önemli bir yere yakın hissedebilir, bu mekânın yapıları/ sembollerine bağlılık geliştirebilir ve toplumsal bir çevrede yaşama gereksiniminden dolayı biyolojik olarak önceden programlanır, çünkü bağlanma figürü dünyayı açıklamak için emniyetli bir temel sağlamaktadır (Kırılı Özer, v.d 2020, s.287).

Eski Mardin, tarih, huzur ve medeniyetin simgesi olarak görülürken, Yenişehir daha gürültülü ve kaotik bir yer olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, katılımcılar, Eski Mardin'in tarihî yapılarından ve Mezopotamya manzarasından duydukları keyfi dile getiriyorlar, fakat turizmin etkisiyle artan maliyetler ve eski mahallelerin pahalılaşması da bir endişe kaynağı olmaktadır. Genel olarak, Mardin'in tarihi dokusuna duyulan özlem ve geçmişe bağlılık ön plana çıkmaktadır.

5.10. Mardin'de Yaşamak: Semt Sakinlerinin Kent Algısı

Gündelik hayatın geçtiği mekânlar, bireylerin öznel ve psikolojik süreçlerinin şekillendiği, algı ve deneyimlerin bilinç, kişilik ve anılara dönüştüğü yerler olarak tasarlanırken, her birey bu mekânlara farklı anlamlar yükler. Kentsel mekânlar, bu anlamda hem şehrin kamusal kimliğini inşa etmekte hem de bireylerin kimliklerini ve kişiliklerini şekillendirmektedir. Ayrıca, her bir kentsel alan, geçmiş medeniyetlerin birer yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Güleç Solak, 2017, s.14). Kentsel mekanların bu özelliği göz önünde bulundurulduğunda, Mardin'deki her mekânın farklı anlamlar taşıdığı ve farklı duygusal temsiller oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda, görüşmecilerin görüşlerine de yer vermek anlamlı olacaktır.

“Eski Mardin benim çocukluğum genç kızlığım anlayacağın mutluluğumdur. Eskiden biz orada otururduk iki göz evimiz vardı dedem babam annem kardeşlerim hepimiz bir arada yaşıydık. Ozamanlar hayat zordu belki ama huzurumuz vardı. Her şeyin kıymetini daha iyi biliyorduk. Şimdi eski Mardin’e gittiğim zaman çok duygulanıyorum sanki anılarım gözümün önünden film gibi geçiyor. Yeni Mardin’e mecburiyetten geldik çünkü işimiz burada çocuklarımızın okulları burada oturduğumuz ev apartman dairesi doğalgazlı eski evimiz sobalıydı. Banyomuz da her zaman sıcak suyumuz var eski evimizde sürekli sobanın üzerinde su ısıtırdık (Gülümsedi) evet şimdi belki daha rahatız ama huzur olmayınca tabi hiçbir şeyin tadı eskisi gibi değil” (G4, Kadın, 51, Muhasebeci).

Katılımcı, Eski Mardin’i çocukluğu ve gençliğiyle özdeşleştirerek, buradaki yaşamın kendisine huzur ve mutluluk verdiğini ifade etmektedir. Eski Mardin’de, geniş bir aileyle birlikte, daha mütevazı ancak huzurlu bir yaşam sürüldüğünü belirten bu kişi, geçmişin değerini daha iyi kavradıklarını vurgulamaktadır. Yeni Mardin’e, iş ve çocukların eğitimi gibi zorunluluklar nedeniyle taşındıklarını, burada daha konforlu bir yaşam sürmelerine rağmen, eski huzurun yerini alamadığını dile getirmektedir. Ayrıca, eski evlerinde yaşadıkları zor koşullara rağmen, o dönemlerin kendilerine sunduğu duygusal zenginliklerin hala hafızalarındaki etkisini sürdürdüğünü ifade etmektedir.

Bu görüşmeden, Mardin’in kentsel yapısının bireylerin psikolojik ve duygusal dünyalarında nasıl izler bıraktığını ve değişen yaşam koşullarının, eski yerleşimlerin bireysel anlamlarını nasıl dönüştürdüğünü anlayabiliriz. Yerel kültürün ve yaşam tarzının bireylerin psikolojik yönü üzerindeki etkisini Urry’nin “Mekanları Tüketmek” kitabındaki şu kesitle açıklayabiliriz:

Yerel olanlar bizim gibi insanlar ile yerel olmayanlar yabancılar dışarıdan gelenler vs. arasında çizilen bir ayrımın olması verili bir coğrafi alanda yaşayanlara ait kültürün bir parçasıdır. Bu ikili karşıtlık insanların verili bir cemaate aidiyet duygusuyla ilişkili olarak çeşitli biçimlerde kurulabilir ve yeniden üretilebilir (Urry, 1999, s.106).

“Eski Mardin’de okuduğum ilköğretim önceden bana okadar büyük görünürdü ki şu an oradan geçtiğim zaman küçücük olduğunu fark ediyorum. Her önünden geçtiğimde gözlerim doluyor. Çocukluğum gözümün önünde canlanıyor. Orada geçirdiğim anılarım tecrübelerim beni hüznlendiriyor. Eskiden Mardin de popülasyonun azlığı yerleşim yerlerinin birbirine yakınlığı insanlar arasındaki samimiyetleri artırıyor ve sakinlik daha fazlaydı. Fakat şu an ki popülasyonun

fazlalığı hem dairelerde yaşayan insanların birbirini tanımamasına hem de insanlar arasındaki samimiyetin azalmasına hatta yok olmasına neden olmaktadır” (G8, Erkek, 33, Öğretmen).

Bu görüşmeden anlaşılan Eski Mardin’in bireyler üzerindeki duygusal ve psikolojik etkisi vurgulanmaktadır. Katılımcı, çocukluğunun geçtiği ilkokulun zamanla küçülmüş gibi görünmesini, geçmişe olan duygusal bağı ve anıların yarattığı hüznü etkisini ifade etmektedir. Bu gözlemler, kentsel değişimin bireylerin mekânla olan bağlarını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Geçmişteki Mardin’in popülasyonunun düşük olması ve yerleşim yerlerinin birbirine yakınlığı, insan ilişkilerinin daha samimi ve sakin bir atmosferde gelişmesini sağlamıştır. Ancak, zamanla artan nüfus ve yoğunlaşan yerleşim, insanların arasındaki samimiyetin azalmasına yol açmış ve bireylerin daha izole bir şekilde yaşamalarına neden olmuştur. Bu durum, kentsel büyümenin, sosyal ilişkiler ve toplumsal yapı üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

Küreselleşmenin neden olduğu sosyal ve mekânsal dönüşüm süreci yaşam biçimi ve alışkanlıklarda değişikliklere neden olmaktadır. Kentsel mekânda bir farklılaşma eğilimi gözlenmekte, gelişmenin yönü ise, kentin eski bölümlerindeki toplumsal bakımdan heterojen mahallelerden, yeni kurulmuş, daha homojen semtlere doğrudur (Keyder, 2000, s.181-184; Ayata, 2003, s.37; Berköz, 2012, s.187).

Katılımcının ifadeleri, kentsel dönüşüm ve modernleşmenin, sadece fiziksel mekânları değil, aynı zamanda insanların psikolojik dünyasını ve toplumsal ilişkilerini de derinden etkilediğini belirtmektedir.

“Mardin, zaman içinde büyük bir dönüşüm geçirmiş ve eski ile yeni bir arada barındıran bir şehir halini almıştır. Eski Mardin, tarihi dokusuyla, geçmişin izlerini taşıyan yapılarıyla ve doğasıyla öne çıkan, adeta tarihin derinliklerinden gelen bir kent olarak tanımlanabilir” (G12, Kadın, 31, Ev Hanımı).

Bu görüşme, şehrin hem tarihi kimliğini hem de modernleşmeye uyum sağlama sürecini ortaya koymaktadır.

“Mardin’in eski dokusunun, geçmişten gelen anıların ve ataların izleri benim için çok önemli. Eski Mardin, oturduğumuz ev ve içinde geçen anılarımızdan dolayı benim için çok huzur veren bir yer. Ben eski Mardin in şar mahallesinde doğup büyüdüm. Mahallede bulunduğum zaman çocukluğumun tüm anıları gözlerimin önünde canlanıyor” (G25, Erkek, 41, İşçi).

Her iki görüşmeden hareketle, Mardin'in yalnızca bir mekân değil, aynı zamanda bir anlamlar bütünlüğü olduğunu, bireylerin geçmişi ve anılarıyla şekillenen bir yer olarak insanların kimliklerine, duygusal dünyalarına dokunduğunu buradan hareketle kültürel simgelerin bireylerin duygu dünyalarını değiştirdiğini söyleyebiliriz.

Deborah Lupton da duyguların başkalarıyla ilişkiye girerek ve kültürel bir bağlam içinde üretildiğini savunur. Duygular toplumsal ve kültürel süreçler aracılığıyla yaratılan ve deneyimlenen olgulardır (Lupton, 2002, s.11). Bireylerin bulundukları kültürel ortam, fiziki durumları ve bireylerle olan ilişkileri duygularını harekete geçiren özelliklerdir.

“Mardin denilince benim aklıma eski Mardin gelir. Eski Mardin denince de uçsuz bucaksız Mezopotamya ovası gelir. Mezopotamya ovasının karşısında oturup kaçak çay içip dostlarla sohbet etmek gelir. Eski Mardin doğal taşın ince işçiliği taşa işlenen duygular basamak düzeninde evler ve hiçbir evin diğer bir evi engellememesi gelir. Sokakların birbirine benzerliği tarihi dokusu ve kültürel güzellikleri içinde barındıran bir kent aklıma gelir” (G29, Erkek, 52, Madenci).

Görüşmede, Eski Mardin, yalnızca fiziksel bir yerleşim alanı olmanın ötesinde, tarihsel ve kültürel bir miras olarak değerlendirilmektedir.

“Mardin’de yaşamak bir tutkudur. Huzur ve sadeliğin doğallığın merkezi tam olarak. Mardin kültürünü aile bağlarını ne kadar modernleşirse modernleşsin kaybetmek istemeyen bir yer mekanları buna göre düzenlenmiş bir yer” (G23, Erkek, 32, Memur).

Görüşmede Mardin, yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda geçmiş ve geleceğin harmanlandığı, kültürel sürekliliğin sağlandığı bir mekân olarak değerlendirilmektedir.

“Mardin kadim bir kültür. Derin bir felsefe. Güçlü dini ve kültürel bağlar. Güven huzur medeniyet hissettiriyor” (G16, Erkek, 46, Öğretmen).

Yapılan görüşmelere bakıldığında genel olarak katılımcıların eski Mardin in tarihi yapısına olan hayranlıklarından orada kendilerini iyi hissettiklerinden eski Mardin de geçirdikleri zamanda çok mutlu olduklarından ve oradaki mekanların dokusunun bireylere geçmişlerini hatırlatmalarından bahsetmişlerdir. Katılımcılar genel olarak eski Mardin hakkında olumlu düşüncelere sahiptir.

5.11. Sevilen Kent Mekânları ve Temsil Ettikleri Duygular: Aidiyet, Huzur, Özlem ve Nostalji

Kent, içinde barındırdığı bireyleri belirli özelliklerle kendine bağlayan çeşitli sermayelere sahiptir. Bu sermayelerden en önemlilerinden biri, bireylerin kente yönelik aidiyet duygusudur. Aidiyet duygusu, bireyin kentte kendisini yansıtan unsurlar bulmasıyla gelişir ve onun kentle bağını güçlendirir. Bu duygu, bireyin kent içindeki belirli mekânlarla özel bir ilgi duymasına ve bu mekânlarda bulunmaktan haz almasına neden olabilir. Öte yandan, birey bazı mekânlarla bağ kuramadığında veya olumsuz deneyimler yaşadığında, bu alanlardan uzaklaşma eğiliminde olur.

Yaşam mekânları ve bu mekânlara atfedilen anlamlar, bireyler ile toplum arasındaki iletişimin yanı sıra çevre-insan etkileşiminin de temel unsurlarından biridir. Fiziksel çevre, içinde yaşayan bireylerin geleneklerini, kültürel değerlerini, yargılarını ve dünya görüşlerini yansıtan ve aynı zamanda onları şekillendiren bir bağlam sunar. Bu bağlamda, mekânların taşıdığı anlamlar çok katmanlı olup bireysel ve toplumsal dinamiklere göre farklılık gösterebilir. Dolayısıyla, bir mekâna yüklenen anlam zamana, duruma ve bireysel deneyimlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Güleç Solak, 2017, s. 14-15).

Bireyler, yaşadıkları mekâna karşı belirli bir bağlılık hissi geliştirmektedir. Bir mekânın tarihi dokusu, güvenli olması, estetik açıdan nitelikli yapılar barındırması gibi unsurlar, bireyin bulunduğu ortamda kendini mutlu ve huzurlu hissetmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda, katılımcılara “Mardin kentinde kendinizi huzurlu hissettiğiniz ve sevdiğiniz mekânlar hangileridir?” sorusu yöneltilmiş ve alınan geri bildirimler şu şekilde olmuştur:

“Eski Mardin’deki sokak ve dükkanları gezmek bana çok iyi geliyor. Küçüklüğümüzde çarşıya gitmek ve sokaklardaki anılarımızı orayı gezerken hatırladığım andaki huzuru başka bir yerde bulamıyorum” (G11, Kadın, 37, Doktor).

Bu görüşme, bireylerin yaşadıkları mekânlarla olan duygusal bağlarını ve mekânın bireysel hafızadaki yerini ortaya koymaktadır. Katılımcının ifadesi, mekânsal aidiyetin ve nostaljinin, bireyin psikolojik iyi oluşuna katkı sağladığını göstermektedir. Eski Mardin’deki sokaklar ve çarşı, birey için yalnızca fiziksel mekânlar olmanın ötesinde, geçmişle kurulan duygusal bir köprü işlevi görmektedir. Çocukluk anılarıyla

özdeşleşen bu mekânlar, bireyin kentle bağıını güçlendiren ve huzur duymasını sağlayan unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, mekânsal deneyimlerin birey üzerindeki psikolojik ve duygusal etkileri, kent kimliği ve aidiyet kavramları açısından önemli bir boyut kazanmaktadır.

“Mardin çok medeniyetlere yer olmuş bir kent olduğundan farklı kültürlerde insanlarla yaşamak yeni kapılar aralıyor. İnsana farklı lezzetler gelenekler öğretiyor. Eski Mardin’ in evleri birliğin beraberliğin dinle mezheple alakası olmadığını içtenlikle hissettiriyor. Özellikle eski Mardin in eski sokakları camileri kahvehaneleri ve her mekânın doğal olması beni çok mutlu ediyor” (G3, Kadın, 34, Hemşire).

Bu görüşme, Mardin’in çok kültürlü yapısının birey üzerinde yarattığı olumlu etkileri ve mekânların sembolik anlamlarını vurgulamaktadır. Katılımcı, Mardin’in medeniyetler tarihindeki zenginliğinden hareketle, farklı kültürlerle bir arada yaşamının insanlara yeni perspektifler kazandırdığına değinmektedir. Bu durum, bireylerin birbirlerinden farklı gelenekleri, lezzetleri ve yaşam biçimlerini öğrenmelerini sağlayarak kültürel etkileşimi teşvik eder.

Eski Mardin’in yapıları ve sokaklarının içtenlikle birliğe ve beraberliğe işaret ettiği ifadesi, mekânların toplumsal ilişkileri ve ortak yaşam anlayışını simgelediğini göstermektedir. Katılımcının özellikle eski sokaklar, camiler, kahvehaneler ve doğal yapılar hakkındaki olumlu duyguları, mekânın estetik ve tarihsel değerinin birey üzerinde huzur ve mutluluk yaratıcı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Burada, mekânın sadece fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal bir bağ kurma işlevi üstlendiği görülmektedir. Mardin’in mekânları, sadece bir geçmişin değil, aynı zamanda bir arada yaşamının ve kültürel çeşitliliğin de bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Eski Mardin’in kendisi sokakları çarşıları tarihi mekanları beni çocukluğuma götürüyor. Yani insan çocukken derdi tasası yok ya hani bizim çocukluğumuz burada geçti buraları hala aynı görmek bana çocukluğumu hatırlatıyor. Çünkü bu yerler nostaljik ve çok huzur veriyor” (G20, Erkek, 44, Esnaf).

Bu görüşmede, eski Mardin’in sokakları, çarşıları ve tarihi mekanlarının, kişinin çocukluğuna dair nostaljik bir bağ kurduğuna dair bir duygu aktarılıyor. Bu bağlamda, kişi çocukluğunun geçtiği yerlerin hâlâ aynı şekilde var olması, zamanın geçişine rağmen

bu mekanların eski hâllerini koruyor olması, onun ruhsal dünyasında huzur ve sakinlik yaratıyor.

Bu görüşme, geçmişin anılarına ve kültürel mirasa duyulan bağlılıkla ilgilidir. Ayrıca, çocukluk kavramı, bireyin kimlik ve duygusal gelişim sürecinin temel taşlarından biridir. Bu yüzden eski Mardin'in bu unsurlarını hâlâ görmek, bir çeşit geçmişle olan duygusal bağın korunması anlamına gelir, mekanların bireysel hafıza ve kimlik üzerindeki etkilerini açığa çıkarıyor. Bu etkileşim, geçmişin kültürel mirasıyla bireyin yaşadığı anıların ve hislerinin nasıl bir bütün oluşturduğunu açıklamaktadır.

“Eski Mardin'in tamamı güzel ve orada yaşamak ayrı bir güzelliştir. Genele baktığımda Deyrulzafaran manastırı, Dara Harabeleri, Beyaz Su piknik alanları, Yeşil Ğurs vadisi ve piknik alanları Sultan Şeyhmus Hazretlerinin mekânı Derikte bulunan Gab şelaleleri Kasımiye medresesi Eski Midyat ve savurun tarihi ve doğal güzellikleri çok güzel. Ben buralara gittiğimde geçmişimi görüyorum geçmişini görmek beni çok mutlu ediyor. Çocukluğumdan beridir var olan ve dokusu güzel olan her yeri görmek beni çok mutlu ediyor” (G29, Erkek, 54, Madenci).

Görüşme, bireyin kişisel geçmişle, yerel mekânlarla ve tarihsel yapılarla kurduğu bağları, duygusal bir çerçeve içinde ortaya koyuyor. Mardin'in farklı tarihi ve doğal alanlarına dair yapılan vurgu hem bu mekanların estetik değerini hem de birey için taşıdığı anlamı yansıtıyor.

Özellikle, geçmişimi görmek beni mutlu ediyor ifadesi, bireyin yaşadığı coğrafyayla olan kişisel bağlantısını, tarihsel hafızayı ve kültürel mirası anlamlandırma biçimini ortaya koyuyor. Çocukluktan gelen bu bağ, sadece mekânlara dair bir anımsama değil, aynı zamanda bireyin kimlik inşasında önemli bir rol oynayan unsurların etkisini gösteriyor. Mardin gibi tarihi yönü yüksek olan bir bölgede, mekânların sosyal ve duygusal hafıza ile nasıl iç içe geçtiği de anlaşılmaktadır.

Bu görüşmelere ek olarak aşağıda görüşmeler sıralanmıştır:

“Eski Mardin geçmiş ile gelecek arasında kurulan bir köprüdür. Geçmişini günümüze taşıyan ve yaşatan bir mirastır bu yüzden eski Mardin'i çok seviyorum” (G23, Erkek, 54, Memur).

“Eski Mardin'i çok seviyorum. O dip dibe olan evlerdeki samimi ilişkiler komşuluklar akraba oturumları yardımlaşmalar yenilen içilen her şey okadar doğaldı ki bir daha o doğallığı hiç hissetmedim” (G30, Erkek, 35, Esnaf).

“Eski Mardin’i çok seviyorum. Oradaki yapılara keşke dokunulmasaydı evler tarihi yerler eskisi gibi kalsaydı keşke çünkü oralar bizim geçmişimiz ve çocukluğumuz. Yeni yapılan binalar dükkanlar oranın eski sakinliğini güzelliğini bozdu. Orada aşırı gürültü ve alkollü mekanlar arttı. Kentin en güzel yerinin bu şekilde tahrip olması bizi üzüyor” (G5, Kadın, 42, Ev Hanımı).

“Mardin’de Beyaz Su, Dara Antik Kenti ve Mardin in eşsiz manzarasını çok severim. Nedenine gelince yazın sıcaklığında beyaz suda bir mola vermek inanılmaz keyif verir. Dara antik kentini gezince insanların eski yaşamlarının ne kadar zor olduğunu bir kez daha anlıyorum. Mardin de kötek mahallesi doğup büyüdüğüm mahalle yi çok seviyorum. Burası herkesin birbirini tanıdığı selamlaşmanın olduğu yardımlaşmanın olduğu mahalle. Mardin tarihi dokusu inançları ve kültürüyle eşsiz manzarasıyla beni çok özel hissettiriyor” (G4, Kadın, 54, Muhasebeci).

“Mardin’de Yukarı Mardin’in her yerini çok seviyorum. Mardin de yaşamak bir labirentte yaşamaya benzer. Mardin bana ailemi büyüdüğüm okuduğum ve beraber büyüdüğüm arkadaşlarımı hatırlatıyor” (G28, Erkek, 30, Öğretmen).

“Mardin’de geçtiğim her sokak her abbara her cami ve her medrese olağanüstü bir şekilde beni büyüler. Ama özellikle bir yer var ki orasını anlatmak için kelimeler kâfi gelmez. Zinciriye medresesi atmosferine girdiğim andan itibaren ihtişamına kapılır büyülenirim. Benim çocukluğum tarihi mekanların bulunduğu eski kadim Mardin sokaklarında geçti. O zamanlar Yenişehir mahallesi halen kurulmamış tek tük evler bulunmaktaydı. Yaşadığımız sokaktaki ailelerin tamamını tanır büyüklere hürmetle geçtiğimiz dar sokakları elbette unutmadık. Geçtiğimiz her sokaktaki tanıdık bir sima hâl hatır sorulurdu ebetteki şehir demek içinde yaşayan insan demektir. Eski Mardin anlatılmaz yaşanır” (G14, Erkek, 36, Öğretmen).

Bu görüşme, Mardin'e olan derin bir sevgi ve hayranlıkla yazılmış kişisel bir deneyimi yansıtmaktadır. Görüşmeci, Mardin’in sokaklarının, medreselerinin ve tarihi yapılarının kendisi üzerinde bıraktığı etkileri anlatırken, bu yerlerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal bir çekiciliği olduğunu ifade etmektedir. Kent, görüşmeci için sadece bir yerleşim yeri değil, aynı zamanda bir kimlik, bir bağ kurma, bir geçmişi yaşama mekânıdır.

Görüşülen kişi, Mardin'in sokakları ve tarihi yapılarından bahsederken, şehrin tarihî ve kültürel dokusuna derin bir hayranlık beslediğini ortaya koyuyor. Zinciriye Medresesi'ne duyduğu özel ilgi, bu tarihi yapının büyüsunü ve şehri tanımanın, geçmişin izlerini sürmenin insan ruhu üzerindeki etkisini vurguluyor. Görüşmede kişi çocukluğunun geçtiği eski Mardin sokaklarından söz ederken, kişisel bir bağ kurarak bu hatıraları değerlendiriyor. Kişi, geçmişle olan bu bağı anlatırken, eski Mardin'in insan ilişkileri ve mahalle kültürüyle ilgili önemli bir sosyal dokuyu ortaya koyuyor. Kent demek, içinde yaşayan insan demektir ifadesi, kent ve insanların bağlılığının önemini vurgulamaktadır.

“Mardin'deki Deyrulzafaran Manastırı mimarisi çok enteresan. Tavana yapılan taşlar yer değiştirebiliyor. Doğası çok güzel. Beyaz su yazları serinlemek için denizi olmayan bir kent için güzel bir seçenek. Darada yine beğendiğim ve kendimi huzurlu bulduğum yerlerden mimarisi ve görsel görüntüsü yönüyle çok güzel” (G3, Kadın, 36, Hemşire).

“Yukarı Mardin'in çarşıları ve ara sokakları tatlı bir koşuşturmanın olduğu bir yer. Köylü şehirli yerli ve yabancıların bir arada yaşadığı bir yer. Burası tarihi bir kent geçmişi kültürü kent dokularına yansımış bir yer. Bu insana ayrı bir güç ve ayrı bir gurur özgüven veriyor” (G11, Kadın, 37, Doktor).

Görüşmede Mardin'in Yukarı Mardin çarşıları ve ara sokakları konuşuluyor. Bu sokaklar, yerli halkla yabancıların bir arada yaşadığı, sosyal çeşitlilik ve kozmopolit yapıyı yansıtan bir alan olarak tanımlanıyor. Burada özellikle farklı kültürlerin iç içe geçişi vurgulanıyor. Şehirdeki kültürel zenginlik ve tarihî miras, bu çeşitliliğin güçlü bir temelini oluşturuyor. Mardin'in bu yönü, kenti sadece bir coğrafi yerleşim alanı değil, aynı zamanda tarihî bir yaşantı alanı olarak tanımlanmasına olanak sağlıyor.

Ayrıca Mardin'in geçmişi, kültürü ve kent dokularının birbirine nasıl yansıdığı anlatılıyor. Bu ifade, şehrin tarihi mirasının hem fiziksel yapılar hem de toplumsal yapı açısından önemli bir kimlik oluşturduğunu gösteriyor. Ayrıca, bu şehrin insanına verdiği “güç, gurur ve özgüven” hissi, yerel halkın kültürel bağlara olan derin bağlılıklarını ve şehrin tarihî değerine duyduğu saygıyı simgeliyor.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, bireylerin kentle kurdukları bağın büyük ölçüde çocukluk anılarına dayandığı görülmektedir. Geçmişte yaşadıkları mekânlara karşı özel bir duyarlılık geliştirdikleri ve bu alanları nostaljik bir perspektiften

değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Kentin yoğunluğu ve dinamizmi karşısında, eski Mardin'in simge yapıları medreseler, kahvehaneler, geleneksel evler, çarşılar, dükkânlar ve dar sokaklar bireyler için bir kaçış alanı ve anlam dünyası sunmaktadır.

Bireylerin kente yönelik duygusal aidiyetlerinin temelinde geçmişe duyulan özlem, huzur arayışı, kültürel mirasa bağlılık, aile ve akrabalık ilişkileri ile dini bağlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu unsurlar, bireylerin kimlik inşasında ve mekânsal aidiyet duygularının şekillenmesinde belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır.

5.12. Kentsel Hoşnutsuzluklar: Sevilmeyen Mekânların Duygusal Yansımaları Kimliksizleşme, Güvensizlik, Kaygı ve Huzursuzluk,

Bireyler, kent yaşamı içinde belirli mekânlarda vakit geçirmekten keyif alırken, bazı mekânları ise bilinçli veya bilinçdışı bir şekilde hatırlamak istemeyebilirler. Bu durum, kent mekânlarının bireylerin duygu dünyası üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Duygular, bireyin yaşam deneyimini şekillendiren temel unsurlardan biri olup, özellikle kent mekânları ile kurulan ilişkiler bağlamında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda, kent mekânları sadece fiziksel alanlar olmanın ötesinde, bireylerin duygularını derinleştiren, hatıralarını anlamlandıran ve aidiyet hissini güçlendiren unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların kent ve duygu ilişkisini nasıl tanımladıklarını incelemek adına, verdikleri yanıtlar incelendiğinde şu açıklamaların öne çıktığı görülmektedir.

“Eski Mardin'in o çok tatlı sokaklarında barlar ve içkili kafeler var işte ben oralardan geçmek dahi istemiyorum. İçkili ortamlar bana güven vermiyor ve ben buralardan geçerken çok korkuyorum” (G15, Kadın, 30, Öğrenci).

“Artuklu Vali Ozan Caddesinin kalabalığından nefret ediyorum. Akşamları trafik çok yoğun mesafe çok kısa ve araç çok fazla insanı bunaltan cinsten bir yer. Ayrıca Yenişehir de aşırı kalabalık yoğunluk çok fazla insan zamana yetişemiyor bu kalabalık yüzünden” (G5, Kadın, 44, Ev Hanımı).

“Kalabalığın ve gürültünün olduğu yerleri hiç sevmiyorum. Kentin boğucu atmosferi özellikle Yenişehir mahallesi çok yoğun bir yer” (G19, Kadın, 42, Ev Hanımı).

“Mardin’de en sevmediğim nefret ettiğim mekanlar tarihi mekanların üzerine kurulmuş piriket yapılarıdır. Elimde olsa bir çırpıda yok ederdim” (G28, Erkek, 36, Öğretmen).

“Eski Mardin’i çok seviyorum ama bazı sokaklarını ticaret amacıyla otellerle ve sabun şekerleme dükkanları ile kamufle etmişler. İşlevini kaybetmiş gibi duruyor bu yüzden üzüliyorum. Yenişehir sözüm ona dönüştürülen ve ruhunu kaybeden bir yer (sustu)” (G17, Erkek, 45, Akademisyen).

“Yenişehir’i çok sevmiyorum. Betonlaşmış sanki her yer. Binalar çok iç içe olduğu için yeşil alan hiç yok. Nefes alabileceğimiz bir park yok. İnsanlar gelip geçerken birbirine selam vermeye korkuyor. Herkes kendi kendine yaşıyor. Bana kimse değmesin diye düşünüyorlar. Bu yüzden Yenişehir’i sevmiyorum” (G4, Kadın, 54, Muhasebeci).

“Mardin’in kabala ilçesini hiç sevmiyorum. Orada yaşayan insanların oluşturduğu sosyal normlar beni o ilçeden soğuttu. Kabalayı çağ dışı buluyorum” (G17, Erkek, 45, Akademisyen).

“Yeni Mardin çok plansız çünkü binalar çok yüksek yollar daha geniş olsaydı keşke. Evler müstakil olsaydı keşke. Komşuluk akrabalık daha güzel olsaydı keşke şimdi ne akraba akrabayı tanıyor. Ne komşu komşuyu tanıyor. Mezarlıklar ve cenaze araçlarını görmek beni çok huzursuz ediyor. Evet ölüm bir gerçek hepimiz öleceğiz ama gerçeğin açık bir şekilde ölümünde acı olduğunu yüzümüze vurması benim canımı acıtıyor. Mezarlık ziyaretine hem gitmek istiyorum hem de gitmek istemiyorum çünkü orada çok üzüliyorum enerjisi üzerimden hiç gitmiyor” (G23, Erkek, 42, Memur).

“Genel olarak Yenişehir’in bu duygusuz hallerini sevmiyorum. Anlamsız bir telaş şehri sarmış durumda. Yoğun bir trafik var sıkışık bir düzen var. Eski Mardin’deki tarihi evlerin doğal güzellikleri içinde barındıran mekanların uygunsuz yerlere ne olduğu belli olmayan barlara kafelere dönüşmesini hiç sevmiyorum. Çünkü bu bizim kültürümüzün inançlarımızın değerlerimizin yok edilmesi ve yozlaştırılması demektir. Bizi biz yapan var eden değerlerimizin yok edilmesi demektir” (G29, Erkek, 54, Madenci).

“Son zamanlarda açılan kafeler sıra dışı iç dizaynlarıyla müşterileriyle tiksindiriyor. Özellikle çarşıya çıkarken sağ taraftaki mezarlık insanı ürkütüyor.

Mezarlıkta bir kaybım var. Onun bedeninin orada yok olduğu düşüncesi var kafamda ve bu beni çok yıpratıyor” (G2, Erkek, 34, Öğretmen).

“Yenişehir’in hiç yeşilliği olmayan ağacı olmayan devasa apartmanların bulunduğu yerleri sevmiyorum. Çünkü buralarda insan nefes alamıyor. Son zamanlarda kendimizi eve kapattık gidip sakin kafayla oturabileceğimiz bir alan yok. Mahalle kavramı yok resmen labirentte yaşıyoruz. Birbirimizi tanımaya erinen insanlar olduk. Yalnızlaştık. Eski dostluklar komşuluklar akrabalıklar yok” (G31, Erkek, 45, Memur).

“25 yıl önce bu soruyu sorsan sevmediğim hiçbir yer yoktu. Ama şu anda sokaklardan geçmek bile istemiyorum. Özellikle ulu cami altındaki sokaklar beni çok rahatsız ediyor. Ya kızım ayıptır söylemesi ahırlar olmuş meyhane. Eskiden sokaklardan geçtiğimiz zaman burnumuza baharat kokusu gelirdi. Şimdi buram buram alkol ve değişik kokular geliyor. Bu durum beni üzüyor ve hüzünlendiriyor. Bu yüzden oralardan geçmek istemiyorum. En sakin sokaklarımız en tehlikeli sokaklara dönüştü. Sokak aralarındaki meyhaneler beni ürkütüyor. Nereden ne çıkacağını bilemiyoruz. Eşimle çocuğumuzla o sokaklardan geçemiyoruz” (G32, Erkek, 55, İşçi).

“Kızıltepe kavşağındaki kafelerin yarısından fazlası beni huzursuz ediyor. Popüleritenin ardından oluşan huyu suyu değişik gençler bu kafelerde bulunuyorlar. Ve gereksizliklere ahlaksızlıklara ev sahipliği yapan yerler bana güvensiz ve huzursuz geliyor” (G14, Erkek, 34, Öğretmen).

“Mardin’de bir mahalle var. Ben orada abimi kaybettim. Oradan her geçtiğimde yanımda kim olursa olsun kötü oluyorum. Geçmek istemiyorum. Orası büyüdüğüm anılarımı yaşadığım yer böyle bir olayı orada yaşamak istemezdim. Büyüdüğüm yeri ziyaret etmek isterdim. Mezarlığa gittiğim zaman da kendimi orası beni çok hüzünlendiriyor. Çünkü orada kaybettiğimiz insanlar olduğu için çok kötü oluyorum. Ölüm acı bir duygu. Mezarlıkta ölümün bir parçası olduğu için oraya gidince çok duygulanıyorum” (G25, Erkek, 43, İşçi).

Görüşmelerde Mardin kentinin sonradan gelişen yeni yerleşim alanlarından biri olan Yeni Mardin (Yenişehir), yoğun nüfus yapısı, yüksek bina sayısı, yeşil alan ve park eksikliği gibi faktörler nedeniyle bireyler tarafından genellikle olumsuz bir yaşam alanı

olarak değerlendirmektedir. Katılımcılar, bu bölgede sosyal ilişkilerin zayıfladığını ve bireylerin giderek daha fazla yalnızlaştığını ifade etmektedir.

Özellikle geçmişe özlem duyan bireylerin sayısının fazla olması, kentsel dönüşüm ve modernleşmenin insan yaşamı üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Hızlı ve yoğun kent yaşamı, bireylerin geçmişte hissettikleri huzuru ve aidiyeti bulamamalarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, mekânlar, sadece fiziksel bir alan olmanın ötesine geçer; toplumsal yapıları ve güç ilişkilerini temsil eden sembolik alanlar haline gelir. Urry'e göre, kasabalar, tarımsal alanlar, ticaret bölgeleri, alışveriş merkezleri, ana ulaşım yolları gibi farklı mekânsal birimler, yalnızca belirli bir fiziksel yapının unsurları ya da insan etkinliklerinin dışarıdan belirleyicileri değildir. Aksine, bu mekânlar toplumsaldır, toplumsal bir biçimde üretilir ve toplumsal bir süreçle sürekli olarak yeniden üretilir (Urry, 1999, s.77).

Yenişehir'in genel olarak tercih edilmeyen bir yerleşim yeri olduğu belirtilse de bireylerin burada yaşamayı seçme nedenleri arasında eğitim, sağlık, ulaşım ve iş olanaklarına daha kolay erişim sağlanabilmesi yer almaktadır.

Ancak, bu avantajlara rağmen Yenişehir'deki yüksek nüfus yoğunluğu, düzensiz yapılaşma, betonlaşma ve yeşil alan eksikliği, bireyler için önemli rahatsızlık unsurlarıdır. İş yerlerinin bu bölgede yoğunlaşması, artan yapılaşma ve sıkışık kent dokusuna yol açarak çevresel ve sosyal yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Gürültü, betonarme yapıların baskınlığı ve doğa ile iç içe olma imkanının kısıtlı olması, bireylerin Yenişehir'de yaşamaya mecbur kaldıkları ancak burada huzurlu hissedemedikleri algısını pekiştirmektedir.

5.13. Yer ve Duygu Etkileşimi

Birey, yaşadığı kentte mutlu olabilmek için o kenti anlamlandırmaya ve kendisiyle özdeşleştirmeye çalışmaktadır. Bu anlamlandırma sürecinde fonksiyonel ve kavramsal bağlar önemli bir rol oynamaktadır. Her birey, kent yaşamında kendisinden izler bulmayı ve aidiyet duygusu geliştirmeyi arzular.

Fonksiyonel bağlar, bireyin kent içinde gerçekleştirdiği günlük faaliyetleri ve mekânın sunduğu olanakları kapsarken, kavramsal bağlar ise bireyin kentte sevdiği ya da sevmediği mekânlar ile kurduğu duygusal ve zihinsel ilişkileri içermektedir. Kentsel aidiyetin oluşmasında bireylerin mekânlarla kurduğu bu bağlar belirleyici olmaktadır. "Kişinin bir mekâna ait hissetmesi, duygusal, fonksiyonel veya kavramsal bağlar üzerinden şekillenebilir. Kullanıcı, kişisel anlam ve değer atfettiği mekânlarla duygusal

bir bağ kurarken, belirli bir etkinliği sürdürebilmek amacıyla mekâna yönelmesi fonksiyonel bir bağ oluşturmaktadır” (Güleç Solak, 2017, s. 21). Bu bağlamda, bireylerin kentle olan ilişkileri yalnızca fiziksel bir kullanım alanı çerçevesinde değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyokültürel boyutlarıyla da değerlendirilmelidir. Bu konuyla ilgili katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir.

“Eski Mardin’de bulunmak beni mutlu ediyor. Hafta sonları kaçıyorum bazen çocukluğumun geçtiği sokaktan geçiyorum ve o doğal mekanların birinde oturup çay içerken geçmişi hatırlıyorum. Geçmişi yaşayamasak ta hatırlayarak mutlu olmaya çalışıyorum. Şu anda işim evim Yenişehir de mecburen çocukların okulu için orada oturuyoruz ama elimden gelse yine eski Mardin de ki eski evimize yerleşmeyi eski huzurumu yeniden bulmayı isterdim” (G25, Erkek, 45, İşçi).

“İşten çıkıyorum eve gidiyorum. Tek zevkimiz marketten alışveriş yapmak canımızın istediği şeyleri hazırlayıp akşam evde ailemle vakit geçirmek. Doğru dürüst dışarda vakit geçirebileceğimiz bir ortam yok. Eskiden biz anne babamızla akraba gezmelerine giderdik ama şimdi çocuklarımızı götüremiyoruz yanımızda. Anne babalarımız soba lı evlerde bir odada sohbet ederken biz önümüze konulmuş portakalı yer mutlu olurduk eskiden şimdi biz çocuklarımızı kendimizle bir yere götüremiyoruz. Açıkçası götürecek akraba da yok. Eski samimiyetler güven yok maalesef bu duyguları yaşadığımız yer eski Mardin’di. Şu anda iş gücü işte çocukların okulu yüzünden Yenişehir’deyiz Yenişehir zaten stresin kalabalığın çok fazla olduğu bir yer” (G31, Erkek, 44, Memur).

“Eski Mardin’i muhakkak herkesin görmesi gerektiğini düşünüyorum. Tarihi olarak çok eski yılları anlatıp insanlığın eski yüzüne ayna tutuyor. Eski Mardin’i gezen herkesin kendini açık hava müzesinde hissedeceğinden hiç şüphem yok fakat eski Mardin’deki mevcut bütün beton yapılar derhal imha edilip bütün tarihi yapıyı gün yüzüne çıkarmak gerek. Şu anda Yenişehir de yaşıyoruz ama eşimin işi için çocuklarımız için mecburen keşke insan yaşamak istediği yerde yaşayabilse” (G4, Kadın, 54, Muhasebeci)

Katılımcılar genel olarak yaşadıkları yerin tarihi yapısından istifade etmenin gururunu yaşıyorlar. Bunu anlatırken eski yaşantılarından bahsederek zamanki mutluluklarını ve huzurlarına eşlik eden hatıralarını anılarını anlatıyorlar. Buradan

hareketle birey kendini kent ile bütünleşmiş biri olarak görüyor ve bunun devamlılığının olmamasını bir hayal kırıklığı olarak dile getiriyor.

5.14. Geçmişe Özlem ve Kent Aidiyeti: Anıların Mekânsal Bağ Kurmadaki Rolü

Kent içerisinde bireylerden izler taşımaktadır. Tıpkı illiyet bağı gibi aidiyet bağı da bireyin kentte kendinden bir şeyler bulması durumudur. Bireyler bazı mekanları geçmiş yaşantıları anıları için sever ve görmek isterler. Bazı mekanlarda duygularını besleyen duygulara yakın olmanın verdiği huzur için bulunmak isterler. Kent, bireylerin yaşantılarından izler taşır ve onların kimlikleriyle bütünleşir. Tıpkı illiyet bağı gibi, aidiyet bağı da bireyin kentle kurduğu duygusal ve mekânsal ilişkiyi ifade eder. Bireyler, bazı mekânları geçmiş yaşantıları ve anılarıyla özdeşleştirerek benimser ve bu nedenle bu mekânları görmek, deneyimlemek isterler. Diğer yandan, bazı mekânlar bireylerin duygusal dünyalarına hitap ettiği için, bu alanlarda bulunmak huzur ve güven duygusunu pekiştirebilir.

Aidiyet kavramı, kentsel mekân için kullanıldığında kişilerin kendilerini bir mekânın parçası olarak görmeleri, dolayısıyla kendilerini o mekân üzerinde hak ve sorumluluk sahibi hissetmeleri durumunu ifade etmektedir. Mekâna bağlılık, ait olma hissini besler ve bireyin ait olunan yerleşimin bir parçası olmasına neden olur. Aidiyet, o yerde kendine ait izleri ve nesneleri kullanarak pekişmektedir. Çünkü çevrenin fiziksel bağları da yere bağlılığın oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır ve kimi araştırmalarda fiziksel özelliklerin en önemli unsur olduğu da vurgulanmıştır (Sancar ve Severcan, 2010, s.298'dan aktaran; G. Solak, 2017, 21).

Mardin kentinde yaşayan yerel halkın en yoğun şekilde deneyimlediği duygulardan biri, geçmişe duydukları derin özlem duygusudur. Bireyler, yaşamlarını sürdürdükleri mekânları yalnızca fiziksel birer yapı olarak değil, aynı zamanda anılarının ve kimliklerinin bir parçası olarak görmektedir. Doğup büyüdüleri evlerdeki eşyalar ve temel ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânlar, onların geçmişle kurdukları duygusal bağların somut temsilleri hâline gelmektedir.

Bireylerin yaşadıkları anılar ve duygusal deneyimler, mekâna olan aidiyet duygularını pekiştirmektedir. Eski Mardin, geçmişin izleriyle yoğrulmuş, anılar ve yaşanmışlıklarla çevrili bir kent olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, burada yaşayan bireyler, çocukluklarının geçtiği, hatıralarının şekillendiği bu kente duydukları bağlılığı açık bir şekilde ifade etmektedirler. Katılımcılar, bu hislerini şu sözlerle dile getirmişlerdir:

“Biz eskiden eski Mardin’de otururduk. Ozamanlar daha güzeldi genel olarak bakıldığında eski Mardin in eski hali daha güzeldi. Şimdi baktığımızda her yerde binalar var. Eskiden daha az evler vardı. Her yere apartmanlar dikilmiş müstakil evler azalmış. Eskiden trafik yoğunluğu daha azdı. Şimdi her yerde trafik var aşırı bir yoğunluk var. Eskiden bayramlar bütün özel günlerde toplu olarak grup oluştururduk. Eskiden arkadaşlarla bir grup oluştururduk. Yüzümüz görünmeyecek şekilde kapıları çalıyorlardı, oynuyorduk güldürüyorduk onlarda sevinip bize para veriyorlardı. Portakal elma bulgur veriyorlardı. Biz bu küçük şeylerle mutlu oluyorduk. Bittikten sonra getirdiğimiz eşyaları beraber hazırlayıp yiyorduk. Çok güzeldi şu anda toplu yapılan bir faaliyet kalmadı. Akrabalık ilişkileri zayıfladı” (G32, Erkek, 55, İşçi).

Görüşmeci geçmişte, Eski Mardin’de yaşamın daha farklı ve bireyler açısından daha anlamlı bir sosyal yapıya sahip olduğunu söylemektedir. O dönemde kent dokusu, geleneksel mimarisi ve toplumsal dayanışma kültürüyle daha özgün bir karaktere sahipti. Günümüzde ise yoğun kentleşme ve modern yapılaşma, eski Mardin’in özgün dokusunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Önceden daha seyrek yapılaşmaya sahip olan bu bölgede, bugün çok katlı binaların yaygınlaşmasıyla birlikte müstakil evlerin sayısı azalmış ve kentsel dönüşümün etkileri belirginleşmiştir. Aynı zamanda, trafik yoğunluğu geçmişe kıyasla önemli ölçüde artmış, kent içinde hareketlilik ve ulaşım koşulları değişime uğramıştır.

Artuç’un (2016) belirttiğine göre, yatırımcıların ve karar vericilerin kentsel dönüşüm projeleri; kentlilerin gündelik yaşamlarını etkileyen, alışkanlıklarını değiştiren, aidiyetlerini yeniden düzenleyen, geçmişin varlığını ve bölge insanlarının yaşam biçimlerini hatta proje alanında yaşayanları kent belleğinden silmektedir. Bu yok edişle, kentin yeniden kurgulandığı ve uluslararası standartlara eriştiğini varsayarak, şehirler rant odaklı ve kendi sınırlarını taşıyan kent görüntüsüne sürüklenmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri ile var olan aidiyet duygusunun da dönüştüğü, farklı beklenti ya da kayıplara sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Artuç, 2016, s.103).

Kentte sosyal yaşam açısından da belirgin bir dönüşüm gözlemlenmektedir. Geçmişte bayramlar ve özel günler, toplu etkinlikler ve güçlü topluluk bağlarıyla kutlanırken, günümüzde bu tür geleneksel uygulamaların azaldığı görülmektedir. Çocuklar, eskiden belirli gruplar oluşturarak mahallede çeşitli oyunlar oynar, kapı çalarak insanları eğlendirir ve bunun karşılığında küçük hediyeler alarak mutluluklarını paylaşırdı. Portakal, elma, bulgur gibi basit armağanlar bile toplumsal paylaşımın ve dayanışmanın bir göstergesiydi. Bu tür faaliyetler, bireyler arasındaki bağları

güçlendirirken kolektif bir yaşam kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktaydı. Ancak günümüzde bu tür toplu etkinliklerin giderek kaybolduğu ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı gözlemlenmektedir.

“Eski Mardin’de yaşadığımız dönemde büyük bir mutluluk içindeydik. Oradaki taş duvarlar adeta bir ruh taşıyordu. Onlara baktığımda, geçmişin izlerini ve zamana yayılan bir hikâyeyi hissediyordum. Yaşadığımız ev, pencereler, kapımızın önündeki ağaç hepsi birer anlam taşıyor ve sanki bizimle konuşuyordu. Şimdi ise Yenişehir’deyiz ve buradaki atmosfer, eski Mardin’in o kendine özgü ruhundan oldukça farklı. Çevremizde kimlerin yaşadığını bile tam olarak bilemediğimiz, aidiyet hissinin zayıf olduğu bir ortamdayız. Ancak yine de Mardin’den kopmam mümkün değil; en azından hafta sonları bile olsa gidip anılarımı tazelemek bana büyük bir huzur veriyor. Mardin benim için sadece bir şehir değil, köklerimin ve kimliğimin bir parçası” (G17, Erkek, 45, Akademisyen).

“Eski Mardin’i gezerken çok iyi hissediyorum. İnanmazsınız gözlerim dolu dolu geziyorum. Orada anılarımız ve geçmişimiz olduğu için orada içtiğim bir çay, kahve, evleri, camisi bana çok iyi geliyor. Mutlu oluyorum. Hanımı ikna edebilsem yine orada otururum. (Gülüyor.) tarihi dokusunu çok seviyoruz. Görünce çok mutlu oluyoruz. Bu yüzden Mardin dışında başka yerde yaşayamam” (G25, Erkek, 55, İşçi).

Görüşmede bireyin Eski Mardin’e yönelik derin bir aidiyet ve nostalji duygusu beslediği görülmektedir. Katılımcı, kentin sadece fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, kendi geçmişi ve anılarıyla bütünleşmiş bir yaşam alanı olduğunu vurgulamaktadır. Mardin’in tarihi dokusu, birey için yalnızca bir estetik unsur değil, aynı zamanda kimlik ve aidiyet hissinin besleyen önemli bir unsurdur. “Kentte yaşama süresi geçici olarak düşünüldüğünde, kentli olma arzusu ya da kentli yaşam tarzını ve davranış kalıplarını içselleştirme isteği ve gayreti oluşmayabilir. Kentte kalmaya karar verilmesi durumunda ise, bireylerin kentsel hayata uyum sağlamaya çalışacağı söylenebilir. Böylece kente özgü yaşam biçimi ve davranış kalıpları edinme süreci tecrübe edilecektir” (Akyüz ve Yılmaz, 2023, s.329).

Anıların ve geçmiş deneyimlerin, bireyin mekâna olan bağlılığını pekiştirdiği anlaşılmaktadır. Günlük yaşam pratikleri çay içmek, kahve içmek bile mekânsal aidiyetin

bir parçası hâline gelerek, sıradan eylemlerden öteye geçmekte ve güçlü duygusal anlamlar kazanmaktadır. Katılımcının, eşini ikna edebilse tekrar Mardin’de yaşamak isteyeceğini belirtmesi, bireyin tercihleri ile mevcut yaşam koşulları arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir.

Ayrıca, Mardin dışında başka yerde yaşayamam ifadesi, bireyin mekâna olan derin bağlılığını ve bu bağın salt fiziksel değil, duygusal ve kültürel bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bireylerin yaşadıkları çevre ile kurdukları ilişkilerin yalnızca maddi koşullarla değil, aynı zamanda geçmiş, kimlik ve kolektif hafıza ile şekillendiğini göstermektedir.

“Dedemin eski Mardin’de bir taş evi var. Ben o evi ne zaman görsem çocukluğuma giderim. Anılarım gözlerimin önünden bir bir geçer. Kalabalık geçirdiğimiz aile günleri bayramların neşesi bambaşkaydı. Komşularımızla aile gibiydik. Şimdi komşu komşusuna merhaba demeye korkuyor. Bu güvensizlik mi mutsuzluk mu tembellik mi bencillik mi bilmiyorum. Artık onada sen cevap ver işte (gülümsedi)” (G25, Erkek, 55, İşçi). “Yüzeyselliğin oldukça görünür olduğu kentsel yaşamda, bireyler gerçek kişiliğini ortaya koymakta zorlanabilmektedir. İnsanlar, başkalarını kendi amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak kullanabilmekte ve çıkara dayalı bir ilişki yaşayabilmektedir” (Wirth, 2002, s. 83).

“Çocukluğum Savur Sürgücü köyünde geçti. Şu an ki oturduğumuz evin eski bölümü. Orada o evi gördüğüm an hüzünlenirim. Anılarım ve geçmişe özlem artıyor. Ayrıca geçmişi özlüyoruz ama yaşayamıyoruz” (G14, Erkek, 42, Öğretmen).

Bu görüşme, bireyin mekân, kimlik ve aidiyet arasındaki güçlü bağı vurgulayan derin bir nostalji duygusu taşıdığını göstermektedir. Katılımcı, dedesine ait Eski Mardin’deki taş evin, sadece fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda çocukluk anılarıyla bütünleşmiş bir mekân olduğunu ifade etmektedir. Mekânın, bireyin geçmişiyle kurduğu bağı canlı tutan bir hafıza mekânı işlevi gördüğü söylenebilir.

Görüşmede, geçmişteki komşuluk ilişkilerinin samimiyeti ile günümüz toplumsal yapısındaki bireyselleşme ve güvensizlik arasındaki karşıtlık öne çıkmaktadır. Katılımcı, geçmişte komşularıyla kurduğu güçlü sosyal bağlara vurgu yaparken, günümüzde bu bağların zayıfladığını ve insanların birbirine mesafeli yaklaştığını gözlemlemektedir. “Bununla beraber kentleşme sürecinde, kente özgü imkân ve donanımlara ulaşmadaki

yetersizlikler, kırsal hayatın geleneksel yapı ve ilişki biçiminin devamını sağlarken, aynı zamanda kentlerde benzer köken ve gruplar etrafında yerel himaye ve patronaj ağları oluşmaya başlamıştır” (Akyüz ve Yılmaz, 2023, s.337). Bu durum, kentleşme, modern yaşam pratikleri ve bireyselleşmenin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini gösteren önemli bir toplumsal değişim örneğidir.

Ayrıca, Savur Sürgücü Köyü’ndeki çocukluk anıları, mekânsal değişim ile bireyin duygusal dünyası arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Katılımcı, geçmişe duyduğu özlemi dile getirirken, aynı zamanda bu geçmişin artık birebir deneyimlenemediğini ifade etmektedir. Bu durum, bireyin nostalji duygusunun yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda zamansal bir boyutu olduğunu da göstermektedir. Anılarla dolu mekânlar, geçmiş hatırlamanın bir aracı olarak işlev görse de zamanla değişen fiziksel ve toplumsal koşullar nedeniyle o geçmişi yeniden yaşamak mümkün olmamaktadır.

Sonuç olarak, bu görüşme, bireyin mekânsal aidiyet, toplumsal ilişkiler ve nostalji duygusu arasındaki bağı anlamamıza yardımcı olmaktadır. Mekân, sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda bireyin kimliğini ve duygusal dünyasını şekillendiren bir unsur olabilir.

“Eskiden mahalle kültürü sokak kültürü ve komşuluk ilişkileri dil din ırk gözetmeksizin üst düzeyde tutulurdu. Çünkü onları ayakta tutan bu kültürel ve sosyal değerlerdi ama şimdi dediğim gibi Sobacılar çarşısında soba yok. Marangozcular çarşısında Marangozcu yok. Yerel halk yerinde yok hepsinin yerini kafe bar otel pansiyon gibi mekanlar doldurulmuş. Eskiden böyle değildi buralar bizim koşturduğumuz yerlerdi. Çocukluğumuzun en masum günlerini biz burada geçiriyoruz. Ben bazen öyle bir duruma geliyorum ki işi gücü bırak dön eski günlere ama ne yazık ki öyle bir ihtimal asla yok. Geçmiş çok özleyorum” (G29, Erkek, 54, Madenci).

Bu görüşme, kentleşme ve modernleşme süreçlerinin birey ve toplum üzerindeki sosyokültürel etkilerini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Katılımcı, geçmişte mahalle, sokak ve komşuluk kültürünün güçlü sosyal bağlarla şekillendiğini, bireylerin dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin bir arada yaşadığını vurgular. Ancak günümüzde bu dayanışma ve aidiyet duygusunun yerini bireyselleşme ve ekonomik dönüşümler almıştır.

Görüşmede özellikle mekânın dönüşümü dikkat çekmektedir. Sobacılar Çarşısı'nda artık sobacılık yapılmaması, Marangozcular Çarşısı'nda marangozluk mesleğinin kaybolması, yerel halkın yerini turistik işletmelerin alması, kentleşmenin mekânsal ve ekonomik yapıyı nasıl değiştirdiğini göstermektedir. Bu değişim, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel bir kaybı da beraberinde getirmiştir. Mekânın bu denli dönüşmesi, bireyin o yere duyduğu aidiyetin zayıflamasına ve nostaljik bir özlem duymasına neden olmaktadır.

Katılımcının bazen öyle bir duruma geliyorum ki işi gücü bırak, dön eski günlere ifadesi, bireyin geçmişe duyduğu özlemi ve mevcut yaşamdan kaçma isteğini göstermektedir. Ancak aynı zamanda, geçmişin geri gelmeyeceğini bilmesi, bu nostaljinin melankoliye dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum, bireyin sadece anılarına bağlı kalmadığını, aynı zamanda geçmişin anlam dünyasının bugün ile kıyaslandığında bir kayıp hissi yarattığını göstermektedir.

Kentler, birçok yerden nüfusu kendine çekerek içinde barındırdığı insanlara iş ve barınma imkânı sunmakla birlikte, bireylerin davranış kalıplarını kente özgü bir düzene sokarak biçimlendirmekte, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamın âdeta lokomotifidir. Ancak, kentin kendine özgü sosyo-kültürel ve sosyo-mekânsal düzeninde kurulan ilişkiler, bireyleri parçalanmış rollere itmekte ve birincil yüz yüze ilişkilerden ziyade, daha çok resmi ikincil ilişkiler düzenine girmeye zorlamaktadır (Akyüz ve Yılmaz, 2023, s.337).

Sonuç olarak, bu görüşme, kentleşme ve modernleşmenin yalnızca fiziksel mekânları değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal ilişkilerini, aidiyet duygularını ve kolektif hafızalarını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Mekânın değişimi, sadece ekonomik ya da fiziksel bir dönüşüm olarak değil, toplumsal yapıdaki köklü değişimlerin bir yansıması olarak ele alınmalıdır.

“Eskiden insani ilişkiler daha güçlüydü şu anki gibi insanlar iki huylu değillerdi. Ya da biz öyle sanıyorduk. Aile bağları sağlamdı hala amca dayı sevgisi saygısı vardı. Mardin medeniyetin zirvede olduğu bir yerdir. Eski değer ve tutumlar ne kadar azalsa da ben hala aynı duygu ve düşünceler içerisindeyim. Keşke bu duyguları eski sevdiğim mekanlarda yaşama şansım devam etseydi” (G34, Erkek, 34, Memur).

Görüşmede katılımcı geçmişte insan ilişkilerinin daha güçlü olduğunu, bireyler arasındaki samimiyetin ve güvenin günümüze kıyasla daha belirgin olduğunu düşünmektedir. Katılımcı, özellikle aile bağlarının geçmişte daha sağlam olduğunu, amca

ve dayı gibi akrabalara duyulan sevgi ve saygının toplumsal yapıyı güçlendiren önemli unsurlar arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Bu ifadeler, geleneksel aile yapısının ve geniş aile ilişkilerinin birey üzerindeki etkisini gösterirken, günümüzde bu bağların zayıfladığına dair bir eleştiriyi de içermektedir.

Mardin'in medeniyetin zirvede olduğu bir yer olarak tanımlanması, kentin tarihsel ve kültürel zenginliğine yapılan bir göndermedir. Bu ifade, Mardin'in geçmişte farklı kültürlerin bir arada yaşayabildiği bir merkez olduğu ve bu çeşitliliğin güçlü bir toplumsal yapı oluşturduğu düşüncesini yansıtmaktadır. Ancak zamanla değişen sosyal dinamikler ve modernleşme süreçleri, bu değerlerin giderek azaldığı yönünde bir algı yaratmıştır.

Katılımcının eski değer ve tutumlar ne kadar azalsa da ben hala aynı duygu ve düşünceler içerisindeyim ifadesi, bireyin toplumsal değişimlere rağmen kendi değerlerine bağlı kalmaya çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte, Keşke bu duyguları eski sevdiğim mekânlarda yaşama şansım devam etseydi cümlesi, nostaljinin mekânla olan bağlantısını ortaya koymaktadır. Birey, sadece geçmişteki sosyal ilişkileri değil, aynı zamanda bu ilişkilerin yaşandığı mekânları da özlemektedir. Ancak mekânsal ve toplumsal dönüşümler nedeniyle bu deneyimi tekrar yaşama şansı artık mümkün görünmemektedir.

Sonuç olarak, bu görüşme, bireyin geçmiş ile bugün arasındaki toplumsal ve kültürel değişimi nasıl algıladığını ve nostalji duygusunun sadece bireysel değil, aynı zamanda mekânsal bir boyut taşıdığını göstermektedir. Geleneksel değerlerin modernleşme süreciyle birlikte erozyona uğraması, bireyde aidiyet duygusunun zayıflamasına ve geçmişe yönelik bir özlem duymasına neden olmaktadır.

“Geçmişte, Mardin kendine özgü yapısıyla, adeta bir kültürel ve toplumsal kimlik taşırdı. Ancak, bu kent sakin bir yapısından kozmopolit bir şehre dönüştüğü andan itibaren, bu özgünlük bir şekilde kayboldu. Bu dönüşümle birlikte, kültürel benliğimiz, değerlerimiz ve insanlık anlayışımız zayıflamaya başladı. Diğer büyük şehirlerin etkisiyle, kendi kimliğimizden uzaklaşmaya başladık. Kişisel olarak, insanlık değerlerine, kültüre ve toplumsal değerlere büyük saygı duyan bir bireyim ve bu saygının karşılıklı olarak sürdürülmesi gerektiğini savunuyorum. Ancak, yaşadığım toplumda bu değerlerin giderek daha az hissedilmesi, beni derinden üzüyor” (G17, Erkek, 45, Akademisyen).

Bu görüşme, bireyin kültürel ve toplumsal değerler üzerindeki kaybı ve bu kaybın duygusal etkileri hakkında derin bir düşünceyi yansıtıyor. Görüşmeci, Mardin'in geçmişteki sakin, kendine özgü yapısının, kozmopolit bir şehre dönüşmesiyle birlikte kaybolduğunu belirtiyor. Bu dönüşüm, sadece kentin fiziksel yapısında değil, aynı zamanda toplumun kültürel kimliğinde de bir değişime yol açmış gibi görünüyor.

Görüşmeci, kültür, değerler ve insanlık gibi evrensel temalara büyük bir saygı duyduğunu ifade ediyor. Bu değerlerin korunmasının, tüm toplum tarafından karşılıklı olarak kabul edilmesi gerektiğini savunuyor. Ancak, günümüz toplumunda bu değerlere olan saygının azaldığını gözlemleyerek, bu durumun kendisini üzüntüye sevk ettiğini belirtiyor. Burada, görüşmecinin bir yandan eski Mardin'in kaybolan kimliğine duyduğu özlem ve diğer yandan, toplumda bu kültürel mirasa yönelik bir eksiklik hissetmesi, duygusal bir boşluk yaratıyor.

Bu görüşme, bireyin kültürel ve toplumsal bağlamda aidiyet ve kimlik kaybı yaşadığı bir toplumda, geçmişin değerlerine özlem duyduğunu ve bu değerlerin yeniden hayata geçirilmesi gerektiğini savunduğunu gösteriyor. Akademik bir perspektiften bakıldığında, bu durum, toplumun kültürel evrimi, kimlik değişimi ve toplumsal değerler üzerine bir eleştiri niteliği taşımaktadır.

“Mardin’de 20 yıl öncesine kadar hayat tüm coşkusu ve anlamıyla akıp giderken Yenişehir diye yapar bir yaşam alanı oluştuktan sonra ruhu samimiyeti ve anlamı olmayan bir yaşama evrildik” (G16, Erkek, 42, Öğretmen).

“2000’li yılların başına kadar kendi halinde dokusunu her türlü koruyan Mardin kenti turizmin etkisiyle doğallığı zedelenen bir kent haline gelmiştir. Pazarlama amaçlı üretilen ve kentin dokusuyla uyumlayan bir sürü ürün türedi. Sadece kent zedelenmeyip duygularımız da zedelendi. Bizler eski Mardin de geçmişimizi yad eden insanlarız oranın hiçbir şekilde doğallığına zarar gelsin istemeyiz. Çünkü orası bizim masumiyetimiz samimiyetimiz gururumuz çocukluğumuz” (G14, Erkek, 44, Öğretmen).

Bu görüşme, Mardin'in tarihi ve kültürel değerlerinin zaman içinde nasıl tahrip olduğuna dair derin bir eleştiriye yansıtılmaktadır. Görüşmeci, 2000'li yılların başına kadar Mardin'in kendi özgün dokusunu koruduğunu ve bu durumun kentin kimliğine nasıl katkıda bulunduğunu vurguluyor. Ancak, turizmin etkisiyle bu doğal yapının bozulmaya

başladığına ve kente uyumsuz, pazarlama amaçlı ürünlerin girmesiyle kentin ruhunun zarar gördüğünü öne sermiştir.

Görüşmeci, bu değişimlerin sadece fiziksel yapıyı değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal duyguları da olumsuz şekilde etkilediğini belirtiyor. Mardin'in eski haline duyulan özlem, oraya ait duygusal bağları ve anıları ifade ederken, kentin değişen yapısının kişisel anlamda bir kayıp olarak algılandığını gözler önüne seriyor. Eski Mardin ifadesi, görüşmecinin geçmişle kurduğu duygusal bağı simgeliyor; eski Mardin, sadece bir yer değil, aynı zamanda geçmişin masumiyetini, samimiyetini ve gururunu temsil ediyor.

Bu görüşme, hem kültürel mirasın korunması gerektiğine dair güçlü bir mesaj verirken, hem de modernleşme ya da turizmin şehirlerin kimliğine olan olumsuz etkilerini tartışan bir eleştiridir. Görüşme, Mardin'in bozulmasını, bir tür duygusal ve kültürel kayıp olarak algılayarak, toplumsal belleği ve kimliği tehdit eden değişimlere karşı bir tepki gösteriyor. Bu, sadece Mardin'e özgü bir durum değil, dünya çapında kentlerin karşılaştığı bir sorundur: Kültürel miras ile ekonomik ve turistik gelişim arasındaki dengeyi sağlamak.

Görüşmelere bakıldığında sonuç olarak, kent ve duygular arasındaki ilişkinin ne denli derin ve karmaşık olduğu vurgulanmaktadır. Kentler, sadece fiziksel yapılar olarak değil, aynı zamanda bir toplumun hafızasını, kültürünü ve değerlerini taşıyan dinamik varlıklardır. Mardin örneğinde olduğu gibi, bir kentin tarihî dokusu, insanlar için sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda geçmişin, kimliğin ve duygusal bağların bir parçasıdır. Ancak, modernleşme ve turizm gibi dışsal faktörler, bu doğal yapıları tehdit edebilir ve şehirlerin özgün kimliklerini zedeleyebilir.

Bu değişim, sadece kentin fiziksel yapısını değil, o kentle duygusal bağ kuran bireylerin iç dünyalarını da etkiler. Eski Mardin gibi bir yerin bozulması, insanların kolektif hafızalarında büyük bir boşluk yaratır; o boşluk, masumiyetin, samimiyetin ve gururun kaybı anlamına gelir. Bu durum, kentlerin sadece ekonomik değerinin değil, duygusal ve kültürel değerlerinin de korunması gerektiğini gösterir.

Kent aynı zamanda yalnızca bir yaşam alanı değil, bir toplumun kültürel kimliğinin, toplumsal belleğinin ve duygularının şekillendiği bir mekândır. İnsanlar, içinde yaşadıkları kentle duygusal bir bağ kurar; bu bağ, o kentle özdeşleşen geçmişin, değerlerin ve kültürlerin bir yansımasıdır. Kentler, toplumsal yaşantının bir mikro

kozmosu olarak, insanların duygularını sadece yansıtan değil, aynı zamanda bu duyguları biçimlendiren dinamiklerdir. Bu bağlamda, kentlerin sadece fiziksel birer yapılar değil, duygusal anlamları olan mekânlar olarak tanımlanması mümkündür.

Bir kent hem bireysel hem de kolektif kimliğin bir temsilcisi olarak, içinde yaşayan insanların anılarını, deneyimlerini ve geçmişlerini bir arada barındırır. Kentin sokakları, meydanları, yapıları ve çehresi, sadece fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda bir toplumun hafızasının somutlaşmış halidir. Her köşe, her bina, her eski duvar, insanlar için geçmişin bir parçası, kaybolmuş bir anının izidir. Bu nedenle, bir kente dair duygu, sadece günümüzdeki yaşantı ile ilgili değil, aynı zamanda geçmişin izlerini taşır. Kentin dönüşümü veya modernleşmesi sırasında, bu anılar ve değerler değişebilir veya yok olabilir. Bu durum, insanlar üzerinde kayıp, hüznün veya aidiyet duygusu eksikliği gibi duygusal etkiler yaratabilir. Eski bir mahalle, bir aile yadigârı gibi hatırlanırken, yeni binaların yükselmesi, geçmişin izlerinin silinmesi, bu duyguların sorgulanmasına yol açar.

Kentler, bireylerin kimliklerini şekillendiren birer etkileşim alanıdır. Bir şehirde doğmuş, büyümüş ve yaşamış bireyler, o kente dair duygu ve düşüncelerini kişisel bir aidiyet duygusuyla bağdaştırır. Kent, kimliğin bir parçası haline gelir. Bu bağ, insanın çocukluğunda yaşadığı sokakları, geçtiği caddeleri, tanıdığı insanları, alışveriş yaptığı dükkanları içerir. Bu mekânlar, sadece fiziksel değil, aynı zamanda duygusal anlamlarla yüklüdür. Bu duyguların yer aldığı mekânların dönüşmesi, bu aidiyet duygusunu da tehdit eder. Kentin kimliği ile bireyin kimliği arasında kurulan bu güçlü bağ, bir değişim süreciyle zedelenabilir. Yeni yapılan binalar, değişen sokaklar veya farklılaşan yaşam tarzları, eskiye duyulan bağlılık ve nostaljiye karşı bir tür yabancılaşmaya yol açabilir.

Bir kentin dönüşümü genellikle ekonomik veya toplumsal gelişimle ilişkilendirilir, ancak bu süreç, aynı zamanda kentin kültürel değerlerinin kaybına da yol açabilir. Mardin örneğinde olduğu gibi, turizmin etkisiyle şehirlerin kimlikleri zamanla değişebilir. Şehrin kültürel yapısına uymayan, pazarlama amaçlı üretilen ürünler ve yapılar, kentin özgün dokusuna zarar verebilir. Bu tür dönüşümler, sadece fiziksel bir değişim yaratmakla kalmaz, aynı zamanda o kente dair duygusal bağları da zedeler. Kentin tarihî dokusuna, kültürel mirasına ve toplumsal değerlerine duyulan saygı, o şehri koruma isteğini doğurur. Ancak bu değerlerin kaybolması, insanlarda bir tür duygusal yıkım yaratabilir. Çünkü bir şehir, yalnızca taşlardan ibaret değildir; onun içinde bir toplumun geçmişi, kimliği ve değerleri yaşar. Bu değerlerin kaybı, sadece kültürel bir

yıkım değil, aynı zamanda bireylerin duygusal ve toplumsal bağlarının da sarsılması anlamına gelir.

Kentler, bireylerin toplumsal kimliklerinin, geçmişlerinin ve değerlerinin bir aynasıdır. Kentle olan duygusal bağlar, bireylerin aidiyet duygusunun temelini oluşturur. Kent, sadece bir mekân değil, aynı zamanda bir duygu, bir bellektir. Bu bağlamda, kentin dönüşümü yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel bir olgudur. Kentin kimliği, toplumsal hafızanın bir parçasıdır ve bu kimliğin korunması hem bireylerin duygusal dünyası hem de toplumun geleceği için büyük önem taşır. Kentler, bireylerin geçmişiyle ve kimliğiyle kurduğu bağlar üzerinden anlam kazanır. Bu yüzden, kentlerin dönüşüm süreçlerinde, kültürel değerlerin ve duygusal bağların korunması, sadece bir estetik ya da ekonomik gereklilik değil, toplumsal bir sorumluluktur.

Sonuç olarak, kentler, yalnızca birer fiziksel mekân olmanın ötesinde, insanlık tarihinin, kültürünün ve duygularının yansımasıdır. Bu nedenle, bir kentin dönüşümü veya modernleşmesi sırasında, onun dokusuna ve toplumsal belleğine zarar vermemek, toplumsal değerleri ve duygusal bağları korumak büyük önem taşır. Bu görüşmeler, kentlerin sadece gelişmek değil, aynı zamanda kendi kültürel miraslarını ve duygusal bağlarını koruyarak evrimleşmeleri gerektiğine dair güçlü bir çağrıdır.

SONUÇ

İlk çağlardan bugüne kadar birey yaşadığı kentleri oluşturarak ve ihtiyaçlarına göre düzenleyerek bir yaşam stili üretmektedir. İlkel yaşam alanı olarak seçilmiş mağaralar bile bireyin kimliğinden izler taşımaktadır. Birey oluşturduğu mekanları kendi istek ihtiyaç ve arzularına göre anlamlandırarak, düzenlemiştir yeniden inşa etmiştir. Kurgulanmış bu mekanlarda insanlar toplu olarak yaşamaya başlamış ve bu mekanlar artık bireye hizmet etmekten çıkarak toplumun ihtiyaçlarının karşılandığı barınma alanları ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı eğlence mekanları olarak düzenlenmiştir. Aynı zamanda bu mekanlar toplumsal olarak yaşamının da gerektirdiği toplumsal normları ve uygulamaları içerisinde barındıran bir üstlenici konuma da gelmiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda ken/mekânı birey sayesinde oluşurken bireyin aslında barınma ve sosyal duygusal ihtiyaçlarını karşılaması gerekirken son zamanlarda artık kentler bireylerin yalnızca fonksiyonel ihtiyaçlarını karşılayan bireyin ruhsal bütünlüğüne hizmet edecek özellikleri yok edilmiş bir yer den ibaret değildir. Ne yazık ki birçok disiplin içerisinde kent konusu ele alınmış fakat kent ve duygu ilişkisi net bir şekilde ele alınmamıştır. Bu anlamda da çalışmada kentsel mekân soyutlaştırılarak duyguların kentsel mekân tercihlerinde ne derece etkili olduğu veya kentsel mekân tercihlerinin duygularla nasıl bir ilişkisi olduğunu ortaya koymak hususuna dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Özellikle duygular sosyolojisi alanına katkı sağlamak adına ve literatürdeki boşluğa bir nebze de olsa katkıda bulunmak adına böyle bir çalışmaya adım atılmıştır.

Kent birey ihtiyaçlarına göre oluşmuş birey tarafından oluşturulmuş birey çıktısıdır. Bireyin oluşturduğu kenti bireyin duygularından arınık bir şekilde ele almak haksızlık olarak nitelendirilebilir. Sonuçta ihtiyaçlar duygularımızı ve düşüncelerimizi yönlendiren en önemli etmenlerdir. Kent mekanları bu yüzden bireyden anılar ve izler taşımaktadırlar. İlk başlarda fiziki ihtiyaçlar için oluşturulmuş kentler yine bireylerin tanımlamalarıyla inşa edilirler. Fiziki ihtiyaçların karşılanması sonrasında sosyal ihtiyaçlarında karşılanması için inanılmaz bir etkileşim ön plana çıkmaktadır. Bu etkileşimin adı kent ve kimlik etkileşimidir.

Kent mekânı bireylerin geleneklerinden toplumsal normlarından duygularının yansımalarından türer ve bu ritüellere göre şekillenmektedir.

Duygu sosyolojisi alanı ise bireyin duyguları ile var olduğu konusunda açıklamalar getirerek bireylerin duygularının göz ardı edilmemesi gerekliliğini vurgulayan bir alandır. Duygular belirli koşullarda ve durumlarda kişiden kişiye değişebilir. Bu değişim bireylerin başkalarıyla etkileşime girmesiyle pekiştirilir. Bu manada çalışmada amaç duygu sosyolojisi alanına katkı sağlamak ve bir sonraki araştırmalara kaynak teşkil etmektir.

Araştırmada kent yerlilerinin izin verdikleri ölçüde görüşmeler yapılarak öğrenme imkânı bulabildiğimiz yaşamlarını nitel araştırma yöntemleri kullanılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Yeni Mardin kentinin hızlı gelişimiyle kentsel ve mekânsal değişimlerin toplumsal yansımalarını aynı zamanda duygusal yansımalarını odak noktası olarak seçen bu çalışma Mardin in diğer ilçelerinin dışında hem fiziksel tarihsel yapısal anlamda hem de duygusal anlamda ayrışan eski Mardin semti ve yeni Mardin semti üzerine yoğunlaşmıştır. Mardin çok eski tarihi olan bir kenttir. Gittikçe Popüleritenin arttığı ve kozmopolitliğin üst seviyelere çıktığı Mardin kentinin hem mekânsal yapısı hem de sosyal yapısının hızla geliştiği ve kentin dinamiklerinin yer değiştirdiği ni söyleyebiliriz. Çalışmada hızlı kentleşmenin duygusal sonuçlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada Eski Mardin ve Yeni Mardin olarak halk arasında tabir edilen semtlerin geçmiş ve günümüz arasındaki değişimlerine odaklanılarak, bireylerin duygusal değişimleri özellikle tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada genel olarak kentli insanların mutsuzluk, hayal kırıklığı, güvensizlik ve hüznün duygularını yoğun bir şekilde dile getirdikleri gözlemlenmiştir. Araştırma da görüşülen katılımcıların kentten bahsederken sanki taş tan duvardan değil de bir yakınlarından bahseder gibi bahsettikleri bir ifade şekilleri olduğu kent ile adeta bütünleştikleri ve aidiyet bağlarını çok güçlü olduğu görüşme sorularına verilen cevaplardan net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bununla bağlantılı olarak bireyler ikilem de kaldıklarını dile getirmişlerdir. Geçmiş çok özlediklerinden bahsederek Eski Mardin semtinin onlarda mutluluk huzur masumiyet doğallık yardımseverlik birlik beraberlik samimiyet ve daha birçok duyguyu onlara hissettiren bir semt olduğunu ileri sürmüşlerdir. Aksine Yeni Mardin in ise bu duygulardan arınık olduğunu bireylerin kalabalığın içinde kaybolduğunu yalnızlaşmayı ve bireyselleşmeyi tercih ettiklerini aynı zamanda bu şekilde yaşamaya mecbur olduklarını anlatmışlardır. Bireyin kendini o yere ait hissetmesi ve bunu içtenlikle dile

getirmesine çalışmada sık sık rastlanılmıştır. Kentin hızlı büyümesi ve turizm amacıyla bazı farklılıkların ve oluşumların bireyde korku uyandırdığı dile getirilmiştir. Birey eski Mardin gibi tarihi bir yerin turizm çerçevesi altında doğallığının bozularak yok edilmesinden ve aynı zamanda çocukluğunun geçmişinin izlerini taşıyan bu semtin değişerek eski değerini kaybedeceği kuşkusundan rahatsız olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca kent içerisinde bulunan farklı mekanlar hakkında bireylerin görüşlerine de yer verilmektedir. Birey mezarlığın önünden geçerken enerjisinin değiştiğinden kaybettiği birini bıraktığı yerin onda yarattığı hüznü duygusundan bahsetmektedir. Çocukluğunda oturduğu evi hatırladığı zaman bile mutlu olduğunu söyleyen birey aslında bize kent ve duygu ilişkisinin ne kadar güçlü olduğunu açıklamaktadır.

Bireylerin genelinde yeni Mardin diye bir oluşumun onları eski örf ve geleneklerinden mutluluklarından eski huzurlarından kopardığı görüşü hakimdir. Genel olarak yeni Mardin oluştuktan sonra eski Mardin'den yeni Mardin'e gelerek buraya yerleştikleri duygusuz ruhsuz bir yaşam sürdüklerini ifade etmişlerdir. Buradan bireylerin kent mekânı seçimlerinde duygularının çok etkisi olduğunu ancak yaşamın getirdiği zorluklardan dolayı arzu ve isteklerine gerçekten cevap verecek nitelikte bir kent mekânında yaşayamadıklarından dert yandıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Eski yaşamından kopmanın kentsel ilişkileri etkilediği kadar topluluk duygusunu da yok ettiğini ileri sürmüşlerdir. Eski Mardin de komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin daha güçlü olduğundan bahseden katılımcılar komşularıyla ve akrabalarıyla artık öyle bir yerde yaşamadıkları için eski bağlılıklarını ve samimi ilişkilerinin olmamasından yakınmaktadırlar. Daha doğrusu bunu çok içlerimdedirler. Ayrıca eski Mardin de oturanların en fazla üzüldükleri duygu geçmişi özlemeleridir. Hep eski yaşamlarının çoğunun geçtiği doğup büyüdüğü evlerini anmaktadırlar. Bu yüzden eski Mardin anıların ve hatıraların çok ça izlerinin olduğu güzel ve kadim bir semt olarak bahsedilmektedir. Ayrıca katılımcıların yüz mimiklerinden ve ses tonlarından bir daha böyle bir mutluluğu yakalayamayacaklarını bilmenin hüznü anlaşılmıştır. Çoğu katılımcıda bu duyguyu sözel olarak ifade etmektedir.

Özet olarak şunu diyebiliriz, duygular yaşamımıza eşlik eden en önemli tecrübelerdir. Mardin yerlileri nin yeni Mardin oluşumuyla alakalı çaresizlik huzursuzluk güvensizlik geçmişe duyulan özlem üzüntü gibi duygulara çok ça tanıklık ettikleri bu duyguları yoğun yaşadıklarını söyleyebiliriz. Katılımcılar kentin kalabalığından sıkılmış ve eski yaşam tarzlarına dönmek istediklerini açıkça belirtirken bu saydığımız duyguların

hepsini yoğun olarak hissettiklerini belirtmektedirler. Katılımcılar yeni Mardin diye tabir edilen semtin oluşturulurken belirli hizmet ve kriterlerin iyileştirilmesi açısından iyi bulurken duygusal tatmin konusunda çok eksik olduğunu kültürel duygusal süreçlerinin de düşünülmediğinden yakınmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Akalın M. (2016). Mekansal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği, Hitit Üniv. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl (9), Sayı (2), ss.923-956, Çorum.
- Akbarishababi, L. (2022). *İnsan Ölçeğinde Tasarlanan Kentsel Mekanlar ve Kent Sakinlerinin Aidiyet Duyguları Üzerine Bir Değerlendirme*. Kent Akademi Dergisi. (15), 136-154.
- Akçay, D. ve Çoruk, A. (2012). *Çalışma Yaşamında Duygular ve Yönetimi: Kavramsal Bir İnceleme*. Eğitimde Politika Analizi Dergisi. (1), 3-25.
- Akoğlan, Kılıç, N. (2023). *Kentsel Turizm ve Kentlerin Tüketim Odaklı Hale Gelmesi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (10). 1-13.
- Akyüz, N. Ve Yılmaz, M. (2023). Kentlileşme ve Aidiyet Bağlamında Sosyolojik Bir Araştırma: Ankara Örneği, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (32).
- Alver, K. (2010). *Siteril Hayatlar*, Ankara. Hece Yayınları.
- Amman, M. T. ve Arslantürk, Z. (2017). *Sosyoloji-Kavramlar Süreçler-Kuramlar Teoriler*. Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Aslanoğlu, A. R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa. Ezgi Kitabevi.
- Aydın, S. (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*. Ankara. Öteki Yayınları.
- Ayaz, F. & Hardan, M. (2023). *Mahalle Kültürünün Duygu Sosyolojisi Bağlamında İrdelenmesi: Yeditepe İstanbul Dizisi Örneği*. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (65), 155-178.
- Aydın, S. (1999). *Kimlik Sorunu Ulusallık ve Türk Kimliği*. Ankara, Öteki Yayınları.
- Ayata, S. (2003) “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”, *Kültür Fragmanları Türkiye’de Gündelik Hayat-*, (Yay. Haz. Kandiyoti, D, Saktanber A.), (Çev. Zeynep Yelçe), İstanbul: Metis Yayınları, ss. 37-56.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

- Ayrıç, T. (2021). *Duygu Sosyolojisinde Kurucu İsimler ve Temel Perspektifler*. [https://www.sosyologer.com/duygu-sosyolojisinde-kurucu isimler-ve-temel-perspektifler/](https://www.sosyologer.com/duygu-sosyolojisinde-kurucu-isimler-ve-temel-perspektifler/) Erişim Tarihi:05.10.2024.
- Baker, U. (2018). *Kanaatlerden İmajlara-Duygular Sosyolojisine Doğru*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası* (Aykut Derman, Çev.). İstanbul. Kesit Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (2000). *Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü*. Ankara. Feryal Matbaası.
- Bal, H. (2002). *Kent Sosyolojisi*, Isparta. Fakülte Kitabevi.
- Barutçugil, İ. (2002). *Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2011). *Eşya ve İnsan*, İstanbul. Gündoğan Yayınları.
- Bilgin, N. (1990). "Fiziksel Mekândan İnsani Ya Da İnsanlı Mekâna", *Mimarlık Dergisi*, 241, Yıl:28, Sayı:3.
- Cabestan, P. (2004). *What is it to Move Oneself Emotionally? Emotion and Affectivity* (According to Jean-Paul Sartre (K. M. Besmer, Çev.). *Phenomenology and The Cognitive Science*, 3, 3 (1): 81-96.
- Castells, M. (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Can, İ. ve Ulutaş, E. (2022). *Duyu Sosyolojisi*. Atlas Basım Yayın. Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. 8. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. Gendaş Kültür Yay.
- Çahantimur, A. Kırılı, S. ve Kırılı G. (2019). Aidiyet Duygusu Kentlerin Algılanmasında Etkili Etkenlerden Birisi midir? Bir Pilot Çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. (3). 285-291.
- Çetin, A. ve Gürhan, N. (2024). Özgürlükten Bıkkınlığa: Georg Simmel'in Sosyolojik Perspektifinden Kent ve Duygu İlişkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 24(2). 600-610.

- Dalkılıç, N. ve Aksulu, I. (2004). Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), (313-326). s. 318.
- Debord, G. (2022). *Gösteri Toplumu* (Ayşen Ekmekçi & Okşan Taşkent, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Deveci, A. (2013). Kent Sosyolojisi. İçinde F. Güneş (Ed.), *Kentlerin Kökeni ve Tarihi* (ss. 26-49). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dinler, D. Ş. (2014). *Piyasada İşyerinde ve Sokakta Sınıfı Kuran Duygular*. İçinde M. G. Sökmen (Ed.), *İşçinin Varlık Problemi*. (ss. 136-157). Metis Yayıncılık.
- Duru, B.ve Alkan, A. (2002). *20. Yüzyıl Kenti*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Durkheim, E., (1964), *The Division of Labour*, Trans, by George Simpson, Free Press, New York-London.
- Duru, B. ve Alkan, A. (2002). “Giriş: 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce” Bülent Duru ve Ayten Alkan (der.) *20. Yüzyıl Kenti*. Ankara: İmge.
- Epstein, S. (1998). *Constructive thinking: The key to emotional intelligence*, Greenwood Publishing Group.
- Erbaş, H. (1992). Sosyolojide Fenomenoloji. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Cilt: 14.
- Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramlarına Eleştirel Bakışlar*. Planlama Kuramları.
- Ertürk, H. (1997). *Kent Ekonomisi*, Bursa, Ekin Yayınları.
- Ertugay, F. (2011). *2000’li yıllar Türkiye’sinde Değişen Değerler ve Norm Sistemi; Yönetim Anlayışı ve Algısına Yansımaları*. İçinde Y. Koçak (Ed.), *Yönetim-Siyaset Sorunlar ve Yeniden Yapılanma* (ss.184-206). SFS Grubu Yayınları.
- Eyce, N. (2011). *Çağdaş Mimarlıkta Mekân, Yer ve Mekânsallık Tartışmaları – Cermmodern Örneği*. (Yüksek Lisan Tezi).
- George, R. ve Jeffrey S. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri* (İrmak Ertuna Howison, Çev.). De Ki Basım Yayın. Ankara.

- George, R. (2013). *Modern Sosyoloji Kuramları* (Himmet Hüler, Çev.). De Ki Basım Yayın. Ankara.
- George, R. (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları* (Himmet Hüler, Çev.). De Ki Basım Yayın. Ankara.
- Ghulyan, H. (2017). *Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma*. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 26 Sayı 3, s.1-29.
- Gierny, T. F. (2000). A Space For Place In Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 26, ss. 463–96.
- Giddens, A. (2000a). *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Marx Weber ve Sınıf İçinde Giddens, A. (haz.) Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, (G. Altaylar, Çev.), 295-302, Say Yayınları, İstanbul.
- Goleman, D. (2007). *Duygusal Zekâ* (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goodwin, G. A. ve Scimecca, J. A. (2015). *Klasik Sosyolojik Teori* (Ümit Tatlıcan, vd. Çev.). Say Yayınları, İstanbul.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkiler*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Graumann, C. F. (2002). *The Phenomenological Approach To People-Environment Studies. Handbook Of Environmental Psychology*. Robert B. Bechtel And Arza Churchman, New York, By John Wiley & Sons, Inc.
- Gustafson, P. (2001). *Meanings Of Place: Everyday Experience And Theoretical Conceptualizations*. Journal Of Environmental Psychology, 21.
- Güneş, F. (2009). *Kentleşme*. Sosyolojiye Giriş İçinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güllüpcinar, F. (2013). *Kent Sosyolojisi*. İçinde F. Güneş (Ed.), Kent Kuramları (ss. 50-83). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hans, F. (2012). *Sosyoloji Kuramları Tarihi* (Tahir Çağatay, Çev.). Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Haris, D.C., ve Ullman, E.L (2002) “*Kentin Doğası*” 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara.

- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir* (Mehmet Morali, Çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Henri, L. (2023). *Mekânın Üretimi* (Işık Ergüden, Çev.). Sel Yayınları, İstanbul.
- Hüküm, M. (2019). *Yerliliğin Sınırlarında*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- İlgın, C. ve Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin / Kreuzberg Örneği, *İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1.
- Işık, İ. E. (2005). *Mekânın Toplumsal Kuruluşu*. Mimar İst, Mart 2005/1.
- Işık, O. (1994). Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:64-65.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı ve İletişim*, İstanbul, Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Jonathan H. T., Leonard B. ve Charles H. P. (2017). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu* (Ümit Tatlıcan, Çev.). S Sentez Yayınları, Bursa.
- Kayapa, N. & Tong, T. (2011). *Sanal Gerçeklik Ortamında Algı*. *Sigma* 3 s. 348-354.
- Kaygalak, İ. (2011). Postmodern Eleştirilerin Coğrafi Düşünce Ve Yeni Mekân Kavrayışları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, sayı:1, ss.1-10.
- Karasu, M. A. (2008). Türkiye’de Kentleşme Sürecinin Suça Etkisi. AÜHFD, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1499/16548.pdf>, (erişim: 22.03.2011).
- Keyder, Ç. (2000) “Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına” İstanbul, *Küresel ile Yerel Arasında*, (Der. Çağlar Keyder), İstanbul: Metis Yayınları, ss. 171-191.
- Konrad, S. & Hendl, C. (2003). *Duygularla Güçlenmek* (M. Taştan, Çev.) İstanbul. Hayat Yayınları.
- Korkmaz S. ve Köseoğlu, E. (2011). “Buca Konutlarında Mahremiyet Düzeyi”, *Mimar-İst*, (2011), s.26-34.
- Köktürk, E. (2010). Mekân Algısı Ve Mekân İlişkisi Üzerine. *Mekânsal Planlamada Jeodezi Sempozyumu*, İzmir, 24-26 Kasım 2010, <http://www.erolkokturk.net/FileUpload/ks85423/File/2010-11->
- Lang J. T. (1987). *Creating Architectural Theory: The Role Of The Behavioral Sciences In Environmental Design*, New York, Van Nostrand Reinhold Co.
- Lefebvre, H. (2023). *Mekânın Üretimi*. (Işık Ergüden, Çev.). Sel yayıncılık, İstanbul.

- Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Yaşam* (I. Gürbüz. Çev.). İstanbul. Metis Yayınları.
- Low, S. M. (1992). *Symbolic ties that bind*. In I. Altman, & S. M. Low (Eds.), *Place attachment* (pp. 165 185). New York: Plenum Press.
- Lupton, D. (2002). *Duygusal Yaşantı: Sosyo-Kültürel Bir İnceleme*, Mustafa Cemal (Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi* (İrem Başaran, Çev.). 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lyons, W. (1985). *Emotion*. Cambridge University Press, New York.
- Mazumdar, S. (2007). *Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu*. Mimarlık Dergisi, (335. Sayı).
- Manzo, L. C. (2003). *Beyond House And Haven: Towarda Revisioning Of Emotional Relationships With Places*. Journal of Environmental Psychology, 23, 2003.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Osman Akınhay & Derya Kömürcü çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mazı, F. (2008). Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı:10, s. 34-48. Hatay.
- Martindale, D. (2005). *Şehir Kuramı, Şehir ve Cemiyet* (A. Aydoğan, Haz.). İz Yayıncılık.
- Merleau-Ponty, M. (2008). *Algılanan Dünya Sohbetler* (Ömer Aygün çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Mumcu Uçar, Ö. ve Özsoy, A. (2006). “Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Bahçelievler Örneği”, *İtüdergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1.
- Özyurt, C. (2007). Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 18, s. 111-126.
- Özkalp, E. ve Cengiz, A. A. (2003). İşyerinde duygular ve yönetimi. *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi* (s. 943-955).
- Özdemir, A. (2011). Kültür Bağlamında Kent ve Mekânsal Örgütlenme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 62-76.

- Özgür, E. M. ve Turut, H. (2018). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak, *Araştırma Makalesi*. (27). 1-19.
- Pınarcıoğlu, N. Ş., Kanbak, A. ve Şiriner, M. (2013) “*Kent Kuramları*”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, (Ed. Örgen Uğurlu), İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Poloma, M. M. (2017). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (Hayriye Erbaş, Çev.). Palme Yayıncılık, Ankara.
- Ponty, M. M. (1994). *Algının Fenomenolojisine Önsöz* (Medar Atıcı, Çev.). AFA Yayıncılık, İstanbul.
- Ponty, M. M. (2023). *Algılanan Dünya-Sohbetler* (Ömer Aygün, Çev.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Rapoport, A. (1990). The Meaning Of The Built Environment, A Nonverbal Communication Approach, Tucson, The University Of Arizona Pres.
- Reeve, J. (2009). Understanding Motivation and Emotion. (Five Edition). John Wiley & Sons Inc., New Jersey.
- Sayar K. ve Dinç M. (2011). *Psikolojiye Giriş*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Simmel, G. (1996). *Metropol ve Zihinsel Yaşam* (B.Ö. Düzgören, Çev.). Cagito, No:8, Yaz. 1996, İstanbul, s.81-89.
- Simmel, G. (1950b). The Stranger. (In.) The Sociology of George Simmel, Translated K. Wolff, New York: The Free Press, 402-408.
- Slatery, M. (2008). *Sosyolojide Temel Fikirler* (Ümit Tatlıcan-Gülhan Deniz, Çev.). Sentez Yayınları, Bursa.
- Solak, G. S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kurumsal Bir Bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (6), 13-37.
- Spencer, C. (2005). Place attachment, place identity and the development of the child's self-identity: searching the literature to develop and hypothesis. *International*

Research in Geographical and Environmental Education, Vol:14, Issue: 4, 2005
pp. 305–309.

Strongman K. T. (2003). *The Psychology of Emotion*. (Five Edition), John Wiley & Sons
Ltd. England.

Swingewood, A. (2020). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (Osman Akınay, Çev).
İstanbul, İdil Matbaacılık.

Şengül, T. (2001). *Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı*. Praksis, 2, 9-31.

Tapdık, S. (2021). Kentsel Mekanlara Duyulan Aidiyet Hissinin Kadınların Siyasal/
Yönetmel Katılımına Etkisi: Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Alan Araştırması,
Kamu Ekonomisi ve Kamu Mali Yönetimi Dergisi. (1), 52-59.

Tellan, D. (2008). Gündelik Yaşamın Üretimi ve Reklamlar. *İletişim Kuram ve Araştırma
Dergisi*, (27), 27-55.

Tılıç, H. R. (2013). Kent Sosyolojisi. İçinde F. Güneş (Ed.), *Kavram Olarak Kent
Sosyolojisi* (ss. 2-24). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Titrek, O. (2007). *IQ'dan EQ'ya: Duyguları Zekice Yönetme*. Ankara. Pegem A.

Tönnies, F., (1988), *Community & Society*, (Gemeinschaft und Gesellschaft), (Trans.
Charles P.Loomis), Transaction Books, New Brunswick (USA) & Oxford (UK)

Tuğrul, C. (1999). *Duygusal Zekâ*. Klinik Psikiyatri, 1, 12-20.

Turner, B., (1996), *For Weber, Essays on the Sociology of Fate*, London: Sage
Publications.

Özdemir, E. (2012) “*Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar*”, *Kent
Sosyolojisi*, (Ed. Köksal Alver), Ankara: Hece Yayınları, ss. 151-177.

Urry, John. (1999). *Mekanları Tüketmek* (Rahmi G. Ögdül, Çev.). Ayrıntı Yayınları,
İstanbul.

Üçer, M. B. (2016). *Sınıflar ve Duyguları: Tabakalaşma Çalışmalarında Duygulara Yer
Açmak*. İstanbul University Journal of Sociology, 36 (1), 227-247.

- Yazıcı A. (2007). William James'in Descartes'in Duygu Kuramına Eleştirisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 18: 33-50.
- Yörükkan, A. (2005). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Mehmet. (2009). Mahremiyet Hakkına Ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 64-1.
- Yücedağ, İ. (2023). *Durkheim ve Weber'de Duygu Sosyolojisi*. İstanbul, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Weber, M. (2024). *Şehir*. (Latif Boyacı, Çev.), İstanbul, Kapra Yayıncılık.
- Wirth, L. (2002). *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme*. (A. Alkan ve B. Duru, Çev.), Ankara, İmge Yayıncılık.

TEZLER

- Artuç D. (2016). *Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekansal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Bolak, H. B. (2007). “Yer”leşmenin Düş(üm)lenmesi: Geleneksel Anadolu Yerleşmelerinde “Ara”Lar”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Çetin İ. (2010). *Gecekonduunun Kentle Bütünleşme Sürecinde Alan-Mekân Faktörü: İzmir Örneği*. (Doktora Tezi).
- Gürhan, N. (2015). *Diyarbakır'da Yeni Zenginliğin Mekânsal Ve Toplumsal Yansımaları: Diclekent ve Metropol Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Ispalar Çahantimur, A. (1997). *Kültür ve Mekân Etkileşimi Kapsamında Konut Ve Yakın Çevresi İlişkilerine Diyalektik Bir Yaklaşım*, (Yüksek Lisans Tezi).
- Kervancı, F. (2008). *Büro Çalışanlarının Duygu Yönetimi Yeterlilik Düzeylerinin Geliştirilmesinde Duygu Yönetimi Eğitimi Programının Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Koçak, A. (2008). *Ankara Atatürk Bulvarının Toplumsal ve Mekânsal Üretimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

- Kervancı, F. (2008). *Büro çalışanlarının duygu yönetimi yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesinde duygu yönetimi eğitimi programının etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Üçer, M. B. (2020). *Orta Sınıfın Utancı: Duygu Sosyolojisi Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Toplumsal Değişme*. [Doktora tezi].

EKLER

EK-1

Görüşme Formu Soruları

- 1.Nerelisiniz?
- 2.Kaç yıldır Mardin’de yaşıyorsunuz? Nereden geldiniz?
3. Hangi mahallede oturuyorsunuz? Neden burayı tercih ettiniz?
4. İçinde ikamet ettiğiniz mahalle hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 5.Şu anki ikamet ettiğiniz mahalleden başka bir yerde ikamet etme şansınız olsaydı nereyi tercih ederdiniz? Neden?
6. Mardin’de yaşamayı tarif ederimsiniz desem nasıl tarif edersiniz? Mardin size ne hissettiriyor.
7. Mardin’de en sevdiğiniz yerler neresi? Neden?
8. Mardin’de sevmediğiniz mekanlar var mı? Neden?
9. Mardin’de sizi ürküten, korkutan mekanlar var mı? Varsa neresidir? Neden?
10. Mardin’de görünce sizi hüzünlendiren mekanlar var mı? Varsa neresidir? Neden?
11. Eskiye dönüp baktığınızda Mardin nasıl bir kentti? Şimdi nasıl bir yer?
12. Eski Mardin hakkındaki düşünceleriniz nedir?
13. Yeni Mardin diye tabir edilen yeni yerleşim alanlarıyla ilgili düşünceniz nedir?
14. Eski Mardin’deki tarihi yapıları gördüğünüzde veyahut gezdiğinizde ne hissediyordunuz? (Cami, kilise, ev, kahvehane, kale, okul vs)
15. Mardin dışında başka bir kentte yaşadınız mı? O zamana dair duygularınız neydi?
16. Mardin dışında başka bir kentte yaşasaydınız bu neresi olurdu? Neden? Ne hissederdiniz?
17. Sizce kentte Mardin’i simgeleyen ve onu hatırlatan bir mekân var mı? Bu neresi olabilir?
18. Mardin sizin için ne anlam ifade ediyor desem ne dersiniz?

EK-2

ÜNİVERSİTE BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 13/11/2023-119143

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-79906804-020-119143
Konu : 2023 11.oturum kurul kararları

13/11/2023

Sayın Doç.Dr. Nazife GÜRHAN

İlgi : 16/10/2023 tarihli ve Bila sayılı yazı.

Mezkûr çalışmanın üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunca yapılan değerlendirme sonucu ektedir.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Serhat HARMAN
Etik Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BSN45REUBC Pın Kodu: 23762

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/mardin-artuklu-universitesi-ebys>

Adres: Diyarbakır Yolu Üzeri Devlet Hastanesi Yanı PK. 47200 Artuklu/ Mardin
Telefon: +90 482 213 40 02 Faks: +90 482 213 40 04
e-Posta: etikkurulu@artuklu.edu.tr Web: <http://www.artuklu.edu.tr>

Bilgi için: Murat Hacı Yılmaz
Unvanı: Raporör

T.C. MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ		
	ÜNİVERSİTE BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI	Dok. No: MAU- FRM-01- KARARLAR/02
		İlk Düz. Tar.: 02/01/2020
		Rev. No/Tar.: 00/...
		Sayfa: 1/1

OTURUM YILI	OTURUM SAYISI	OTURUM TARİHİ	OTURUM SAATİ
2023	11	08.11.2023	15.00

Üniversitemiz Etik Kurulu, Prof. Dr. Serhat HARMAN Başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

GÜNDEM 23:

Doç. Dr. Nazife GÜRHAN' ın "Evrak Tarih ve Sayısı: 16/10/2023-115342" olan dilekçesi ile sorumlu araştırmacısı olduğu "*Kente Duygular Üzerinden Bakmak : Mardin Örneği*" başlıklı araştırmasının etik açıdan değerlendirilmesi,

KARAR 23:

Doç. Dr. Nazife GÜRHAN' ın "Evrak Tarih ve Sayısı: 16/10/2023-115342" olan dilekçesi ile sorumlu araştırmacısı olduğu "*Kente Duygular Üzerinden Bakmak : Mardin Örneği*" başlıklı araştırması etik açıdan değerlendirilerek uygun olduğu görüş ve kanaatine oy birliği ile karar verilmiştir.

Hazırlayan: Bürün Kalite Komisyonu	Kontrol Eden: Üniversite Kalite Komisyonu	Onaylayan: Üniversite Kalite Komisyon Başkanı
---------------------------------------	--	--

T.C. MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ		
	ÜNİVERSİTE BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI	Dok. No: MAU- FRM-01- KARARLAR/02
		İlk Düz. Tar.: 02/01/2020
		Rev. No/Tar.: 00/...
		Sayfa: 1/1

Prof. Dr. Serhat HARMAN Başkan e-imzalıdır.			
Prof. Dr. Abdurrahman DÜNDAR Öye	e-imzalıdır	Doç.Dr. Vasfiye BAYRAM DEĞER Öye	Katılmadı
Doç. Dr. İdris GÖKSU Öye	e-imzalıdır	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih DEDE Öye	e-imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Fuat BALSAK Öye	e-imzalıdır	Dr. Öğr. Üyesi Halil KARADAŞ Öye	e-imzalıdır
Murat Hacı YUMUŞ Raportör e-imzalıdır.			

Hazırlayan: Birim Kalite Komisyonu	Kontrol Eden: Üniversite Kalite Komisyonu	Onaylayan: Üniversite Kalite Komisyon Başkanı
---------------------------------------	--	--

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ	
Adı Soyadı	Gülhan ATİLLA
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	https://orcid.org/0000-0002-4223-4855
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lise	Kilis Mustafa Kın Teknik ve Meslek Lisesi
Lisans	Kilis 7 Aralık Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi- İşletme Bölümü-2017 Anadolu Üniversitesi-Açık Öğretim Fakültesi-Sosyoloji Bölümü-2018
Yüksek Lisans	Mardin Artuklu Üniversitesi-Sosyoloji Ana Bilim Dalı-Devam Ediyor
Mesleki Deneyim	2017-2020 Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Ücretli Öğretmenlik 2020-2021 Kilis Türk Kızılayı Toplum Merkezi-Sosyal Çalışmacı
Akademik Çalışmalar	3.Uluslararası Korkut Ata Bilimsel Araştırmalar Kongresi- Kent Duygu İlişkisinde Öne Çıkan Bir Duygu Olarak: Aidiyet